

la Guerra del Francès

1808-1814

A LA CONCA
DE BARBERÀ

BICENTENARI

la
Guerra
del
Francès
1808-1814

La Guerra del Francès a
la Conca de Barberà
(1808-1814)

JOSEP M. T. GRAU PUJOL - MANUEL GÜELL JUNKERT
FRANCESC MURILLO GALIMANY - JOSEP M. PORTA BALANYÀ
GABRIEL SERRA CENDRÓS

La Guerra del Francès a la Conca de Barberà (1808-1814)

MONTBLANC 2010

MONOGRAFIES XIV

Edita:

CENTRE D'ESTUDIS DE LA CONCA DE BARBERÀ
MUSEU ARXIU DE MONTBLANC I COMARCA
C. Josa, 6 - Tel. i Fax. 977 86 03 49 - 43400 MONTBLANC

Amb el suport de:

Diputació de Tarragona

Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Ajuntament de Montblanc

Institut Ramon Muntaner

INSTITUT RAMON MUNTANER
produït i distribuït pel Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

Fundació Martí l'Humà. Tot Conca

Dipòsit Legal T-1649-10

ISBN 978-84-921799-4-7

Muntatge i coordinació de textos:

Josep M. Carreras Vives

Josep M. Grau Pujol

Gabriel Serra Cendrós

Portada: Xavier Iborra

Imprimeix

Arts Gràfiques Requesens - Tel. 977 86 33 78 - artsgrafiques@requesens.com

SUMARI

PRÒLEG

La Guerra del Francès vista des del territori
Josep M. Torras i Ribé 9

L'impacte de la Guerra del Francès a
la Conca de Barberà (1808-1814)
Josep M. T. Grau i Pujol. 13

Els desastres de la guerra al Camp de
Tarragona i a la Conca de Barberà.
Montblanc, Barberà i Solivella
Manuel Güell i Junkert 53

La Batalla de Valls (Pont de Goi,
25 de febrer de 1809)
Francesc Murillo i Galimany 73

La Destrucció dels arxius durant la Guerra
del Francès a la Conca de Barberà
Josep M. Porta i Balanyà 93

La Guerra del Francès a Montblanc. Dades per al seu estudi <i>Gabriel Serra i Cendrós</i>119
---	------

ADDENDA

Agustina d'Aragó hauria pogut ésser montblanquina <i>Josep M.T. Grau i Pujol</i>	145
--	-----

Plànols de l'exèrcit	149
--------------------------------	-----

PRÒLEG

LA GUERRA DEL FRANCÈS VISTA DES DEL TERRITORI

Sóc dels que pensen que les commemoracions i efemèrides serveixen si més no per estimular l'interès sobre determinats episodis de la nostra història, i afavorir la revisió d'interpretacions sovint conjunturals que s'havien anat acumulant al llarg dels anys. Estem en plena cronologia de les commemoracions de la Guerra del Francès, que van començar amb la celebració de múltiples conferències, seminaris i congressos, tant a nivell espanyol com català, i que durant els darrers anys han deixat un rastre de publicacions diverses que han enriquit notablement la visió que teníem sobre l'esdeveniment.

Des d'una perspectiva historiogràfica el tractament dels episodis de la Guerra del Francès –i molt més encara sota la denominació de

«*Guerra de la Independència*»- ha patit d'una forta impregnació ideològica i patrioter. Només cal recordar la pueril i anecdòtica competència entre Igualada i Manresa per fer prevaldre el protagonisme dels respectius sometents en les batalles del Bruc del juny de 1808, que contaminà bona part de la historiografia vuitcentista i les celebracions del primer centenari de l'efemèride. I el mateix podria dir-se de les descripcions èpiques dels setges de Girona o Tarragona. Un caire molt diferent -amb aportacions veritablement notables- cal atribuir a la historiografia dels anys cinquanta del segle passat, amb obres renovadores i que mantenen encara avui la seva vigència, com les de Joan Mercader o de Josep M. Recasens.

Les commemoracions del segon centenari han experimentat un salt metodològic i conceptual de gran abast: la principal premissa de la producció sobre el tema ha deixat de ser la rememoració obsessiva de les gestes militars, per interessar-se sobre l'impacte de la guerra i de l'ocupació francesa en el territori, sobre la demografia, l'economia i la controvèrsia política suscitada a les diverses poblacions. En aquest enfoc guerra i revolució es mostren com un binomi inseparable, a partir de l'evidència que arreu d'Europa –i naturalment també a Catalunya- s'estava assistint a la crisi final de la societat de l'Antic Règim. Exemples d'aquestes aportacions serien les obres d'Esteban Canales (1990), Maties Remisa (2002), Antoni Moliner (2007), Josep Fontana (2008), a més d'obres col·lectives com *La guerra napoleònica a Catalunya* (1996) o les actes del *Congrés sobre ocupació i resistència a la Guerra del Francès* (2007).

El llibre que teniu a les mans s'ha d'inscriure en aquesta nova concepció de l'efemèride, amb el valor afegit d'assajar una visió descentralitzada del conflicte, feta des de les terres del sud de Catalunya, i més en concret des de diverses poblacions de la Conca de Barberà i l'Alt Camp. Deixant de banda aquesta identificació amb el territori, les aportacions contingudes en aquest llibre tenen segons la meua opinió altres particularitats destacables. Dintre d'una inexcusable diversitat

d'enfocs i de plantejaments metodològics, els autors mostren un conjunt d'afinitats i de trets comuns que permeten qualificar el llibre com una obra generacional. La majoria d'ells van néixer a cavall dels anys seixanta del segle passat. Provenen del món dels arxius i biblioteques i de l'administració local, la qual cosa dóna una especial rellevància a les seves recerques. Es formaren com a historiadors a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, on de segur foren influïts pel mestratge del bon amic i col·lega Lluís Navarro Miralles. Finalment caldria destacar que l'aplec de treballs prové de les seves aportacions a un cicle de conferències organitzat pel Centre d'Estudis de la Conca de Barberà i el Consell Comarcal d'aquesta comarca. Penso que aquest conjunt de credencials i elements comuns, malgrat la diversitat de temes i de plantejaments metodològics, serveix d'element cohesionador del llibre, i permet acostar-nos amb garanties documentals a l'estudi dels avatars de la Guerra del Francès a les comarques tarragonines. És un exemple de treball en equip que sens dubte cal encoratjar, i del qual penso que podem esperar-ne noves aportacions, fetes des del territori. Com diem els historiadors, les recerques en els arxius locals han de ser considerades com la base de la història general.

Dr. Josep M. Torras i Ribé

Universitat de Barcelona

L'IMPACTE DE LA GUERRA DEL FRANCÈS A LA CONCA DE BARBERÀ (1808-1814)

Josep M. T. Grau i Pujol

La nostra intenció en aquest article és la de presentar noves notícies sobre les repercussions humanes i econòmiques que a la Conca de Barberà va suposar la invasió de tropes de Napoleó i el manteniment de dos exèrcits sobre el territori, per una banda l'aportació d'homes al front (miquelets i sometent) i per altra els costos de proveïments d'aliments i material per als hospitals militars així com el seu transport vers a les ciutats, sense oblidar la mobilitat de la població civil inherent a qualsevol conflicte armat. No tractem els fets bèl·lics ni tampoc les crisis de mortalitat, aspectes ja desenvolupats en aquest llibre per altres autors. Els estudis de Josep M. Recasens Comes són encara avui referències obligades per a la historiografia i a nivell comarcal disposem dels capítols cronològics de les diferents monografies locals.

La mobilització de les lleves

La mobilització militar dels homes de Catalunya per anar a lluitar contra un enemic extern tenia un precedent proper en el temps, amb motiu de la Guerra Gran (1793-1795). Aquesta experiència que, en teoria podia facilitar el reclutament, no evità greus problemes en l'organització de l'exèrcit. A més de la inferioritat numèrica cal parlar de la manca de preparació i incompetència d'alguns comandaments, tal com confirmen els historiadors (Moliner, 2007).

Abans, però, cal esmentar l'oposició sistemàtica dels pobles al model de lleves implantat el 1770 que portà a la Junta Superior de Catalunya a recórrer a la formació de miquelets. La Junta demanà en total quaranta mil homes agrupats per terços (cadascun integrat per mil individus, és a dir, deu companyies), i al corregiment de Tarragona se li assignaren tres terços, amb un total de 9.305 individus, dels quals un 35,5% corresponien al partit de Montblanc (Recasens, 1958), però únicament se'n formaren dos amb un total de 2.070 miquelets (Vallverdú, 1989, p.60). Recasens insisteix que si bé la voluntat era que el cos actués com a força regular, la seva efectivitat més elevada es va veure minvada per la manca d'armament. El juliol del 1808 des de Tarragona es demana que el partit de Montblanc aporti 450 Miquelets. Un comandant dirigia una divisió de cinc-cents homes, la qual se subdividia en companyies de cent homes, unitats acompanyades per un timbal i en el seu defecte un corn. El 1809 tots cobriren una soldada, a més d'una ració de pa, i en cas de mort en acció de guerra les vídues rebrien dos rals de billó diaris per vida i en el seu defecte ho percebrien els seus fills menors de 18 anys.

Gràcies a la documentació de la Junta corregimental de Tarragona, situada a l'arxiu municipal d'aquesta ciutat, s'han conservat els llistats dels miquelets de la Conca de Barberà cridats entre finals del 1808 i inicis de l'any següent. En comptem 107, dels quals la majoria eren de la Conca estricta (67%) i la resta de la Baixa Segarra (33%), un 15% del total de miquelets que integraven el segon terç, en aquests moments

715 homes. L'aportació d'homes anava en relació a la demografia de cada localitat i per això en nombres absoluts destaquen Sarraí, Montblanc i Solivella.

Miquelets de la Conca que integren el 2n Terç del corregiment de Tarragona (setembre 1808-gener 1809) comandat pel vallenc Felip de Baldrí

CONCA ESTRUCTURA

- Barberà de la C: 1
- Ollers: 1
- Lilla: 5
- Montblanc: 12
- Montbrió de la M: 6
- Pira: 1
- Prenafeta-Miramar: 4
- Rocafort Q: 8
- Vallverd de Q: 1
- Rojals: 3
- Sarraí: 14
- Solivella: 9
- Vilanova de P : 3
- Vilaverd: 4
- Subtotal: 72 (67%)

BAIXA SEGARRA

- Bellprat: 3
- Belltall: 2
- Biure: 2
- Conesa: 2
- Forès: 4
- La Glorieta-La Sala: 1

- Guialmons-Rauric: 1
- Passanant: 3
- Les Piles de G: 2
- Pontils: 3
- Rocamora-Seguer: 5
- Savellà C: 2
- Segura: 2
- Vallfogona R: 3
- Subtotal: 35 (33%)
- Total comarca: 107**
- Font:** AMT, FJCT, sig. 131

Un altre espai geogràfic del qual ens han interessat les dades és el de les Muntanyes de Prades, amb els nuclis de Prades i la Riba al capdavant, que aporten set miquelets cadascun.

Soldats afiliats pels municipis de les Muntanyes de Prades i admesos per la junta corregimental pel 2n Terç de miquelets

- L'Albiol: 7
- Capafonts: 5
- Farena: 1
- La Febró: 3
- Mont-ral: 4
- La Mussara: 2
- Prades: 7
- La Riba: 7
- Rojals: 3
- Siurana de Prades: 2
- Vilanova de Prades: 3
- Total: 44**
- Font:** AMT, FCT, sig. 123

A més de xifres numèriques també és interessant conèixer els noms i cognoms dels miquelets, per tal de contrastar-los amb els desertors i conèixer detalladament el seu origen (que no sempre és el mateix de la residència) i l'edat.

Miquelets del Terç de corregiment de Tarragona vinculats a la Conca de Barberà (juny-setembre 1808)

- Francesc Barberà Bonell, fill de Francesc i Maria, de Vallfogona de Riucorb.
 - Antoni Bernat, de 26 anys, fill de Jaume i Maria, de l'Espluga de Francolí.
 - Josep Font Vilà, fill de Jeroni i Maria. Natural de Barcelona i veí de Vilaverd.
 - Pere Carlons Monner, fill de Pere i Anna. Natural de Vila-seca i veí de Santa Perpètua de Gaià
 - Josep Garcia, de 22 anys, fill de Josep i Jerònima. Era natural de Barcelona i resident a Vilaverd.
 - Isidre Martí, de 21 anys, fill de Magí i Rosa. De Vallfogona de R. (llicenciat per ordre de la junta corregimental el 22 de setembre de 1808).
 - Marc Miró Sabidó, de 20 anys, fill d'Antoni i Francesca. Nat a Sarra i veí de Cabra del Camp
 - Bartomeu Morell Güell, de 25 anys, fill de Gaietà i Antònia. Nat a Sarra i veí de Rocallaura.
 - Pau Òdena, de 22 anys, fill d'Andreu i Paula. Natural de l'Espluga de Francolí i veí de Rojals.
 - Vicenç Quer Rius, de 38 anys, fill de Francesc i Magdalena. Natural de Barcelona i veí de Vilaverd.
 - Francesc Veciana, fill de Joan i Rosa. Nascut a Reus i veí de Vilaverd.
- Font:** AMT, FJCT, sig. 123

Des de Cornudella del Montsant, el 5 de desembre del 1811, Pau Vilaró, secretari de la junta corregimental de Tarragona, trasllada als pobles de la seva demarcació la preocupació de la Junta Superior de Catalunya sobre la tramesa de soldats per part dels ajuntaments que *«sólo envían la mitad de los mozos que tienen, otros la tercera parte y otros solo los inútiles o próximos a serlo, en notorio perjuicio del actual reemplazo que se está haciendo»* i sota pena de càstigs exemplars que el més aviat possible enviïn homes solters entre 17 i 40 anys, inclosos els vidus sense fills, cap a Berga.

Els sorteigs

Les dificultats dels ajuntaments per completar l'allistament foren grans. Sarraí n'és un bon exemple. En una carta enviada el 15 de setembre del 1808 a la superioritat de Tarragona, els regidors expliquen que no han trobat voluntaris tot i els pregons realitzats i l'oferiment de nou lliures a cadascú. Per forçar la situació imposaren contribucions especials sobre els solters entre 16 i 40 anys sense cap resultat positiu i amb molta oposició procediren al sorteig amb l'obligació de presentar-se. Alguns fugiren i altres s'allistaren per altres poblacions.

En una carta tramesa des de Tarragona el 12 de gener del 1809 al tinent de corregidor de Montblanc es reclamen 61 miquelets. La solució del sorteig tampoc no és exempta de disputes entre localitats. El 5 de febrer del 1808 els representants de l'ajuntament de Blancafort s'adrecen per carta a la Junta de govern del corregiment de Tarragona amb aquestes paraules:

«El ayuntamiento de la Espluga de Francolí se [ha] apropiado para el sorteo, [de] los naturales de ella y de mucho tiempo domiciliados en este [Blancafort], lo que parece muy rediculo y contradictorio a las órdenes y disposiciones circuladas de orden de su Excelencia, bajo este supuesto para evitar todas disputas [de] ese ayuntamiento con el de la Espluga parece ser justo el reclamar todos los mencebos naturales de

este y domiciliados en dicha villa de la Espluga y su término, pues en vista del testimonio que acompaña para incertarse este ayuntamiento del aprendiz de barbero, Ramon Ballart, domiciliado en este [pueblo de Blancafort] cerca de un año, puede vuestra señoría comprehender quan justamente reclaman.

Por tanto, pide y suplica vuestra señoría declarar si los naturales de este y domicialiados a este o al de la Espluga, y lo mismo viceversa». (AMT, fons JCT, sig. 125).

A Sarra, per manca de voluntaris també hagueren de realitzar un sorteig no exempt de dificultats i oposició.

Resultat del sorteig que realitzà l'ajuntament de Sarra el 1808 per a la provisió de miquelets

- Joan Canela i Carbonell
- Antoni Cots i Serra
- Antoni Ferrer i Sanfeliu
- Antoni Gavarró (a) *xino*
- Jaume Morell Requesens
- Abdón Ponts
- Francesc Ribó
- Antoni Roca (a) *pixó*
- Josep Roca i Torner
- Senen Serra Torner
- Josep Teixidor
- Total: 11

Font: AMT, FJCT, sig. 123.

Segons una certificació emesa pels regidors de Vilaverd durant l'ocupació francesa de Reus, les autoritats militars espanyoles ordenaren que els homes solters i vidus aptes per al servei abandonessin la ciutat, així ho féu el reusenc Francesc Ponsoda que es refugià a Vilaverd fins l'agost del 1810 (ACBC, FM Reus, sig. 1769).

La mobilització dels homes provocà manca de mà d'obra en el camp. El 22 de setembre del 1808 Francesc Barberà, miquelet natural de Vallfogona de Riucorb comunica a la junta que té la mare vídua i un germà desemparat «*por causa de haberle acometido una gravosa enfermedad*», i ha quedat desemparada pel conreu de «*su basta hacienda*» per la qual cosa sol·licita un home apte per les armes per a treballar les terres (AMT FJCT, sig. 123). A Santa Perpètua de Gaià, el 14 d'octubre de 1810, Josep Vilà, pagès del mas del mateix nom, de 68 anys, pare del jove solter Antoni Vilà, que ha sortit escollit reserva en el sorteig de lleva, declara que el seu fill primogènit, Manel, casat, està malalt i sols l'Antoni es pot fer càrrec del treball agrícola, i com que el soldat que el precedia ha desertat li toca marxar a ell i en demana l'exempció (ACCB, FN Sarraí, notari Francesc Ferrer Porta, fs. 43-44).

Després de la derrota de la batalla del Pont de Goi de Valls (febrer del 1809) i sobretot amb la caiguda de Tarragona (juny 1811), els efectius regulars a Catalunya no arribaven als quatre mil individus, per la qual cosa la resistència sols era possible amb la tàctica de guerrilles, és a dir, atacs puntuals i concrets.

Una de les actuacions portades a terme de cara la millora de l'organització militar fou la creació d'acadèmies per a la formació d'oficials. El monestir de Poblet fou un lloc on se n'establí una, concretament a l'edifici de la bosseria, el professorat i direcció habitaven a l'hostal (Altisent, 1974, p. 581). La majoria eren fills de la baixa noblesa o de classes benestants (notaris, propietaris). Dels anys 1813 i 1814 coneixem les vicissituds d'un cadet a Poblet originari de Riudecanyes, la correspondència conservada amb els seus pares manifesta les contínues demandes de diners i roba (Puig, 2006). A través de documentació notarial coneixem la promesa que el 3 de desembre de 1810 fan Josepa Gener i Antoni Conangla, escrivent, al seu fill i germà, Antoni, tots de Santa Coloma de Queralt, de donar-li 10 rals de billó diaris o «*aquella cantidad que sea ordenanza...fins que «obtenga plaza de alférez o otra mayor graduación*» (ACCB, FN Santa Coloma, sig. 666, fs. 309-309v).

Desertors i bandolers

Gràcies als estudis de Canales (1988) per Catalunya i Carrasco (2007) per Astúries sabem que la deserció durant la Guerra del Francès fou important. Entre les causes generals cal esmentar la vulnerabilitat de les economies domèstiques davant l'absència de braços per treballar, la impotència de les autoritats per agafar-los, les males condicions de vida dels regiments i la superioritat militar francesa que conduí a tot un seguit de derrotes dels catalans i espanyols. El frau s'inicià en la declaració d'exempcions (moltes falses o enganyoses) i continuà en el moment de la incorporació quan ja no s'hi presenten. Els pròfugs s'amaguen a casa de les seves famílies tot i les penes que s'imposen sobre ells (mort, presó i diners) i els premis per la seva captura o delació. El 1809 els veïns de Valls es queixen de les exempcions que han aconseguit els membres de les classes benestants de la vila, dels 150 mossos que s'havien sortejat sols se'n presentaren 25 (16%) que a l'ensem es negaren a anar a Tarragona. Un altre factor a tenir en compte fou els canvis de residència dels joves.

Els documents consultats ens aporten la notícia d'almenys vuit desertors de la Conca, xifra que suposa un 7,5 % del contingent humà que aportà la comarca i afectà a sis municipis, la majoria amb un sol home, tret de Montblanc i Vilaverd que tingueren dues baixes per aquest motiu. Si ens fixem amb la seva naturalesa, la meitat (quatre) eren forasters, és a dir nascuts fora, dos de la ciutat de Barcelona i dos del Camp de Tarragona (Almoster i Vila-seca), la seva edat oscil·lava entre els 18 i 38 anys. Aquests joves eren soldats de pagament que s'oferien a substituir als del lloc a canvi d'una soldada. A Vallfogona de Riucorb, com veurem, els desertors s'agruparen en quadrilles i es dedicaven a robar.

El 14 de febrer del 1810 l'alcalde de Montblanc Macià Mestre s'adreça a la Junta de Tarragona per notificar-li que feia uns dies que un grup de 25 lladres assaltaren l'hostal de l'Allioli, de Barberà de la Conca, robant «*a quantos se hospedaron*», en conseqüència el batlle de Sarraí i altres pobles de la rodalia cridaren a somatent «*y habían aún*

*Acte de recreació històrica de la batalla de Valls, que tingué lloc el febrer del 2009, durant la celebració del bicentenari d'aquest fet bèl·lic.
(Fotografia: Sònia Vaquer Basora)*

conseguido cercar dichos ladrones,pero les imposibilitó llevar adelante el proyecto que habían formado de prenderlos,la falta de municiones», per la qual cosa en demanen (AMT, FJCT, sig. 133).

El febrer de 1810 Josep Padró, de Savallà del Comtat envia una carta a Tarragona manifestant que els pobles de Vallfogona, Guimerà i altres d'«aquella ribera [del Corb]» fan ocultació de desertors i això és motiu de formar-se una «gran codrilla de lladres y a donat lloch de desertar tots los [miquelets] dels altres llochs». Calcula que els desertors són cinc o sis i exigeix un càstig rigorós als ocultadors, «així no deixarien los tercios o no aurie tan lladrocini». L'efecte crida dels desertors és evident.

La reacció de les autoritats contra els pròfugs és la de persecució mitjançant partides d'homes armats. Des del quarter general de Vilafranca del Penedès, el 9 d'agost de 1812, Luis Lacy, general en cap de Catalunya, envia a Pere Mas en companyia de 28 homes per a «*perseguir desertores y malhechores*» per la qual cosa demana als ajuntaments que els hi facilitin «*alojamiento ordinario en los lugares de su tránsito, los bagages con arreglo a la orden general de este ejército y subministraran las raciones correspondientes*» (ACBC, FM Reus, sign. 1784).

El bandolerisme, que en el segle XVIII havia estat perseguit pels mossos d'esquadra, prendrà força arreu de Catalunya amb la guerra, amb la qual cosa els pobles a més de les malifetes dels invasors també patiran per les exigències dels delinqüents del propi país que en ocasions s'aliaren amb els francesos. Les coves de les Muntanyes de Prades foren un lloc escollit per aixoplugar desertors i bandolers.

Soldats desertors de la Conca de Barberà (1808-1810)

- La Guàrdia dels Prats (1): Joan Vilà (1810).
- Montblanc (2): Josep de cal *Tutxot* i Pau Abelló, del mas (1810).
- Prenafeta (1): Josep Pujol, natural d'Almóster, 18 anys (1808).

-Santa Perpètua de Gaià (1): Pere Carlons, de 22 anys, natural de Vila-seca (1808).

-Solivella (1): Un home de cal *Catxet* (1810)

-Vilaverd (2): Josep Font Vilà, de 40 anys, natural de Barcelona, fill de Jeroni i Maria, (1808)

i Vicenç Quer Rius, de 38 anys, natural de Barcelona, fill de Francesc i Magdalena, (1808).

Total: 8

Font: AMT, FJCT, sig. 133 i 136.

El sometent

Per la defensa del territori també s'optà pel sometent, motiu per al qual la distribució de l'armament era indispensable, a més dels recursos propis (armes de caça). Gràcies a documents diversos coneixem en detall el lliurament d'armament lleuger per aquest cos. La historiografia és coincident amb la seva inoperància a causa del dèficit d'armes (escasses i velles, de la Guerra Gran) i la indisciplina.

Fusells lliurats pels sometents dels pobles de la Conca de Barberà i Muntanyes de Prades a Tarragona (gener 1809-abril 1810)

-Montblanc: 61

(42 de l'alcaldia major i 19 del batlle)

-La Riba: 10

-Solivella: 10

Total: 81

Font: AMT. FJCT, sig. 131.

Fusells lliurats per l'ajuntament de Reus als sometents dels pobles del Priorat i Muntanyes de Prades (10 de juliol 1810)

-Arbolí: 6 *«fusiles útiles con sus bayonetas y vainas»*.

-Falset: 54 fusells i 53 baionetes.

Nota: En total se'n distribuïren 200.

Font: ACBC, FM. Reus, correspondència, sig. 1769.

Un altre aspecte a considerar és l'ajut dels pobles a la fortificació de Tarragona, l'octubre del 1810 sabem que per aquesta missió es demanen cent homes a les comarques del Camp de Tarragona, entre els quals n'hi ha dos de Prenafeta i Miramar.

Una de les urgències de les autoritats fou l'equipament dels membres del sometent també en abillatge. El 7 de gener del 1809 el pare guardià del convent de Sant Francesc de Montblanc, Francesc Mascaró rep l'encàrrec de la junta de recollir camises pels soldats en tot el partit del corregiment montblanquí per a *«socórrer con ellas la urgentísima necesidad que padecen nuestras tropas»*. El dia 24 del mateix mes contesta que havia enviat cartes *«a todos los curas, juntas y justicias del partido para que cooperasen, auxiliasen y favorecieren a los religiosos que con nominación mías, pasasen en sus respectivos pueblos con el fin de exortar y animar a los fieles a una obra tan santa qual es cubrir la desnudez de los heroicos defensores de la Patria, del Rey y la Religión, y sin perder instante, destiné a diez religiosos para que recorriendo conmigo todos los pueblos del partido, con más prontitud este importante servicio a la Patria, según debemos recogiendo no solo camisas, sino lienzos de que puedan construirse. En el día tengo ya un buen número que no tardaré poner en manos de los señores que vuestra señoría me manda, otras están cosiéndose, las que igualmente se conduciran, luego que vengan las de algunos pueblos que faltan. Esperando que vuestra señoría se dignará aceptar este pequeño servicio de mis súbditos junto con todas las dificultades para servir a la patria, de este atento y obsequioso servidor»*. (AMT. FJCT, sig. 133).

A Tarragona durant el setge es formaren milícies urbanes per a la seva defensa. Dels 143 membres que consta la procedència, solament un era de la Conca, concretament de Solivella (Vallverdú, 1987, p. 289).

Els bagatges o transports de provisions

A Barberà de la Conca el 21 de desembre del 1809 l'ajuntament declara davant de notari que ha rebut una carta de l'alcalde major de Montblanc on se'ls demana que per proveir de «vívères» la ciutat de Tarragona aportin quatre cavalleries majors «arriadas per cargà». En total el partit de corregiment montblanquí havia de facilitar 240 bèsties (mules o cavalls).

En aquella època un animal de tir era fonamental per llaurar i en deixar-lo a més d'impedir el treball es corria el perill de perdre'l, la solució del municipi per no perjudicar a ningú en particular i repartir els costos entre tots era llogar les cavalleries. A tal efecte s'ofereix Macià Santromà, pagès de Montblanc, el qual demana als barberencs que li paguin cinc pessetes diàries (en total 1 lliura i 17 sous) a més del que rebés de la superioritat. ACCB, FN Montblanc, sig. 31, fs. 220-222).

Per afrontar les càrregues extraordinàries els municipis s'imposaven drets sobre la collita, de la mateixa manera que en èpoques de pau, en la construcció d'esglésies o senzillament per pagar el cadastre ordinari. És el que feren alguns municipis de la costa com Vila-seca de Solcina quan el 1808 acorda recaptar un vintè de la collita per fer front a les despeses generades per la guerra.

A Vimbodí, el 27 de juliol de 1810 els regidors parlen d'escollir interventors o delegats per cobrar «lo vintè del rei» (ACCB, FM Vimbodí, actes municipals, 1770-1831, sig. 15.001). En una reunió del 12 de desembre del 1814 els mateixos governants afirmen que «dita vila està disipada de sobrepagos» pel el governador de Lleida (recordem que els dominis del monestir de Poblet pertanyien al corregiment de Lleida).

El finançament de la guerra

Com en qualsevol altra guerra les necessitats dels dos bàndols es feien recaure sobre la població i institucions, les càrregues fiscals s'incrementaven, i fins i tot les classes privilegiades, exemptes tradicionalment de tributació (església i noblesa), havien de fer donatius «voluntaris» que esdevenien préstecs forçats -i si els qui els demanaven eren els invasors, eren obligatoris-, sense oblidar els robatoris, saqueig i pillatge.

Gràcies a un document del secretari de Lilla, Pau Vilella, expedit el 9 de març del 1809 sabem que els francesos establerts al Pla de Santa Maria entraren en aquella població de muntanya fins a sis vegades i incautaren tot el bestiar, uns 600 caps d'oví i cabrum (tres ramats) a més dels porcs i gallines. No tenien cap mula o matxo i sols conservaven vuit o nou rucs famèlics (Puig 2003).

Entre les diverses accions que es prenen per finançar les elevades despeses de la guerra el març de 1809 trobem la incautació de la plata i or de les esglésies i la meitat que era en mans particulars, a excepció de *«los vasos sagrados necesarios para la administración de los santos sacramentos, la lámpara del Santísimo y los cálices precisos con consideración a los eclesiásticos que hubiere en cada parroquia para que puedan celebrar el santo sacrificio de la misa...por ser así conveniente a la religión, a la patria y al estado»*.

La pressió fiscal en forma d'impostos fa que els afectats protestin. A Reus, el 22 de novembre de 1811, els comerciants a l'engròs de productes colonials fan una carta a les autoritats queixant-se de *«los quantiosos y exorbitantes derechos impuestos... son absoluta y visiblemente incompatibles con su total coste...excedería al valor de los mismos y a las facultades de los dueños o tenedores»*. (ACBC, FMReus, sig. 1776). Els delmes senyorials foren confiats a l'administració de béns nacionals però les dificultats pel seu cobrament foren grans. A Constantí, l'agost del 1812 el col·lector dels delmes es queixà *«fuertemente como varios terratinientes de ella y habitantes en la [villa] de Reus no quieren pagar*

los diezmos en la forma que ha sido de uso y costumbre», la resposta des de Tarragona és que s'anotin els noms dels infractors en un llistat i s'enviï a la capital (ACBC, FM Reus, sig. 1781).

Morositat municipal en el pagament del repartiment o capitació imposada per fer front a les despeses de la guerra

Els impagaments dels impostos estatals (cadastre) durant la guerra eren freqüents i des de la capital tarragonina es reclamen insistentment. El novembre del 1810 encara s'exigeix a l'ajuntament de Prenafeta la contribució de l'any 1808 sota una pena de 25 lliures. En representació seva contesta Joan Roig afirmant que tot i haver realitzat les providències oportunes sobre els morosos i *«si bién he logrado con ellas adelantar no poco la cobranza, no me ha sido sin embargo dable, a pesar de todas las cominaciones, apremios, embargos y aun execuciones, integrar la suma total de que se halla en descubierto. Faltan todavía 171 ll. 1s. 8d. por completo del recargo del pasado octubre y además, 113 ll 6s. 1d. para el de la tercia del cathastro vencida últimamente»*. El motiu l'expressa obertament *«una falta absoluta de medios de parte de unas gentes que oprimidas de su natural miseria, agravada con el saqueo del enemigo y más con la falta de cosechas que de dos años a esta parte experimentan con motivo de las pedregadas que reiteradamente les han afligido, forman realmente un objeto digno de compasión y me parece por lo mismo son acreedores a alguna consideración e indulgencia, con todo...he dispuesto se presenten en calidad de presos a esa ciudad, el bayle y regidor a la disposición de vuestra señoría, quién con presencia de todos resolverá como siempre lo mejor»* (AMT.FJCT, sig. 128).

Les penúries per cobrar els tributs també les constatem a l'Espluga de Francolí el 1811, així el 28 de febrer els regidors, Francesc Llobera i Albert Carreres s'adrecen a la junta de Tarragona sobre els deutes que han deixat els seus predecessors: *«persuadidos de ser sobradamente cierta la omisión de los exregidores Agustín Roig, Jayme Vidal y Ramon Térmens*

en el cobro de las contribuciones correspondientes al tiempo de su gobierno, con la ansia en valerse de todos los esfuerzos para hacernos tomar posesión, temiendo de un día a otro no les viniese el golpe, antes de tomarla protestamos de no querer entender ni incorporarse del cobro de ninguna de las cantidades que se adeudan hasta el 21 del que espira, en la que la tomamos, antes bien los continuasen por medio de sus colectores, ofreciéndoles empero entonces por ahora, el auxilio necesario y de todos los daños, costas y perjuicios, y demás quedará vuestra señoría informado con la copia que para ahorrar gastos, acompañamos simple. Y teniendo presentido que van a doblarse los apremios que tenían para el cobro de aquellas, lo elevamos a noticia de vuestra señoría para que enterado de tan justa solicitud, se sirva acordar que se entiendan contra los otros exregidores todos los apremios cargados o que se encargaren, exigiéndoles las cantidades adeudadas hasta aquel día, o bien vaya a su cargo el cobro sin ninguna intervención nuestra, salvo el auxilio que estamos prontos a prestar siempre que vuestra señoría se sirva determinarlo».

En dues cartes anteriors, Agustí Roig, regent de l'alcadía, justifica els mals dels espluguins pels perjudicis de les tropes gales. La primera és del 28 d'agost del 1810 on relata «*Que los enemigos que pasaron haier por la tarde por la carretera contigua a esta, saquearon el pueblo por el término de tres horas cometiendo toda clase de delitos, sin haverles dado el menor motivo. Se presentó después un oficial general con algunos caballos, aparentando saberle mal que sus tropas hubiesen puesto a estos vecinos en un estado tan deplorable quiso visitar al presbítero don Gerónimo Puigfel al que acababan de herir los enemigos en su propia habitación, dio señales de haver sentido este desastre, pero no castigó a los agresores.*

Yo me ausenté de la villa al paso de los enemigos y regresé luego para providenciar lo conveniente sobre tantos desastres...»

La segona redactada el 17 de desembre del 1810, exposa que els francesos romangueren a l'Espluga del dia 2 fins el 12 del mateix mes i any, «*cometieron toda suerte de maldades y derramaron los frutos*

que no pudieron consumir, quemando los muebles que no pudieron llevar y inutilizando todo quanto podía servir para la subsistencia de la villa. Otra de las víctimas que sacrificaron fue don Ramon Vidal, regidor segundo que fué muerto por la caballería enemiga al tiempo que huía al monte. Cuya plaza de regidor queda vacante hasta que vuestra señoría se sirva providenciar lo conveniente donde corresponda. Lo más sensible para estos vecinos ha sido el grande corte de olivos que han sufrido sus campos, que no se acaba con pocos años. Lo pongo todo en noticia de vuestra señoría para su inteligencia y gobierno».

**Deutes endarrerits provinents d'impostos a la Conca de Barberà
(13 d'agost de 1810)**

-Barberà de la Conca: 161,5

-Blancafort: 399

-L'Espluga de Francolí: 196

-El Fonoll: 20

-Forès: 92

-Montblanc: 92

-Passanant: 250

-Rojals: 12

-Segura: 90

-Sarral: 680

-Savallà del Comtat: 25

-Vilaverd: 50

Total: 2.067,5

Observació: la quantitat és en duros de plata.

Font: AMT. Fons junta corregimental de Tarragona, sig. 129.

El 16 de gener del 1810, Pere Oliva, batlle del terme de Poblet comunica a la junta que l'únic «*morador pudiente*» del lloc és Manuel

Estrader, del mas de la Rafela, al qual se li han exigit 100 duros, dels que n'ha lliurat una part.

Els propietaris no sempre col·laboren i els arguments que més sovintegen és el de la residència en un altre lloc. El 15 de febrer de 1808 els regidors de Prenafeta es queixen a la junta que hi ha vuit cases d'hisendats que tenen «*algunos bienes rahices algún tanto considerables*» i els hi demanen les contribucions i es neguen a pagar-la al·legant que no viuen a Prenafeta: són Josep Gassol, veí de Valls i Josep Domingo, habitant al Morell. Les autoritats municipals conclouen que la càrrega sobre la resta de famílies «*les arruinaría y tal vez será motivo de una absoluta resistencia viendo que los más poderosos escapan de la contribución con perjuicio de aquellos* [la resta]». Les tensions socials ressorgien arreu i qualsevol rumor podia fer esclatar la violència interna. Les acusacions de col·laboracionisme amb els enemics no hi falten. Un cas el documentem a l'Espluga de Francolí, el 28 de juny del 1808, Josep Cabeça tramet un ofici a la junta de Tarragona amb aquestes paraules «*no ser pocas las voces esparcidas por algunos vecinos de la entendida villa [l'Espluga] con las que se amenazan muchas casas de algunos individuos de ella con el falso supuesto de si en aquellas estaban prevenidas camas para los franceses y si custodiaban efectos de los mismos. Este incidente, ilustre señor, tiene puestos en consternación a las personas más calificadas de la villa contra quienes se dirige la saña de los amenazadores, y se les hace tanto más sensible por no poder evitar el peligro que nos amenaza, pues carecemos enteramente de armas para resistir la fúria de los contrabandistas y otros mal intencionados que a alta voz dicen que quieren invadir y saquear nuestras casas*». El remei que proposa per aconseguir protecció i contenció és que passi per l'Espluga el destacament de soldats que hi ha al monestir de Poblet.

Préstecs forçosos de particulars de la Conca de Barberà a la Junta Corregimental de Tarragona per fer front a les despeses de la guerra (1 d'agost-2 de novembre del 1810)

Barberà de la Conca (261)

- Manuel Calbet: 100
- Recaptació del batlle: 161

Belltall (50)

- Antoni Batlle: 50

Blancafort (295)

- Josep Amill: 39
- Antoni Anglès: 20
- Josep Iborra: 74
- Miquel Llurba: 16
- Teresa (Minguella): 40
- Ramon Moix: 16
- Isidre Saumell: 20
- Clara (Sala): 20
- Ramon Saumell: 50

L'Espluga de Francolí (425)

- Rafael Bou: 18
- Josep Micó: 75
- Agustí Nuet: 56
- Recaptació batlle: 276

Poblet (100)

- Vicenç Grasset: 100

Rocafort de Queralt (100)

- Antoni Bonet: 100

Sarral (300)

- Joan-Antoni Mateu: 75
- Rosa (Sanahuja):100
- Josep Teixidor: 125

Vilaverd (50)

-Recaptació del batlle: 50

Total Conca de Barberà.: 1.581 (64 %)

Total Partit de Montblanc: 2.459 (100%)

Observacions: La xifra és en duros de plata. En el cas de les dones el cognom segurament és el del marit.

Font: AMT. Fons Junta Corregimental de Tarragona, sig. 134.

Els proveïments per a l'exèrcit

Tant la situació de la Conca, de pas entre les terres de Lleida i la plana tarragonina, com l'aquartermament de tropes a les ciutats del Camp (Tarragona, Reus i Valls) l'exèrcit sol·licitava continuament menjar per als animals i soldats a les poblacions de la rodalia, són tributacions en espècie que agreugen les economies locals.

Demanda de palla per a l'exèrcit als pobles de les Muntanyes de Prades (setembre 1810)

Poblacions	roves setmanals
-L'Albiol	24
-Capafonts	24
-La Frebró	16
-Mont-ral	24
-La Mussara	24
-Prades	48
Total	160

Font: Arxiu Municipal de la Selva del Camp, sig. 452.

Una de les conseqüències del conflicte fou l'encariment de preus i l'escassetat d'aliments. La Junta de Tarragona, des de Cornudella del Montsant, el setembre del 1810 cerca cereals i palla pel Montsant

i les terres de Ponent «porque en el precio de cevada es más crecido del de diez pesetas y media,pues en Cornudella el sábado pasado estaba a onze, a onze y un cuarto y no se encontraba;en Ulldemolins hay cevada pero al precio de onze pesetas y media [la] quartera,sin la obligación de transportarla a Cornudella.La paja al precio de dos pesetas el quintal, sin la dicha obligación. Y el motivo es porque tienen que trabajar las tierras y que ninguna [palla] se pueda esperanzar de Urgel, pues corre la voz que la.... van tomando los de Fraga, pues dicen tienen muy poca, y parte de la que se podía recoger, no se puede por estar los lugares invadidos por los franceses.En el punto de Cervià y Castelldeassens me han asegurado se podría encontrar mucha porción de dicha paja,lo que no he podido afectar por causa de mi arresto.Y en Pobla de Ciervols ajustava ochenta quintales y visto lo que pasó se suspendió la venta»

Al final adquireixen la palla per a l'exèrcit a Ulldemolins i a la Conca de Barberà (Montblanc, l'Espluga de Francolí i Solivella), a més dels elevats preus els comissionats es queixen de «la dificultad de encontrar bagages». Un dels problemes dels magatzems centralitzats a Reus fou el robatori, tant en destinació com en trànsit, per la qual cosa les crides al control i la vigilància són constants.

Repartiment de cereals sobre la vereda o marca de Vimbodí (pobles de la Conca 1814)

Poble	blat	ordi	palla
-Poblet	32 Q 6 q	16 Q 3q	195 Qui
-Senan	16 Q 4 q	6 Q 8q	80 Qui
-Vallclara	20 Q	10 Q	120 Qui
-Vimbodí	54 Q	27 Q	324 Qui
Total *	371 Q 6 q	85 Q 9 q	2.229 Qui

*Total de la vereda Vimbodí (Inclou tots els pobles sota domini del monestir de Poblet).

Abreviatures: Q: Quarteres, Qui: Quintars, q: quartans.

En el copiador de cartes de l'ajuntament de Valls dels anys 1813-

1814 les notícies sobre proveïments a la cavalleria són abundants. Llegim que el dia 2 d'agost del 1813 va venir «*una partida de Cazadores de la Mancha*» amb 400 integrants i exigí al moment subministraments. Cinc dies més tard es presentà la divisió del general Witengant amb 6.000 homes i 150 cavalls.

Els perjudicis per a l'agricultura no només foren directament en les collites dels anys de guerra sinó que hipotecaren les posteriors car en ocasions els francesos obligaren a tallar els arbres dels conreus. El 28 d'abril de 1811 els militars gals insten als regidors reusencs a enviar 50 homes amb destrals i 14 carros per tallar garrofers de la Canonja i portar-los al quarter de Reus.

Els ramats de bestiar de llana també foren perjudicats, el març del 1809 els regidors de Reus manifesten que els francesos prengueren tot el bestiar, per la qual cosa «*no ha habido carnes para los vecinos en general ni para los enfermos*» i als pobles propers «*según se ha presentado se han dispersado sus ganados por la montaña*».

Al Priorat, quan el 1811 els francesos entren a Falset demanant subministraments, l'ajuntament fa ús dels fruits de les rendes del rector per un valor de 45 unces d'or (Gort, 2003, p. 232).

Els hospitals militars

L'elevat volum de soldats malalts per infeccions i ferides obligà els hospitals a demanar roba i màrfegues arreu. El 5 de juny del 1811 des de Reus a causa de la «*escacés de paja con que se hallan éstos [hospitals] para el relleno de gergones y la urgencia de este artículo para que los enfermos no queden sobre el duro suelo*» la junta local demana palla als pobles «*que los ayuntamientos exigirán sin contemplación alguna de los individuos que hayan trillado o que primero trillen alguna porción de ordio o trigo...se haga sin perdida de momento como la humanidad y el deber piden*». A peu de pàgina s'afegeix una nota: «*Los directores de la comisión del vino han hecho presente a esta junta que*

el que llevan de algunos pueblos o es agrio o tan flaco y disgustado que no pueden admitirse. Lo que se previene a las justicias para que zelen y procuren sean de buena calidad los vinos que se envían, otramente serán rehusados» (ACAC. FM. Valls, correspondència 1808-1818, sig. 72).

Lliurament efectiu de roba per a l'hospital militar de Reus (octubre 1811)

Conca de Barberà

-Barberà Conca: 18 lle. 40 mf.

-Rocafort Queralt: 12 lle. 6 mf.

-Rojals: 4 lle. 7 ca.

-Vilaverd: 10 lle. 2 mf.

Muntanyes de Prades

-l'Albiol: 2 lle. 2 ca.

-Cabrera (terme de Mont-ral): 12 lle. 4 mf.

-Capafonts: 3 ll. 4ca. 3 mf.

-Prades: 3 matalassos, 12 lle., 6 coixins, 7 ca. 8 mf.

-Siurana de Prades: 1 matalàs, 2 ll. 4 coixins, 2 ca. 1 mf.

Abreviatures: c: camisses, ll: llençols, mf: màrfeques de palla

Font: ACBC, FMR, sig. 1776.

Ara bé, quan els francesos eren els qui ocupaven l'hospital no tot eren facilitats. Un dels problemes amb què es trobaren foren els robatoris de roba. El 19 d'agost del 1810 des de l'hospital de Sant Joan de Reus, que hostatjava els oficials, hom demana que es faci guàrdia a les basses noves (safareigs) a fi de vigilar *«la poca ropa de este real hospital que anda todos los días a lavarse»*. Pocs dies més tard, el 23 del mateix mes i any els invasors es queixen que a l'hospital no es pot donar *«caldo ni tisana por falta de vasos para ponerlo, vuestras mercedes han tenido en esta [casa] más de 800 enfermos españoles y les daban todo lo que les era necesario, y porqué los nuestros no han de tener todo lo que les es necesario?»*.

De fet, les condicions higièniques dels centres reusencs no eren gaire bones. El primer d'agost del 1811 el Dr. Joan Gatell exposa que *«los enfermos y heridos españoles existentes en la presente villa se mueren miserablemente por la insalubridad de los hospitales, falta de camas y otras causas físicas y morales»* per la qual cosa seguint ordres del governador general disposa que es traslladin als hospitals de Tortosa *«todos los que estuviesen en estado de marchar, donde serán mejor asistidos y tratados»*. El transport dels ferits es faria en carros i tartanes (ACBC,FMRus,sig. 1775). La capital de les Terres de l'Ebre s'havia rendit als francesos el dos de febrer del 1811 i fou ocupada fins el maig del 1814 (Salvadó, 2002).

Quan els francesos ocuparen el Camp de Tarragona feren molts presoners i els ferits estaven reclosos als hospitals. En data del 9 de juliol de 1811 hem localitzat una carta que adreça Josep Bargalló, de l'Espluga de Francolí, des de Reus, on demana que el deixin en llibertat *«dejándole retirar a su casa con su trabajo, que de corazón promete de no tomar las armas contra la Nación Francesa, a quién están rendidos»* (ACBC, FMR, sig. 1774).

Assignació als municipis de les Muntanyes de Prades de roba per a l'hospital militar de Reus (gener 1812)

- L'Albiol: 4 lle, 2mf, 2co, 2ma, 4 ca, 6 r.
 - Arbolí: 2 lle, 1 mf, 1 co, 1 ma, 4 ca, 7 r.
 - Farena: 2 lle, 1 mf, 1 co, 1 ma, 4 ca, 6 r.
 - La Febró: 2 lle, 1 mf, 1 co, 1 ma, 2 ca, 4 r.
 - La Mussara: 4 lle, 2 mf, 2 co, 2 ma, 4 ca, 8 r.
 - Mont-ral: 10 lle, 6 mf, 5 co, 3 ma, 12 ca, 26 r.
 - Prades: 20 lle, 2 mat. mf, 8c o, 4 ma, 12 ca, 60 r.
 - Vilanova de Prades: 6 lle, 1 mt, 3 mf, 3 co, 2ma, 9ca, 26r.
- Abreviatures: c: camises, ll: llençols, mf: màrfegues de palla,mt: matalassos de llana, co: coixins, ma: mantes, r: rals de billó en efectiu.

Font: ACBC FMR, sig. 1849.

Assignació de palla als municipis de les Muntanyes de Prades per a subministrar a la cavalleria de l'exèrcit aquarterat a Reus (febrer 1810)

- L'Arbolí: 30
- Capafonts: 30
- La Febró: 50
- La Mussara: 60
- Prades: 200
- Siurana de Prades: 30
- Vilanova de Prades: 150

Observació: la xifra és en quintars

Font: ACBC, FMR, sig. 1768.

Assignació diària d'aliments i combustible per part dels municipis de les Muntanyes de Prades per a subministrar a l'exèrcit aquarterat a Reus (gener 1812)

- L'Arbolí: 24 r.de palla, 20 r. llenya, 30 racions de pa.
- L'Albiol: 24 r.de palla, 12 r. de llenya, 20 racions de pa, 3 q. d'oli
- Capafonts: 24 r.de palla, 24 ro de llenya, 20 racions de pa
- Farena: 12r .de palla, 12 ro.de llenya, 20 racions de pa
- La Febró: 24 r. de palla, 24 ro.de llenya, 20 racions de pa
- Mont-ral: 24 r. de palla, 24 ro.de llenya, 20 racions de pa
- La Mussara: 36 r.de palla, 36 r.de llenya, 30 racions de pa.

Abreviatures: r: roves, q: quartans,

Font: ACBC, FMR, sign. 1776.

Assignació diària de combustible per part dels municipis de les Muntanyes de Prades per a subministrar a l'exèrcit aquarterat a Reus (1812)

Municipis	roves llenya (gener)	roves llenya (setembre)
-L'Albiol:	48	16
-L'Arbolí	30	-
-Capafonts:	40	16
-Farena:	24	12
-La Febró	40	-
-Mont-ral:	48	18
-La Mussara	40	-
-Prades	100	-
-Vilanova de Prades:	12	20

Font: ACBC, FMReus, sig. 1849

Assignació diària d'aliments i combustible per part dels municipis de la Conca de Barberà per a subministrar a l'exèrcit aquarterat a Reus (setembre 1812)

- Barberà Conca: 135 ra. pa, 6q. ordi., 12 r. palla
- Blanafort: 30 ra. pa, 1q. ordi., 12r. palla
- L'Espluga de Francolí: 180ra. pa, 6q. ordi, 12r. palla
- La Guàrdia dels Prats: 40 ra. pa, 6q. ordi., 12r. palla
- Lilla: 20 ra. pa, 2q. ordi., 6r. palla
- Montblanc: 275 ra. pa, 1Q. ordi., 12 r. palla
- Pira: 67 ra.pa, 3 q.ordi, 12 r. palla
- Vilaverd: 70 ra. pa, 6 q. ordi., 5r. palla

Nota: Les quantitats s'havien de lliurar en espècie, en cas de no poder-ho d'aquesta manera s'havia de pagar l'equivalent en metàl·lic, cada ració de pa equivalia a 3 rals de billó, cada quartera d'ordi a 30 pessetes, una rova de palla una pesseta i una rova de llenya 3 sous i 9 diners.

Abreviatures: Q: Quartera, q: quartans, r: roves, ra: racions

Font: ACBC.FM Reus, sig.1849

Lliurament efectiu de subministres dels pobles de les Muntanyes de Prades al regiment d'infanteria d'Hússars aquarterat a Reus (dies 1-5 d'agost del 1813)

-L'Albiol: 30 ra. pa 1Q.ordi

-Capafonts: 80 ra. Pa 1Q. 6q. ordi

-La Mussara: 60 ra. Pa 2Q. ordi

-Prades: 600 ra. pa

-La Riba: 300ra .pa 9 Q ordi 36 r. palla

-Lilla: 40ra. pa 15r. palla

Abreviatures: Q: Quartera, q: quartans, r: roves, ra: racions

Observacions: No s'inclou l'esquadró destacat a Constantí. El regiment situat a Reus era format per 378 homes i 350 cavalls

Font: ACBC. FMReus, sig.1783.

El cost de la guerra comportà un fort endeutament tant a nivell comunal com particular. Vegem-ne alguns exemples. A Barberà de la Conca l'ajuntament el 28 de juliol de 1810 per a pagar diferents «peixos y càrrecs» per a les urgències de la guerra i tenir pocs ingressos, decideix vendre una casa de la seva propietat, situada entre la plaça Major i la plaça de les Cols per 100 lliures, 7 sous i 6 diners, a Ramon Miró, pagès de la mateixa localitat (ACCB, FN Montblanc, sig.32, fs. 155-156). En un repàs per les escriptures dels manuals notarials observem com els deutoris i les compravendes de béns immobles -tant perpètuas com a carta de gràcia- són habituals, i també de les collites futures. El 24 de març de 1812, Josep i Francesc Saltó, pagesos, pare i fill, de Segura, venen per 400 lliures a carta de gràcia a Joan Prous Graells, pagès de les Piles, la desena part dels grans i llegums que s'arreglegaran a les seves terres (ACCB, FN Santa Coloma de Queralt, sig. 668, fs. 153-154). Per la mateixa quantitat econòmica l'11 de març de 1812 Feliu

i Magí Piquer, pagesos de Bellmunt de Segarra (Talavera), venen a Jaume Breu, pagès de Santa Coloma, la dotzena part dels grans d'espiga dels seus camps, després de pagar el delme i primícia (ACCB, FN Santa Coloma de Queralt, sig. 668, fs. 119-119v.).

L'emigració de la població civil: una resposta a la crisi

Una de les altres conseqüències de la guerra fou l'elevada mobilitat de les persones en el territori, tot cercant seguretat i que a la llarga va provocar canvis de residència definitius.

Hi va haver més mortalitat per epidèmies que per arma de foc. A Solivella el 10 de juliol de 1809 el metge Josep Cases Corts, declara que des de finals de març «*reyna una epidemia de calenturas pútridas*» amb molts malalts a la vila, el tifus s'havia escampat per arreu. Segons Manel Güell (2008) les puntes de mortalitat més elevades al Camp de Tarragona durant la guerra a Bràfim, les Borges del Camp, Cambrils i Constantí són el 1809 i en menor mesura el 1812. Les crisis i els seus efectes demogràfics a la Conca de Barberà les exposa àmpliament Valentí Gual i pel Camp de Tarragona Manel Güell.

Un altre flagell fou la meteorologia adversa. A Alcover, la collita de 1808 fou bastant dolenta a causa de les gelades (Bertran, 1980, p.117), a Solivella el 26 de juny del 1809 hi cau una tempesta amb una forta pedregada de «*incalculable daño*» amb unes pèrdues sobre les collites de més de 60 mil lliures (AMT, F.JCT, sig. 126), les certificacions les envia l'ajuntament per intentar rebaixar la pressió fiscal. El comerç també resta bloquejat per la guerra.

Els notaris foren un dels col·lectius afectat. Els fedataris de Montblanc Josep-Ramon Alba, entre 1812-1815 tenim constància que viu a Alforja i Reus, i Casimir Foraster Molins entre 1814-1818 és a Barcelona. En sentit contrari, el 1809, gràcies a l'atorgament d'un poder, documentem a la vila ducal a Francesca Borrull, vídua de Jaume Monclús, pagès, ambdós veïns de Benifallet (Baix Ebre). A Lilla, el 1809 hi

localitzem refugiats d'Altafulla, Albinyana i Valls (Grau-Puig, 1996, p.120). Entre el novembre de 1812 i l'agost de 1813 el notari de Tarragona Francesc de Paula Albinyana i Pastor viu temporalment a Montblanc, vila on també hi residirà el vicari general de l'Arquebisbat de Tarragona Bonaventura Marès (Grau, 2002).

A alguns joves conguens la guerra els agafa fora del lloc de naixement treballant a les ciutats, és el cas de Francesc Bonet, serraller natural de Sarraí que el 1810 declara que fa set anys que resideix a Tarragona, on s'havia format en el seu ofici com a aprenent a casa d'Ignasi Gual, mestre serraller de Tarragona.

Quan l'exèrcit gal ocupa un poble la fugida de la població civil és immediata. La mobilitat provoca alguns conflictes especialment de caràcter fiscal, un cas il·lustratiu és el de Joan-Baptista Andreu, natural d'Alcover i des del 1810 resident a Castellvell del Camp, durant la guerra comprà una casa a Reus *«no a fin de domiciliarse sino porque la necesidad de acudir a las urgencias de su familia y patrimonio»*. En les tres invasions de l'any 1810 per part dels francesos a Castellvell es refugià a Reus, aquesta circumstància féu que a la junta de repartiment de Reus se li assignessin 90 duros de contribució, taxa que es negava a pagar en no estar empadronat a la ciutat (ACBC, FMReus, sig. 1771).

Atenent l'ocupació pacífica que tingué Reus per part dels francesos (la primera entrada fou el 26 de febrer del 1809, Pons, 1988, p.37), la ciutat esdevingué refugi privilegiat de gent que fugia de la guerra, en especial de comerciants i industrials de Barcelona i comarques properes, però també de conguens.

L'allau de nouvinguts a Reus alertà aviat als militars gals que intentaren controlar la situació. En un carta de C.F. Bourgeois, coronel del Primer regiment d'infanteria lleugera i comandant de Reus datada el 12 de març de 1809 llegim: *«Estoy informado ...que hay en esta villa muchos forasteros los quales sin reparo se les da la libre entrada y salida contra el buen orden, pudiéndose con ello alterar la pública tranquilidad, es menester nombrar inmediatamente ocho alcaldes [de barrio] que tengan quatro agentes baxo sus órdenes para zelar y*

encargarse de la policía de la villa...empadronaran los forasteros que haya y los que entren y salgan» (ACBC, FMR, sign. 1765).

L'aglomeració de població flotant a Reus provoca malestars a causa dels robatoris en els camps propers. Una carta del 16 d'agost del 1811 escrita per l'ajuntament de Reus exposa que *«para cortar de raíz los perjudiciales y escandalosos robos que se experimentan por medio de la venta de hubas y demás frutas que se trae acá y que no siendo propia»* decideix que la fruita que es vengui a la ciutat ha de portar una guia on consti l'origen de la mateixa amb el segell municipal, sota la pena de 3 lliures pels contraventors (ACBC, FMR, sig. 1775).

L'arribada d'artesans foranis a Reus trencava els privilegis dels gremis i els obligava a cedir en les restriccions tradicionals dictades en les ordinacions, encara que fos temporalment. Un exemple el tenim el juliol de 1809 quan Pau Ferret, un sastre fugit de Barcelona i resident a Reus juntament amb la seva família sol·licita a l'ajuntament reusenc permís per a continuar treballant en el seu ofici i *«poner mi nombre a la ventana de mi casa a fin de que los parroquianos que aquí tengo, puedan hallar fácilmente mi morada»* (ACBC, FMR, sig. 1767).

Tarragona també fou refugi d'eclesiàstics, funcionaris reials de duanes i militars. El juliol de 1808 es determina que s'expulsi als nouvinguts que no tinguin parents o no visquin a les seves expenses (Recasens, 1958). El setge a la ciutat resultà sanguinari, en els 56 dies de resistència i tres de saqueig moriren 10.900 persones, altres 8.650 en resultaren ferides i 8.200 presoners (Iglésies, 1965, p.55).

Gràcies al buidatge del padró municipal de Reus del 1820 documentem en aquest any la residència oficial de 270 conques, dels quals -tret d'un 10 % que no consta l'any d'arribada -un 55 % emigraren durant la Guerra del Francès i la immediata postguerra (Grau-Puig, 2005). La mateixa periodització la constatem a Valls a través de l'anàlisi del padró d'habitants més antic del 1844 (Grau-Puig, 2007).

Per tal d'ampliar les dades sobre migracions hem realitzat uns mostreigs en els llibres sacramentals de Reus i Tarragona, baptismes, matrimonis i defuncions. En nombres absoluts sobresurten els espluguins i montblanquins.

Origen dels cònjuges de la Conca de Barberà que tenen fills a Reus l'any 1809

Conca estricta (16)

- Barberà de la C.: 1
- Blancafert: 1
- L'Espluga de F.: 8
- Montblanc: 1
- Prenafeta: 1
- Sarral: 2
- Montbrió de la Marca: 1
- Vilaverd: 1

Baixa Segarra (4)

- Conesa: 1
- Pontils: 1
- Santa Coloma de Q.: 2

Total: 20

Origen dels cònjuges de la Conca de Barberà que tenen fills a Reus l'any 1810

Conca estricta(13)

- L'Espluga de Francolí: 6
- Montblanc: 5
- Pira: 1
- Vimbodí: 1

Baixa Segarra(3)

- Santa Coloma de Queralt: 2
- Vallfogona de Riucorb: 1

Total: 16

A més de Reus un altre lloc on localitzem la presència de conques durant la guerra és la capital administrativa, Tarragona, la més perjudicada del Camp a causa del setge, en dos anys els conques que s'hi enterren

són onze, la majoria adults (quatre dones, dos pagesos i tres artesans (dos boters i un mestre de cases).

Naturalesa dels conques difunts a la ciutat de Tarragona entre 1810-1811

Conca estricta (9)

- Rocafort de Queralt: 2
- Rojals: 1
- Sarral: 1
- Solivella: 1
- Vilaverd: 2
- Vimbodí: 2

Baixa Segarra (2)

- Santa Coloma de Queralt: 1
- Santa Perpètua de Gaià: 1

Total: 11

Acabada la guerra s'intenta que els desplaçats retornin als seus llocs d'origen. A Reus el 16 d'agost del 1814 es dicta un ban pel qual s'ordena que en el termini de tres dies «degan ausentar-se... tots aquells que no estan domiciliats de sis anys atràs baix la pena establerta». Tampoc no es permet la venda de productes a l'exterior de la ciutat i es prohibeix plegar fems, fer herba i recollir llenya fora de la vila, ni fruita tret dels seus propietaris amb la multa de 30 rals o presó. Els hostalers no podrien allotjar forasters sense comunicar-ho a l'alcalde del barri. També esdevindrà urgent per a Reus la reparació dels quarters militars.

Una altra de les institucions perjudicades durant la guerra fou l'església, tant el clergat secular com el regular, pels darrers suposà la primera exclaustació del segle XIX, a més de la dispersió de monjos i frares, les destroces en els convents i monestirs foren grans, en haver-se ocupat i utilitzat com a quarters de l'exèrcit. Els objectes de plata i or de culte dels cistercencs de Poblet es traslladaren a Mallorca per

por del saqueig, els monjos no hi tornaren fins l'any 1813, però del 1807 fins el 1816 no professà en el monestir cap nou religiós (Altisent 1974). Les esglésies parroquials també patiren la destrucció de retaules i arxius, com per exemple la Guàrdia dels Prats. Al convent de la Mercè de Montblanc els francesos prengueren tota la roba blanca de la sagristia, els calzes, custòdia, copons i reliquiaries. Els frares per precaució traslladaren matalassos i altres objectes de valor a Prades, el Vilosell i Forès. La destrucció de totes les peces de fusta fou absoluta: portes, escales, finestres, armaris i imatges.

Acabada la conflagració, per intentar recuperar el patrimoni artístic expoliat pels gals, des de Barcelona el 4 de juliol de 1814 es demana que a tots els pobles es formi inventari de «*todos los papeles, pinturas y objetos de bellas artes e historia natural que hubiese trasladado a aquel reyno el gobierno intruso de José Bonaparte durante su dominación*» (ACBC, FM Reus, sig. 1781).

En l'aspecte polític cal remarcar que mentre funcionaren les juntes corregimentals (1808-1809) tres membres de la seva junta de govern eren de la Conca, el noble i hisendat Francesc-Xavier d'Aguiló (Montblanc), el propietari i comerciant Antoni Montseny (Solivella) i un representant de Poblet (Recasens, 1958, p. 31). Per altra banda, la Junta Superior de Catalunya s'establí a Poblet a partir del 3 de maig de 1809 durant mig any (Altisent, 1974, p. 578).

APÈNDIX

1. Matrimonis integrats per conqüencs que bategen fills a Reus (1809)

- Coloma Ferrer, de Conesa, casada amb Tomàs Figueres, pagès de Reus (gener).
- Maria Oliver, de Sarraí, casada amb Pere Brau, pagès i forner de l'Aleixar (gener).
- Pere Sabater, fuster de Prenafeta, casat amb Rosa Ferrer, de Reus (gener).

Francesca Anguera, de l'Espluga de Francolí, casada amb Ramon Figueres, pagès de Reus (gener).

-Pau Rossell, pagès casat amb Paula Benet, tots de l'Espluga de Francolí (febrer).

-Raimunda Llansana, de Santa Coloma de Queralt, casada amb Antoni Martorell, mestre de cases de Reus (febrer).

-Joan Vilà, peller de Montbrió de la Marca, casat amb Teresa Llopis, de Reus (febrer).

-Pau Arnavat, comerciant de Sarraí, casat amb Rosa Marquès, d'Altafulla (febrer).

-Josep Tomàs, mestre de cases de Santa Coloma de Queralt, casat amb Rosa Llansana, de la mateixa vila (març).

-Teresa Torrents, de l'Espluga de Francolí, casada amb Bernat Vergés, boter de Reus (març).

-Francesca Escoter, de Montblanc, casada amb Antoni Martí, pagès de Reus abril. Actua de padrina Maria Escoter, de Montblanc, resident a Reus (abril)..

-Benet Vitxeto, sastre de l'Espluga de Francolí (maig).

-Joan Santacana, mestre de cases de Barberà de la Conca, casat amb Rosa Climent d'Ulldemolins (maig).

-Martí Cartanyà, pagès de Vilaverd, casat amb Rosa Roig, de Constantí (juliol).

-Ramon Pena, veler de l'Espluga de Francolí, casat amb Rosa Baró, de Reus (agost).

-Joan Font, boter de l'Espluga de Francolí, casat amb Maria Busquets (setembre).

-Josepa Miró, de Blancafort, casada amb Dídac Soler, de Reus (novembre).

-Josep Gavalrà, pagès de Pontils, casat amb Francesca Ferrer, de Forès (desembre).

-Marià Anguera, veler de l'Espluga de Francolí, casat amb Francesca Bellver, de Reus (desembre).

2. Matrimonis integrats per conques que bategen fills a Reus (1810)

- Salvador Llaurador, cirurgià del regiment de València, natural de Vallfogona de R. casat amb Maria Quintana, de Cervera (febrer).
- Francesc Aluja, guanter de Montblanc, casat amb Maria Campalans, de Santa Coloma de Q. (març).
- Pau Gascó, perxer de Santa Coloma de Q. casat amb Francesca Selves, de Sabadell (maig).
- Antoni Fort, boter de Vimbodí, casat amb Maria Girona (juny).
- Josep Vixeti, sastre de l'Espluga de Francolí, casat amb Josepa Guspeira, de Reus (juny).
- Francesc Amorós, ferrer de Pira, casat amb Gertrudis Campos, de Reus (juliol).
- Josep Lloret, pagès i Josepa Arbós, ambdós de l'Espluga de Francolí (juliol).
- Manuela Macià, de Montblanc, casada amb Tomàs Bruget, veler de Reus (agost)
- Francesc Macià, botiguer de Montblanc, casat amb Maria Teresa Sunyer, de Reus (setembre).
- Benet Vixeto, sastre de l'Espluga de Francolí, casat amb Antònia Alsinelles, de Reus (setembre).
- Joan Font, boter de l'Espluga de Francolí, casat amb Maria Busquets, de Reus (setembre).
- Bonaventura Cases, pagès, casat amb Rosa Valls, tots de Montblanc (novembre).
- Antònia Pena, de l'Espluga de Francolí, casada amb Francesc Huguet, de les Borges Blanques (novembre).

3. Matrimonis integrats per conques que bategen fills a Reus (gener 1811)

- Francesc Pàmies, boter de Vimbodí, casat amb Raimunda Vallespir, de Reus (gener).

Ignasi Roig, botiguer de l'Espluga de Francolí, casat amb Maria Teresa Arandes, de Reus (gener).

4. Padrins naturals de la Conca que apareixen en les partides de baptisme de Reus del 1809-1810

- Barberà de la Conca: Victorià Tomàs.
 - Blancafort: Maria Miró.
 - L'Espluga de Francolí: Josep Vítxeto, sastre; Caterina Rodríguez (a) *xaruba*.
 - Montblanc: Josep Arnavat, ferrer.
 - Les Piles: Coloma Ferrer.
 - Pira: Antònia Poblet.
 - Prenafeta: Pere Sabater, fuster.
 - Santa Coloma de Queralt: Blai Alberní, calderer.
 - Sarral: Pau Romagosa, Serafina Verdú; Pere Cabrer, rector de Sarral (natural de Riudecols).
- Font:** Arxiu de la Prioral de Sant Pere (Reus), Baptismes, vol. 18 (1807-1811).

5. Conquencs morts a la ciutat de Tarragona entre 1810 i 1811

- Rocafort de Queralt: Pere Cantí, pagès de 54 anys, casat amb Maria Contijoc. Fill d'Antoni, també pagès. No fa testament (24 de febrer de 1811).
- Bernat Torres Roig, fuster de 79 anys, vidu de Llúcia Boix, del Vilosell. Fill d'Antoni, pagès de Rocafort i de Magdalena, de Santa Oliva (17 d'octubre de 1810).
- Rojals: Antònia Serra Borrell, soltera, el seu pare, Pere, treballa de vereder per la catedral de Tarragona, la seva mare, Maria, era de Bonastre (30 d'abril de 1811).
 - Santa Coloma de Queralt: Raimunda Llorenç, soltera, filla de Francesc i Magdalena (15 de juny de 1810).
 - Santa Perpètua de Gaià: Arcàngela Torrents Tenes, soltera de 36 anys, filla de Josep i Francesca (27 de març de 1811).

-Sarral: Josep Vilà Traver, mestre de cases de 30 anys, casat amb Francesca Sales. Fill de Macià, pagès i Antònia (28 de juny de 1811).

-Solivella: Isidre Llaurador Negret, pagès, habitant al Mas de Morató, casat amb Maria Civit, aquesta de Pira. Fill d'Isidre i de Magdalena (4 de juny de 1810).

-Vilaverd : Josep Folc i Soler, albat de quinze dies, fill de Joan, mestre de cases i Maria, tots d'aquesta vila (16 de novembre de 1810).

Magdalena Granger Miquel, de set anys, filla de Joan, fuster i de Maria (21 de maig de 1811).

-Vimbodí: Josep Valls, boter de 56 anys, fill de Josep, del mateix ofici i Maria, ambdós difunts. No fa testament (24 de desembre de 1810).

Feliu Gallart Gavaldà, boter, casat amb Tecla Franc. El seu pare, Feliu, és un cotxer de Vimbodí i la seva mare, Josepa, era de Tarragona, fa testament davant el notari de Tarragona Josep Busquets (14 de març de 1811).

Nota: L'abril de 1809 mor a Tarragona Antònia Carbonell Martí, de 10 anys, filla de Pau, pagès de Sarral i Teresa, de la Secuita.

Font: AHAT, Fons Parròquia de la catedral de Tarragona, llibre d'òbits vol. 4 (1809-1819), sig. caixa 28, núm. 52.

ABREVIATURES:

- ACAC: Arxiu Comarcal Alt Camp (Valls)
- ACCB: Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (Montblanc)
- ACBA: Arxiu Comarcal Baix Camp (Reus)
- AHAT: Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona
- AMT: Arxiu Municipal de Tarragona
- FJCT: Fons Junta Corregimental de Tarragona
- FM: Fons Municipal

- FN: Fons Notarial
- Sig. Signatura topogràfica.

BIBLIOGRAFIA

- Agustí Altisent (1974), *Història de Poblet*. Poblet.
- Dídac Bertran Vallvé (1980), «La vida a una petita població durant la guerra del Francès: Alcover (1808-1813)», *Recull Joaquim Avellà Vives*.Tarragona, ps.99-155.
- Esteban Canales (1988) «Patriotismo y deserción durante la Guerra de la Independencia en Cataluña», *Revista portuguesa de historia*, XXIII, ps. 271-300 (consultable per internet).
- Antonio Carrasco Álvarez (2007)» Desertores y dispersos. Características de la deserción en Asturias (1808-1812), *Actes del Congrès. Ocupació i resistència a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Barcelona, ps.81-90.
- Josep Iglésies Fort (1965), *El setge de Tarragona a la guerra napoleònica*. Barcelona.
- Ezequiel Gort Juanpere (2003), *Història de Falset*. Barcelona.
- Josep M. Grau i Pujol (2002), «Montblanc refugi d'un notari tarragoní durant la Guerra del Francès (1811)», *El Foradot* (Montblanc), p. 20-21.
- (2006), «Documentació d'hospitals militars durant la Guerra del Francès en arxius civils i eclesiàstics de Reus i Tarragona», *Gimbernat* (Barcelona) 46, ps. 101-105.
- Josep M.Grau-Roser Puig (1996), Lilla. *Aproximació a la història d'un poble*. Lilla, ps.119-121.
- (2005), «Aportació de mà d'obra de la Conca de Barberà a la capital econòmica del Camp de Tarragona a l'inici de l'època contemporània», *Aplec de treballs* (Montblanc), 23, ps. 97-122.
- (2007), «Emigració de la Conca de Barberà a la ciutat de Valls en el marc de la Primera Guerra Carlina», *Aplec de Treballs* (Montblanc), 25 (2007), ps.115-154.

- Manel Güell (2008), «*Hic Galicum Manus*». *La crisi demogràfica al Camp de Tarragona durant la Guerra del Francès (1808-1814)*.Tarragona (mecanuscrit inèdit, en premsa).
- Manuel Miró i Esplugas (1969), «Guerra de la Independència», *Barbarà. Butlletí de la Parròquia i els Amics de Barbarà* (Barberà de la Conca), 129 (juny), p.2; 130 (juliol), p. 2 i 131 (agost), p. 2.
- Antoni Moliner Prada (2007), «L'organització de la resistència a Catalunya en la Guerra del Francès», *Actes del Congr s. Ocupació i resistència a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Barcelona, ps.31-52.
- Antoni Pons Anguera (1988), *Libro de varias cosas sucedidas en esta villa y algunos parages de Cataluña*. Reus.
- Roser Puig i T rrech (2003), «Crisi de subsistències a Lilla durant la Guerra de Napoleó (1809)», *El Foradot* (Montblanc) 16, p. 17.
- (2006), «Correspondència d'un cadet des de l'Acadèmia militar de Poblet durant la Guerra del Francès (1813-1814)», *Aplec de treballs* (Montblanc), 24, ps.123-132.
- Maties Ramisa Verdaguer (2002), «Guerra, economia i política a Catalunya a les acaballes de la Guerra del Francès», *Enfrontaments civils: Postguerres i reconstruccions*, Lleida, vol. I, ps.356-366.
- Josep M. Recasens Comes (1958), *El corregimiento de Tarragona y su junta en la Guerra de la Independencia: 1808-1811*.Tarragona.
- (1965), *La Revolución y Guerra de la independencia en la ciudad de Tarragona*. Tarragona.
- Roc Salvadó Poy (2002), «Tortosa en la lluita contra el domini napoleònic», *Recerca* (Tortosa), 6, ps. 79-110.
- Robert Vallverdú Martí (1987), «Aportació a l'estudi de la milícia urbana de Tarragona de Tarragona durant el setge i assalt del Francès (1808-1811)», *Universitas Tarraconensis* (Tarragona) IX, ps. 271-290.
- (1989), *El suport de la milícia nacional a la revolució burgesa a Reus (1793-1876)*.Reus.

ELS DESASTRES DE LA GUERRA AL CAMP DE TARRAGONA I A LA CONCA DE BARBERÀ. MONTBLANC, BARBERÀ I SOLIVELLA

Manuel Güell Junkert

Mots inicials

El present, és el text de les conferències que vaig pronunciar entre 2008 i 2009 en diferents escenaris de la Conca de Barberà, en actes commemoratius al Bicentenari de la Guerra del Francès, coorganitzats pel Consell Comarcal i el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Van tenir lloc a Montblanc (Museu Comarcal de la Conca de Barberà, 16 de maig de 2008), Barberà (Cooperativa local, 7 de desembre de 2008), i finalment, Solivella (Sala municipal, 15 de maig de 2009). En tots ells el text fou, si fa no fa el mateix, per bé que, en cada cas, hom modificava la part final per tal de donar entrada als fets més rellevants de la Guerra del Francès en la localitat concreta on s'esdevenia la conferència. El text present és fidel al que van sentir en el seu dia els assistents, però m'he

permès d'actualitzar-lo lleugerament, i d'aplegar els afegits finals que donaven a conèixer les particularitats locals de l'episodi napoleònic.

Introducció

Catalunya va viure, a principis del segle XIX, una de les crisis socials, polítiques i militars més grans de les últimes centúries, la crisi de l'anomenada «Guerra del Francès», que s'allargà des de 1808 a 1814. Una crisi produïda principalment per l'espectre de la Guerra, sobretot quan aquesta la tenim dins de Casa... Llavors, tots els horrors que se n'hi poden derivar, de fet, els «Quatre genets de l'Apocal·lipsi» (la guerra, la pesta, la fam i la mort), s'apleguen i s'acarnissen sobre la població civil. Els catalans, els vam patir tots: una invasió militar del llavors exèrcit més potent del món, el napoleònic; una terrible epidèmia de febres tifoïdes (1809), que s'arribà a cobrar moltes més víctimes que el camp de batalla; una espantosa fam, produïda pels efectes col·laterals de la guerra (1812) i, amb tot plegat, una corrúa de morts, fàcilment constatable en els registres de defuncions de totes les parròquies, algunes de les quals, afegeixen detalls realment esperpèntics.

Només cal llegir la crònica dels fets del Dr. Antoni Bosch i Cardellach, de Bràfim, per poder adonar-nos de la magnitud de la tragèdia que encetà la Guerra contra Napoleó. Només la vila de Bràfim va ser saquejada vuit vegades, i els habitants l'abandonaren fugint de les tropes napoleòniques cap a les muntanyes, no menys de 17. Segons es desprén de la seva crònica, entre 1810 i 1813, els francesos van saquejar fins a 25 poblacions: Santes Creus, Vila-rodona, Cervera, la Cerdanya, Tortosa, els ravals de Valls, Perafort, Puigdelví, Maspujols, els Pallaresos, l'Argilaga, Mont-roig del Camp, Vilabella, Tarragona, Martorell, la Secuita, Vilabella altre cop, Salomó, la Bisbal del Penedès, l'Espluga Calva, Torredembarra, Valls, Creixell, etc.; quatre van quedar desertes davant la presència de tropes enemigues; en cinc, es produïren actes sacrílegs; quatre van ser calcinades (entre les quals l'Arboç del Penedès on van entrar a sang i

a foc el 10 de juny de 1808, occint a 64 vilatans, saquejant totes les cases i profanant l'església del poble); en altres quatre o cinc, les autoritats franceses exigiren contribucions en diners o queviures, a voltes amb violència, patint la majoria l'extorquiment de veure alguns dels veïns (assenyaladament els eclesiàstics i els més acabalats) capturats i duts a la presó de Tarragona o Reus amb amenaces de passar-los per les armes si no pagaven les contribucions; 18 poblacions foren escenari de matances o d'afusellaments summaríssims indiscriminats, etc. Els abusos i les violacions de la tropa envers les dones, són presents a Bràfim, a Perafort, Puigdelví, Maspujols, els Pallaresos, l'Argilaga, la Secuita, Vilabella i Puigtinyós, etc. A Tarragona, per acabar ja amb aquesta lletania d'horrors, durant el saqueig del 29 i 30 de juny de 1811, comenta Bosch i Cardellach textualment: *«Muger hubo de buen semblante que en medio de una plaza tuvo la fatalidad de verse oprimida casi 80 veces. Otra en la iglesia de la catedral fue asesinada porque no consintió»*.

Això va succeir, si fa no fa, arreu de tot Catalunya, encara que avui, aquí, ens interessi solsament el Camp de Tarragona i la Conca de Barberà. Perquè hi incluïm, el Camp de Tarragona? Bàsicament, per dues bones raons. En primer lloc perquè és una comarca natural que limita directament amb la Conca, i els casos que s'hi van donar poden entrar perfectament amb la dinàmica que es va donar igualment a la Conca. En segon lloc, perquè per donar aquesta conferència, ens basem en un treball que vaig elaborar gràcies a una de les 15 beques que va convocar l'IRMU a finals del 2006 dins del projecte: *«La Guerra del Francès en l'àmbit local en els territoris de parla catalana»*. La majoria de dades, doncs, procediran del Camp de Tarragona, tot i que procurarem anar contrastant-les en la mesura del possible, amb les de la Conca de Barberà.

Metodologia

Es tracta d'un estudi de caire demogràfic que abasta el primer vicenni del segle XIX, i que té com a base geogràfica 40 parròquies

del Camp de Tarragona. Encara que la demografia, pugui semblar «freda» perquè treballa amb xifres i percentatges, també resulta, d'altra banda, molt indicativa de la realitat social i natural d'una comunitat, i és a través seu que es poden identificar, localitzar i detallar en la seva magnitud, els períodes de crisi.

La metodologia d'aquest treball ha estat rigurosa i exhaustiva, i s'ha basat en el recompte de baptismes, matrimonis i òbits, dels llibres sacramentals de les esmentades parròquies, del període que ens interessa, o sigui 1801-1820. Cal tenir present que els estudis demogràfics exigeixen que el mostreig abasti cinc anys abans i cinc després del període que interessa analitzar, que en el nostre cas era de 1808 a 1814, i per tant, treballant els primers vint anys, n'afegíem set davant i sis darrera, i feiem números rodons.

Un primer indicatiu de crisi demogràfica és, lògicament observar en els registres anuals, una evolució que coincideix amb la disminució de baptismes i matrimonis, i sobretot, l'augment dels òbits: la mortalitat. El creixement vegetatiu d'una població és el resultat de restar els naixements de les defuncions, i com solen haver-n'hi més dels primers que dels segons, un creixement vegetatiu 'normal', sempre resulta positiu. En el nostre estudi, però, comprovarem que les dinàmiques demogràfiques en temps de guerra, no tenen gran cosa de 'normals', i veurem decreixements vegetatius amb números força negatius.

A més del recompte anual de baptismes, també ens hem fixat en els «fills incògnits», o sigui, els nadons abandonats a la porta de l'església, per ser, presumptament, el resultat del què llavors consideraven una unió il·legítima –també anomenats: «fills de ventura», o «fills de fortuna», «bords», «fills de Déu»-. Aquesta és una dada molt especial, perquè en èpoques difícils, el nombre de fills incògnits sempre creix per sobre de l'habitual, i per tant, també constitueix un indicatiu de crisi. Això és així, no solament per causa de la violència de la tropa enemiga, sinó també pel trasbals social que provoca la crisi: milicians joves que travessen i s'allotjen en diversos pobles, el fenomen dels refugiats, o simplement, que les, diguéssim, «carrabines» de les famílies no podien estar al cas

en aquells dies d'angoixa, el jovent tenia més ocasions, etc.; les explicacions, poden ser múltiples....

També ens hem fixat, a l'hora de recomptar els òbits, en els què eren «cossos» (adults) o «albats» (infants), o sigui, la mortalitat adulta i la mortalitat infantil. La proporció entre uns i altres, en els òbits, ve a ser aproximadament del 50%. Ara bé, en època de crisi, aquesta proporció es trenca a favor dels cossos, de la mortalitat adulta. No és que baixi la taxa de mortalitat infantil, el que succeeix en realitat, és que puja la taxa de mortalitat adulta, i això ve a ser un altre clar indicatiu demogràfic de crisi.

Finalment, també hem fet el càlcul de les intensitats, per aconseguir una graduació de les crisis, un càlcul complicat sobre el que noens extendrem. A més de les dades demogràfiques, que no deixen de ser una mica «fredes», comptem igualment amb els comentaris ocasionals que algun rector va afegir als llibres sacramentals, en la majoria dels casos, esperverat pel que estava veient.

Resultats finals

La síntesi de les conclusions d'aquest treball, ens indiquen:

- 1) La mitjana de la població de les 40 parròquies del Camp de Tarragona analitzades, en el període de 1801-1820, es pot estimar en unes 76.812 persones. El nombre total de defuncions (parlem sempre de les 40 poblacions de l'estudi i sempre referides al període entre 1801-1820), fou de 56.212, i si les restringim al període de la Guerra del Francès (1808-1814), foren 26.228. 1808-1814, són 7 anys de 20, o sigui, poc més d'una tercera part, un 35%, que hauria de ser el percentatge proporcional de defuncions. Però no ho és: 26.228 òbits d'un total de 56.212, són exactament el 44'6%, o sigui, deu punts per damunt.
- 2) El creixement vegetatiu del període de guerra (o sigui la resta entre baptismes i òbits), és del -3.107. Tenint present el que mostra el

vicenni, +10.201, aquest creixement vegetatiu hauria hagut de ser, en proporció, al voltant dels +3.400, i no pas cinc vegades per sota. La mitjana de creixement vegetatiu de les 40 parròquies ens ha donat +268 durant el vicenni, i -79 en el període de guerra, una diferència substancial de quasi 350 punts.

Solivella, concretament, en el quinzenni entre 1801-1815, passà fins a 6 anyades en negatiu, les majors: 1809 (-36) i 1812 (-63), perdent un total de 31 habitants.

3) Els nostres càlculs, ens donen una hipotètica xifra de retrocés poblacional, que és del 12'7%, més de 9.800 efectius 'de menys'. O sigui, que si no hi hagués hagut ni guerra, ni epidèmia, ni fam, ni, en una sola paraula, crisi, el normal augment poblacional de les 40 parròquies estudiades hauria comptat amb 10.000 individus més. Si abans hem calculat la població de les 40 parròquies, durant aquests primers 20 anys, en uns 76.800 habitants, ara, estaríem parlant de quasi 87.000.

4) Pel que fa a l'indicador dels albats, al que ja hem tingut ocasió de referir-nos abans en comentar el contrast entre el percentatge 'normal', o sigui en període de pau i tranquil·litat, que vindria a ser al voltant del 50% (en el nostre estudi, és concretament de gairebé el 55%), del percentatge durant el període de guerra (1808-1814), el qual disminueix (recordem-ho, al perdre terreny a favor d'una mortalitat adulta que creix apreciablement). Doncs, bé, aquest percentatge baixa fins el 48'3%. Una diferència de 6'6 punts de mitjana, que en algunes parròquies en concret, ha depassat fins i tot els 10 punts, a: Puigtinyós (13'1), la Masó (12'5), Puigdelfí (11'7), Perafort (10'8), el Catllar (10'7).

No ha estat el cas de les poblacions limítrofes a la Conca, on la mitjana de la diferència és del 5'9, set dècimes per sota de la mitjana de les 40 parròquies, cosa que indica una mortalitat adulta una mica més atenuada.

5) El total de fills incògnits de les 40 parròquies durant els primers 20 anys del segle XIX, és elevat: 2'3% (o sigui, que en 2 de cada 100 naixements, no constava a la corresponent partida de baptisme el nom

dels pares), almenys, si el comparem amb el calculat pel professor V. GUAL, a la Conca de Barberà, un 1'18%. Per què una diferència de ben bé el doble?. La resposta crec que l'hauríem de buscar en les grans capitals. La Conca només tenia Montblanc, una vila mitjana, mentre que el Camp de Tarragona compta amb Tarragona, Reus i Valls, les tres urbs més poblades d'aquesta comarca natural, les quals trenquen l'equilibri de la mostra (pensem que l'ideal seria que totes les poblacions de la mostra tinguessin una població similar, i la població d'aquestes tres ciutats supera de llarg la suma de tota la resta). És fàcil d'explicar: una ciutat gran, on l'anonimat està més garantit que no pas en una petita vila on tothom es coneix, i que a més compta amb potents centres benèfics d'acolliment, resulta ideal per abandonar-hi un nadó no desitjat o que no es pot mantenir. Molt probablement, un gran nombre de fills incògnits de la comarca, foren abandonats en alguna de les tres ciutats, sense haver-hi ni tant sols nascut. Això ens explicaria que, per exemple, l'índex de fills incògnits de Reus, en concret, fos del 3'6%, i, finalment, el de Tarragona, del 5'4%. Pensem que, marginant aquestes tres capitals de comarca, la taxa de fills incògnits de les 37 parròquies restants, és únicament de l'1'09%.

Aquestes taxes de fills incògnits, són les calculades per a tots els vint anys de l'estudi, ara bé, quan les calculem, només dels 7 anys de guerra (i de crisi social), llavors la taxa puja. Si la mitjana del vicenni era de 2'3%, la del període de guerra (1808-1814), és del 2'5%. Si la taxa de fills incògnits, sense les tres capitals comarcals, era de l'1'09%, en temps de guerra puja a l'1'5%. En parròquies determinades, també es nota com en el període de crisi, la taxa de fills incògnits puja per sobre de la del vicenni: Tarragona passa del 5'4% al 8'1%; Figuerola del Camp, de l'1% a l'1'3%; Valls, de l'1% a l'1'5%, etc., per citar poblacions properes a la Conca.

- 6) Per últim, hi ha el càlcul de les intensitats de les crisis, advertint, per endavant, que es considera una crisi «forta», quan la intensitat dóna entre 4-8 punts, una crisi «important», quan dóna entre 8-16 punts, una Gran Crisi quan és entre 16-32, més enllà, caldria parlar

ja d'una catàstrofe demogràfica de proporcions. En el nostre estudi, la intensitat de la crisi de 1809, va afectar 35 de les 36 poblacions de la mostra, i la seva mitjana va ser de 15'6, o sigui, fregant la «Gran Crisi». En contrast amb les intensitats calculades a la Conca de Barberà per GUAL, direm que la mitjana és de 9'3, afectant la crisi a 10 de les 12 poblacions de la seva mostra. A les nostres 40 parròquies del Camp de Tarragona, la mitjana d'intensitats del 1812 és de 14'1, bastant superior de l'obtinguda a la Conca de Barberà. Entenem que les petites localitats rurals d'interior, allunyades del camí ral o de les principals vies de trànsit, com són les de la Conca, quedarien més preservades dels estralls bèl·lics, més impermeabilitzades de les epidèmies i, potser també, comptaven amb el desenvolupament natural d'un sistema de subsistència autàrquic més capaç de pal·liar els efectes d'una crisi.

Fem uns petits incisos per parlar concretament de Barberà de la Conca i de Solivella. En el primer poble, si fem esment al nombre de defuncions de cada dècada, veurem que les defuncions entre 1801-1810: són 329. Mai, en la història del poble, hi havia hagut una dècada amb un nombre tan elevat de defuncions, que no es veurà superat fins la dècada dels anys 60 d'aquest segle XIX, quan la vila ha crescut i es troba en el sostre en nombre d'habitants (després, anirà perdent gent per l'emigració, de manera paulatina). El creixement vegetatiu de la dècada 1801-1810, és el més baix dels últims cent anys, i no es veurà superat fins a la segona meitat de segle, amb la davallada poblacional a la què ens acabem de referir. Pel que fa a Solivella, qui ha estudiat la demografia solivellenca, ha estat el professor GUAL:

«La Guerra del Francès provocà una hecatombe demogràfica que difícilment pot trobar comparació: del 1801 al 1810 moren 452 solivellencs –quasi el doble que el 1781-1790, 236 dels quals són menuts. Del 1811 al 1815 la situació no millora: 211 defuncions, ben repartides entre albat i cossos –112 i 99, respectivament. Una comparació acabarà d'aportar claror pel que fa el desastre demogràfic d'inicis del XIX: en només 15 anys moren més de la meitat d'adults que en tot el segle XVIII –315 contra 617–».

Pesta i fam

Dos factors van condicionar, en aquest període, el retrocés demogràfic, íntimament relacionats amb la guerra: l'epidèmia de tifus de 1809 i la fam de 1812.

L'epidèmia de 1809

Les febres tifoïdees constituïen, en aquella època, la típica «epidèmia militar», a causa de la gran concentració humana amb unes condicions sanitàries i higièniques més que precàries, i que, a més, circulava d'un lloc a l'altre expandint la malaltia. Les víctimes que va causar es poden comptar per milers, i segons les fonts, que inclouen o exclouen als militars, la xifra podria haver oscil·lat entre les 4.000 i les més de 10.000 víctimes.

A Bràfim, emmalaltiren les dues terceres parts de la població, moriren la sisena part, segons la crònica del Dr. Antoni Bosch Cardellach. Amb tot, la major part de les víctimes, van morir a Tarragona ciutat, on es van arribar a refugiar més de 40.000 persones. Allí, els serveis funeraris eclesiàstics no donaven abast, ni tenien temps per administrar sacraments o preparar les cerimònies adients, pel ritme frenètic dels decessos, *«Hubo notable temporada de más de 30 [defuncions] todos los días...»*.

Una altra població on el flagell epidèmic es deixà sentir molt intensament, fou Vallmoll, on el seu rector Mn. Carbonell apuntava els darrers dies de juny:

«Benehí solemnement la nova part del sementiri per no cabrer los cossos en lo sementiri vell, per causa de la gran epidèmia del present any, que comensà quant entraren los francesos en la present vila, dia 3 de mars del corrent, y marxaren dia 20 de mars del mateix mes y any, de *cuia* epidèmia moriren fins el dia de Sant Pere 104 cossos en la vila y 8 fora de la vila, y 76 albats. Per lo present, ha calmat, encara qe. no del tot la dita epidèmia, y vulla Déu cèssia del tot si-ns convé».

Els recomptes d'òbits en els llibres sacramentals de les 40 parròquies de la mostra, posen de relleu la magnitud de la crisi de mortalitat ocasionada aquest any de 1809 per l'epidèmia. El nombre total d'òbits el 1809 representen prop del 17% del total del vicenni, quan en proporció no haurien de passar del 5% (un any de vint). El creixement vegetatiu dels vint anys de la mostra és de +10.202, com ja hem dit, però la suma dels creixements vegetatius corresponents només a 1809, enlloc de voltar els +500, xifra que en proporció seria la més raonable, és en canvi, del -6.716. Finalment, tenim l'indicador dels albats, que el 1809 és del 44'3%, quan la mitjana de les 40 parròquies per a tot el vicenni és de 54'9%. Recordem que aquesta disminució d'albats, ve donada per l'augment d'una mortalitat adulta, en aquest cas per l'epidèmia, i que si la diferència entre la taxa general de 54'9% i la del període de guerra (48'3%), era de 6'6 punts, ara, comparant-la amb la del 1809, aquesta diferència és de més de 10 punts).

A la Conca de Barberà, VALENTÍ GUAL exposa el que anomena un «*recorregut per la geografia de la catàstrofe*», i documenta aquell any un creixement vegetatiu mitjà de -42 (pensem que a Barberà per 25 naixements hi va haver 65 defuncions, a l'Espluga de Francolí, 114/158, a Lilla 10/43, a Pira, 17/62, a Rocafort de Queralt, 25/71, a Rojals, 24/71, a Vallclara, 7/28, a Vilaverd, 30/91, a Vimbodí, 72/122, etc. A Sarraí, també són el 1809 i el 1812 els pitjors anys de la sèrie. Els dos junts, apleguen més del 44% del total de defuncions del període de la Guerra del Francès.

Pel que fa a Solivella, el contrast entre naixements i defuncions és important, 37 per 73, amb una diferència de 36. D'aquestes 73 defuncions, 49 correspongueren a cossos i 24 a albats (que són el 32'8%, 23 punts per sota del percentatge normal d'albats). Val a dir que una trentena de les morts adultes, es van produir entre maig i juliol, que seria quan el flagell epidèmic fuetjava la vila amb més força.

La fam de 1812

Pel que fa a la fam de 1812, també va ser provocada per la guerra, que arrassà collites senceres i/o confiscà els seus fruits per a la tropa, agreujant la situació una fiscalitat de guerra asfixiant en les seves maneres.

El 1811, segons un memorial de l'ajuntament reusenc, la majoria dels habitants es trobaven «*ociosos y sentían los efectos del hambre más cruel, por la paralización del comercio y la industria*». La premsa local, destacava a la capital del Baix Camp, com el març de 1812 la població feia setmanes que no tastava el pa, i que la vila era pol d'atracció de nombrosíssimes famílies indigents d'arreu, i «*comenzó de aumentar la miseria a tal extremo que vimos lánguidos de hambrientos a nuestros infelices hermanos, desfallecer por las calles sin poder encontrar medios para hacerlos reanimar*». Aquell 1812, un prior de la Selva del Camp es lamentava de que «nos trobavem faltats de un tot, arribant a tal extrem nostra misèria, y tanta la escasés dels comestibles que la quartera de blat se pagava a vint duros y no pochs moriren defallits per falta de pa». A Lilla, comenta ROSER PUIG, «el 1812 la fam i la malaltia s'afegí i superà de ben segur a les armes com a causa de la mort», enduent-se moltes víctimes de la misèria, delmant famílies senceres.

A Alcover, «*Los vezinos estan a la última miseria y muchos viven de limosna. Casi todos han perdido sus cosechas con tanta ida y venida de tropas y algunos han sido vexados por no tener que dar, y el otro dia murieron otros, según yo creo del hambre...*». Quan el 22 d'agost de 1813 una columna anglesa saquejava el poc que els quedava als alcoverencs, el comentari que van apuntar a les actes del Consell resulta colpidor: «lo poble a quedat a la última miseria porque los anglesos prengueren lo poc que havia a la Vila y ja no ens queda altra sortida que la de morirnos de fam...».

Esgarrifa igualment llegir el testimoni del Dr. Antoni Bosch Cardellach:

«*Aumentaba entonces de tal modo el hambre en el pueblo que por*

nuestras calles sólo se veían personas descoloridas, hinchadas o abotargadas de cara y pier//nas, o secos y de color negruzco, que se caían por las calles y caminos, muriéndose algunos de hambre, por no tener que trabajar ni comer. Así yo vi morir 63 en dos villas de Bráfim y Vilabella en el espacio de tres meses, sin embargo que las dos juntas no llegan a 500 vecinos».

A banda de les cròniques personals, també hem trobat en els llibres de defuncions breus comentaris sobre els efectes de la fam. En moltes partides d'òbit, el rector n'explica la causa de la defunció, amb un breu comentari: «mort de fam...», «mort de misèria...». De tots ells, ens colpí un comentari en especial: el cas de la jove Teresa Borrell, dels Pallaresos, morta a Perafort (era, doncs, una refugiada) a principis de 1812, de qui el rector apuntà: «Nota: esta miñona de edat poca diferència 20 anys, me assegurà mitja hora ans de morir, estant en llur enteniment, que se alimentà de pàmpols de cep y altres herbas 4 o 5 dias. Morí de fam».

La fam de 1812 també va causar importants estralls demogràfics a la Conca de Barberà. A Lilla, el 1812 celebren solament 10 naixements, xifra que no es repetia des de feia més de 35 anys; a Rocafort es produeixen 12 baptismes per 45 enterraments, amb un predomini aclaparador de la mortalitat adulta (35); a Rojals 15 baptismes per 25 defuncions; a Vimbodí els 47 infants batejats (feia 45 anys que no disminuïa tant el nombre de nadons...) s'oposen als 111 òbits, la major part, d'adults, etc. En definitiva, la crisi de 1812 la patiren nou de les 11 parròquies de la comarca, dominant en set d'elles el percentatge de mortalitat adulta per damunt de la mortalitat infantil.

Al contrari d'altres poblacions, a Solivella, aquest 1812 resultà pitjor que el 1809. S'hi registraren 32 batejos per 95 defuncions, la majoria pertanyents a adults (57); la taxa d'albats és del 40%, 15 punts per sota de l'habitual. Pensem que per una localitat que devia tenir poc més del miler d'habitants (segons podem calcular a través de la TN del 40 per 1000), perdre'n en un sol any quasi un centenar, significa que va morir en una sola anyada quasi el 10% de la població. És cert que hi ha els 32 naixements, però descomptats els albats, només entre uns

10/15 d'aquests nadons arribarien a edat adulta, cosa que ens deixa un retrocés de 70 persones i escaig, una pèrdua estimable entre el 7 i el 8% de la població.

Comentaris dels horrors de la guerra

Resten, finalment, els comentaris ocasionals dels eclesiàstics que tenien cura dels llibres sacramentals, on trobem petits fragments d'autèntiques cròniques de l'horror.

Una pobra vidua de l'Aleixar moria [a la Selva del Camp] «de resultas de susto dels Francesos que invadían estas terras» (1810). D'un tret de fusell napoleònic ho feien l'any següent una dona casada de 29 anys «de un tiro de bala dat per los enemichs que entraren de improvís». L'altra any, el 1812, l'obituari aleixarenc enregistra encara tres morts més «de desgràcia de mans de Francesos...». Encara a finals de 1813 continuava la guerra donant ensurts al rector: «me manaren la comisió militar de Tarragona y otros paisans, confesar un home que-l encontrí en un carrer de aquesta vila agonissant, y després de haver-lo confessat y administrat lo sagrament de la extremaunció, lo acabaren de matar».

A Bràfim, el rector fou testimoni presencial de com un dels seus feligresos era «mort ab una bayoneta que la tropa de Bonaparte li pasà per la galta y li eixí per la orella, en sa pròpia casa» (1810); a finals d'aquell any, també n'hagué d'enterrar tres més, «de mort violenta per la tropa de Napoleó».

A Constantí, el rector consignà alguns casos més, com el d'una pobra vidua, que el 1811 moria: «de resultas de un tret que li tirà una sentinella francesa, perquè després de haver-li cridat *quien vif*, no respongué».

Puigtinyós fou una de les poblacions més castigades. Les misèries de la guerra, quedaren ben patents a través de les paraules escrites al llibre de baptismes pel rector Josep Bernadà:

«Nota: En estos últims anys de guerra de cruel invasió dels malvats

francesos *sequassos* del tirà infernal Bonaparte, hagueren de fugir freqüentíssimament de est lloch de Puigtinyós sos habitants per passar per ell com a carretera dits *feroses* enemichs, en que desamparaban sas casas, mobles y habers, no cuydant sinó de salvar sas vidas, desde últims de 1808 a últims de 1813, y aixís nasqueren y se batejaren en ditas fugidas diferents criaturas dels naturals de est poble en altres parròquias, de quals al present any 1818 algunas són mortas, y las restants vivas són las següents...»..

Sens dubte, els colpidors esdeveniments que vivia la vila, van fer impossible mantenir la dinàmica laboral de la parròquia, i passats els anys crítics, quan els veïns ja eren de tornada, podia dedicar-se a restaurar els registres de baptismes. El tercer dia de 1809, Bernadà registrava l'òbit de Ramon Mercader, un pagès innocent que «morí de una bala que ab un fusilasso li tiraren los francesos la primera vegada que entraren a Puigtinyós, estant-se pacíficament en lo portal de dit poble...». El 10 de juliol següent celebrava els funerals d'Antònia Figueras Pasqual i de Magí Figueras, morts a finals de febrer «en la irrupció dels francesos». La crueltat dels napoleònics no semblava tenir límits, l'agost de 1810, occien un vell de 76 anys a cops de destrat, l'home moria «de resultas de dos colps de destrall al cap que rebé dels enemichs». El 1811, mataben un avi i un nét: «los enemichs francesos lo mataben en sa pròpia casa y heretat, en mars del any pròxim, junt ab son avi, també Joseph Domingo, als cadàvers dels quals enterraren bones persones».

A les poblacions que fan frontera amb la Conca, també s'hi van viure tragèdies i matances a mans dels francesos. A Cabra del Camp, el relat de la primera ocupació dels napoleònics, el febrer de 1809, explica perquè fugia la gent abandonant el poble, ja que a més de penjar un pagès ancià de 78 anys, «Los francesos que estaban en Cabra mataben a Miquel Solé, y lo trobaren cobert de rocas en casa sos pares sol, perquè tots los de casa fugiren per motiu del exèrcit francès, y com ell era o estava tullit de las camas, no pogué marxar y se quedà sol en casa».

A la Riba, l'eclesiàstic que regentava la parròquia, hagué de reconstruir el llibre de baptismes, «Per haver-se perdut [...] per causa

*Monument als herois del setge de Tarragona (1811), situat a la
Rambla Nova d'aquesta ciutat*

dels francesos que van encontrà lo puesto ahont estaba custodiat, (asó és) un llibre que comensaba lo any 1803 = fins lo dia últim de abril de 1811...». És el mateix cas que el del rector Bernadà de Puiginyós, i el mateix, segurament que el de molts altres rectors. L'agost de 1810 mataven un dels feligresos, «per casualitat, de un tiro de fosell dels francesos...», i el maig de 1811, se n'enterraven dos més als qui «mataren los francesos...».

També de Barberà podem trobar casos esfereïdors. El 18 de març de 1809 mor el rector Mn. Josep Cabirol, un ancià octogenari que va haver de ser sepultat sense cap cerimònia, diu la partida d'òbit: «Per estar [la vila] en perill dels francesos...». El 2 de desembre de 1810 trobaren mort el franciscà barceloní Diego de Fabrés, «en una fugida dels francesos», i l'endemà els napoleònics occien un home de 55 anys; el 8 d'abril de 1811 enterraven dos individus morts pels soldats francesos feia un parell de dies.

A l'Espluga de Francolí els estralls van moure el seu rector Josep Serra a deixar-ne trista constància en els obituaris. El 27 de febrer de 1809, els francesos eren a Montblanc i els espluguins «rector inclòs» havien abandonat les llars, «amagant-se en masos i coves muntanyenques». Ho feren «temerosos de la barbaritat de aquells fiersos enemichs de la Religió, del Rey y de la Patria», que maltractaven i occien als que romanien als pobles, especialment els clergues. El 6 de març, un escamot francès assassinà «a sanch fredas y sens fer la menor resistèncias...» tres espluguins; dos d'ells s'estaven pacíficament davant la porta de casa seva, l'un mirant com passaven, l'altre àdhuc els havia ofert per beure. El rector Serra escrivia: «causarà horror a la posteritat una tant terrible catàstrofe».

A Lilla, ROSER PUIG constata un comentari apuntat pel vicari en diverses partides d'òbit: «lo mataren los francesos». Hi hagué famílies que veieren cruelment delmats els seus integrants, com la família Contijoch, que perdé un home (Joan) el 1810, i l'any següent, morien el germà Victorià, de 62 anys, i el fill Josep.

A Pira, enterraven els cadàvers d'amagat dels francesos per temor

a les tropes napoleòniques, les quals l'abril de 1811 occiren un vilatà a «bastonadas y de tants cops de culatas de fusell». Arreu, en general de tota la comarca es troben referències a difunts morts a mans de les tropes franceses.

Solivella tampoc s'escapà a aquesta dinàmica violenta. Els documents antics han estat emmudits molts anys, però a la llum de la situació històrica resulten força eloqüents. El 5 de maig de 1810 era enterrat Josep Capons Domingo, ferit mortalment per arma de foc; i el 30 d'abril de 1811, entre la 1 i les 2 de la tarda, era assassinat el jove de 22 anys Josep Montseny, quan una companyia de 2.000 soldats francesos passava pel terme.

GUAL, conclou: «a Solivella, tant el 1809 com el 1812 devien significar un estrall demogràfic notable. Les crisis afecten de forma majoritària la població adulta i, a més, de la vila. Un degotall de més de 100 persones en tan sols dos anys és perceptible i, temps a venir, vers la dècada dels 30, les generacions buides devien fer acta d'aparició». Aquest més del 4% de població que Solivella va perdre la primera dècada del segle XIX, més els morts de 1812, representen l'«osca» que segurament apareixi quan algú elabori la piràmide d'edats de mitjan de segle.

A Vimbodí, les tropes franceses van passar fins a 27 vegades, i en 17 de les quals van aprofitar per saquejar-la. El rector Joan Fort, quan va registrar l'òbit del malaurat Josep Duc, un jove fadrí assassinat pels militars francesos després d'haver estat turmentat, no se'n va poder estar d'afegir una exclamació al marge de la partida d'òbit: «O cruel gavatg».

¡Oh, cruel gavatx!, és el clam que vé a sintetitzar el sentiment de tot un poble davant d'una guerra, d'una invasió, que va resultar fatal i que va provocar una de les pitjors crisis de la nostra història. Una crisi, com hem vist, múltiple, car fou demogràfica, social, civil, militar, i política.

Gravat de Sandoz que representa la presa de Tarragona per les tropes franceses el 28 de juny de 1811. (Arxiu del Port de Tarragona)

BIBLIOGRAFIA

ADSERÀ I MARTORELL, JOSEP. *Epidemia de Tarragona del año 1809 y su entorno histórico en el Principado de Cataluña. La enfermedad dominante fue la fiebre carcelaria*. Tesis doctoral [inèdita], (Universitat de Barcelona), 1984.

ANDREU, JORDI. *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'antic règim*. Reus, 1986.

BERTRÀN VALLVÈ, DIDAC. «La vida a una petita població durant la Guerra del Francès: Alcover (1808-1813)». *Recull Joaquim Avellà Vives (1901-1967)*. Tarragona, 1980, ps. 99-155.

CANALES GILI, ESTEBAN (a cura de). «Una visió més real de la Guerra del Francès. La història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach». *Recerques*. (Barcelona), 21, (1990) ps. 7-49.

«El impacto demográfico de la guerra de la Independencia». A *Segon Congrés Recerques, Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions*, Lleida, 2002, I, ps. 283-299.

FELIP SÁNCHEZ, JAUME I VALENTÍ GUAL VILÀ. «La població de la Riba entre el 1767 i el 1815». *El Brugent*, (la Riba), 67 (octubre de 1988) 17-18 i 68 (desembre 1988) 12-13.

GRAU PUJOL, JOSEP M.T.; VALENTÍ GUAL I VILÀ ; ROSER PUIG I TÀRRECH. *Noms i gent de la Conca de Barberà*. Barcelona, 1990.

GRAU I PUJOL, JOSEP M.T.; ROSER PUIG I TÀRRECH. *Lilla. Aproximació a la història d'un poble*. Lilla, 1996.

«Els efectes demogràfics de la Guerra del Francès a Sarraí (1808-1814)». A *Recull de Treballs «El Baluard»*, (Sarrai), IV (en premsa). GUAL I VILÀ, VALENTÍ. *Vida i mort a la Conca de Barberà a l'edat moderna (Rocafort de Queralt s. XVI-XVIII)*. Tarragona, 1988.

«L'Espluga i els napoleònics: 1809». *Butlletí del Centre d'Estudis Locals*, (l'Espluga de Francolí), 1. (1989) p. 1.

«Vimbodí i els Napoleònics: 1809». *Vimbodí. Butlletí Cultural*, (Vimbodí) 51 (desembre 1989) ps. 11-13.

«Demografia de la Riba a l'edat moderna». *Miscel·lània Ribetana* (La Riba) 3 (1991) ps. 61-86.

«Intensitat i cronologia de les crisis de mortalitat adulta a Vilaverd

la Riba durant l'Edat Moderna». *Vilaverd Parla*, (Vilaverd) 11 (Setembre de 1991) ps. 21-24.

«Morts accidentals i violentes a Barberà». *Llum*, (Barberà de la Conca), 66 (agost 1991) ps. 6-7.

«Les crisis de mortalitat adulta a la Conca de Barberà. Cronologia, intensitat i abast geogràfic». *Quaderns de Vilaniu*, (Valls), 24 (1993) ps. 54-64.

La família moderna a la Conca de Barberà. Tarragona, 1993.

«Les crisis demogràfiques del període 1751-1815 a la Conca de Barberà». *Aplec de treballs*, (Montblanc), 15 (1994) ps. 17-53.

«L'impacte de la mortalitat adulta. Vilaverd, 1768-1809». *Vilaverd Parla*, (Vilaverd) 28 (desembre 1995) ps. 18-19.

PUIG I TÀRRECH, ROSER. «Crisi de subsistències a Lilla durant la guerra de Napoleó (1809)». *El Foradot*, (Montblanc), 16 (febrer 2003) p. 17.

RECASENS COMES, JOSEP M. «La población de la ciudad de Tarragona durante la Guerra de la Independencia». *Estudios de la Guerra de la Independencia, I (Actas del II Congreso Histórico Internacional de la Guerra de la Independencia y su época)*. Saragossa: 1964, ps. 465-487.

La revolución y guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona. Tarragona, 1965.

«La epidemia de fiebre tifoidea del año 1809 en Tarragona». *Revista Técnica de la Propiedad Urbana*, (Tarragona) , 22 (juliol-desembre ps. 1971) 61-69.

LA BATALLA DE VALLS (PONT DE GOI, 25 DE FEBRER DE 1809)

Francesc Murillo Galimany

La batalla de Valls, que a les nostres comarques es coneix amb el nom de batalla del Pont de Goi (fet que empetiteix considerablement el camp de batalla), fou sense cap mena de dubte una de les batalles a camp obert més importants que tingueren lloc a Catalunya durant la Guerra del Francès. Pel que fa a l'àmbit de les comarques del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà, aquesta batalla va ser el fet d'armes més destacat d'aquella guerra, juntament amb el setge de Tarragona del 1811. El record de la batalla del Pont de Goi s'ha mantingut viu en la memòria de les diferents generacions dels veïns de les nostres comarques, tot i que sovint ho ha fet d'una manera distorsionada, reduint-la a tant sols un combat al voltant del Pont de Goi entre sometents dels pobles veïns i soldats francesos, o bé convertint-la fins i tot en una victòria espanyola. Com veurem, en realitat es va tractar d'una acció de guerra lliurada per dos exèrcits regulars i que tingué per escenari un

extens camp de batalla que va comprendre totes les partides de terme de Valls i Alcover més properes al riu Francolí.

En les primeres dècades del segle XIX, la Conca de Barberà, així com la resta de Catalunya i de l'Estat, i de gran part d'Europa, es trobaren immersos en el context de les Guerres Napoleòniques, que en el cas concret del Principat convertiren els seus territoris en un camp de batalla entre els anys 1808 i 1814, quan tingué lloc la Guerra del Francès. A mitjans del 1808, l'emperador dels francesos, Napoleó I, va aprofitar la inestabilitat de la monarquia espanyola per aconseguir fer-se amb el control de gran part de la meitat nord de la península Ibèrica i, en darrer terme, amb la mateixa corona, que cedí al seu germà Josep. Els partidaris del rei Ferran VII (el monarca que només feia uns mesos que havia arribat al tron, després d'obligar a abdicar al seu pare, Carles IV) i gran part del poble s'hi oposaren, protagonitzant aldarulls contra les tropes franceses que s'havien establert al territori, els quals tingueren el seu màxim exponent a Madrid, en la revolta del 2 de maig de 1808. A partir d'aquella data, però sense massa connexió amb aquell fet, les diferents regions que no estaven controlades per l'exèrcit francès s'aniran aixecant contra aquelles tropes i contra Josep I, i de retruc, sovint també ho faran contra les autoritats de l'antiga administració borbònica, que consideraran partidària del nou rei.

Catalunya, que tenia Barcelona completament dominada per l'exèrcit francès des de finals de febrer d'aquell any, també va experimentar una revolta generalitzada en els territoris que no controlaven els napoleònics, sobretot a partir de la primera batalla del Bruc, el 6 de juny de 1808, quan els sometents (o sigui, els habitants d'una població que s'organitzaven i sortien armats per fer front a un enemic que els amenacés) de diversos municipis i un reduït destacament de soldats suïssos al servei d'Espanya van derrotar una columna napoleònica que havia sortit de Barcelona amb l'objectiu de castigar la insubordinació de Manresa per tot seguit dirigir-se a Lleida i Saragossa. Paral·lelament, entre els dies 9 i 10 de juny, Valls, Montblanc i molts altres municipis del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà (com fou el cas de l'Espluga de Francolí, Vimbodí,

Pira, Sarraí, Vilaverd i Prades) enviaren els seus sometents a perseguir una altra columna francesa que en aquells dies havia entrat a Tarragona, camí de València, i que en conèixer la derrota del Bruc es retirà ràpidament cap a Barcelona, enfrontant-se constantment amb els sometents. Molts d'aquells sometents restaren establerts al llarg d'uns mesos a la línia defensiva que es formà al riu Llobregat¹.

Uns dies abans, i dins el context de persecució d'antigues autoritats borbòniques o de possibles partidaris de Josep Ier havia esclatat un avalot a Montblanc, en el què uns sometents intentaren capturar l'alcalde i obriren la presó de la vila, alliberant-ne els detinguts. Però l'alcalde aconseguí fugir i refugiar-se a la Vinya Gran del monestir de Poblet. Finalment, el 10 de juny el sometent de Vilanova de Prades va descobrir l'amagatall i el va capturar, lliurant-lo tot seguit al sometent d'Arbeca. Aquest darrer el va portar cap a Montblanc, després de que l'alcalde s'hagués confessat a l'abat de Poblet. En arribar a Montblanc, els d'Arbeca el portaren a la plaça Major, on el lligaren a la reixa que tancava el pallol i el mataren d'un tret de pistola. Una vegada mort, els del sometent li dispararen més de trenta trets d'escopeta². En aquells primers mesos, també es produïren aldarulls a altres poblacions de la Conca, com fou el cas, per exemple, del que protagonitzaren el dia 29 de juny bona part dels veïns de Lilla i de Vilaverd, quan, en observar els treballs que estaven realitzant al Coll de Lilla un reduït grup d'enginyers espanyols, els van prendre per espies dels francesos. Els enginyers, que, seguint les ordres de la Junta del Corregiment, estaven analitzant les possibilitats defensives del Coll, es van veure obligats a fugir a Fontscaldes, per anar a refugiar-se tot seguit a Masmolets, i finalment a Valls, mentre l'aldarull s'escampava entre les classes baixes de la societat de totes aquestes poblacions i dels municipis propers. Les autoritats vallenques tingueren greus problemes per protegir aquells enginyers i per restablir l'ordre, fet que no es va acabar d'assolir fins el dia 1 de juliol, quan va arribar un destacament de tropa des de Tarragona.

Al llarg d'aquells primers mesos de la guerra, sorgiren uns nous òrgans de govern, que cobriren el buit provocat per l'enfonsament de

l'antiga administració borbònica. Aquests nous òrgans foren les Junes, que formaren una nova estructura. Així, a Catalunya, es constituïren Junes de Govern o de Defensa en pràcticament cada municipi, que quedaven supeditades a la Junta del Corregiment que els hi corresponia (que en el cas de la Conca es tractava del de Tarragona), mentre que al seu torn, les diferents Junes Corregimentals ho estaven respecte a la Junta Suprema del Principat. Finalment, a partir del mes de setembre, totes les juntes supremes dels diferents territoris quedarien sota el control de la Junta Superior del Regne. Les Junes de Govern municipals passaren a assumir les tasques pròpies de l'Ajuntament, així com les de defensa i altres aspectes relacionats amb la guerra a la vila. Normalment estaven formades pels mateixos regidors, als que s'hi afegien el rector, els priors dels convents que existissin al municipi i diversos representants de les diferents classes socials de la vila³.

Pel que fa al conjunt de la guerra, la derrota francesa a la batalla de Bailén (19 de juliol de 1808) va provocar la retirada de les tropes napoleòniques a l'altra riba del riu Ebre, convertint en un fracàs el primer intent d'invasió. A Catalunya, les forces imperials dirigides pel general Duhesme, formades per soldats francesos, suïssos, italians (del regne d'Itàlia) i napolitans, restaven tancades a Barcelona i Figueres, després d'haver fracassat en els seus intents d'ocupar Girona i obrir la comunicació entre Barcelona i la frontera francesa. La capital catalana estava bloquejada per l'exèrcit de Catalunya, que, a partir dels primers dies d'octubre d'aquell any va rebre el nom de «*Ejército de la Derecha*», i per la flota anglesa, que lluitava al costat dels espanyols des de l'inici de la guerra. A finals d'aquell mes, el comandament de l'exèrcit espanyol a Catalunya i el càrrec de capità general, van passar a mans del general Joan Miquel de Vives, un militar català que fins aquell moment havia estat el capità general de Mallorca.

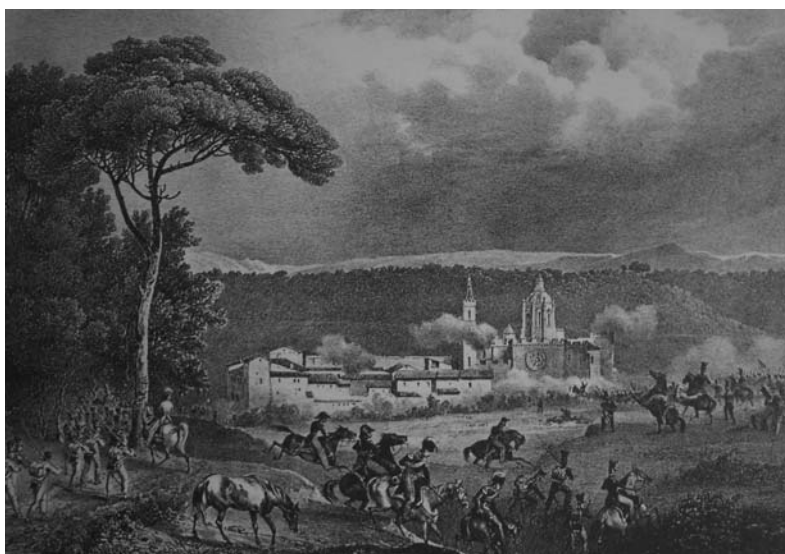
En aquelles dates, el «*Ejército de la Derecha*» estava constituït per regiments de l'antic exèrcit regular espanyol que estaven de guarnició a Catalunya i a les Illes Balears, als que, al llarg dels darrers mesos de 1808 s'hi anaren incorporant altres regiments procedents de València,

Portugal⁴, d'Aragó i de Granada. Integrats en aquell exèrcit, també s'hi trobaven els terços de miquelets que va organitzar la Junta Suprema del Principat de Catalunya l'estiu de 1808, amb voluntaris de cada corregiment que es completaven amb l'allistament d'altres veïns, per cobrir el repartiment de miquelets que pertocava a cada municipi. Així, en els dos terços, d'un miler d'homes cadascun, que es formaren al corregiment de Tarragona (el 1er i el 2on terç de Miquelets de Tarragona), s'hi trobaven miquelets procedents de tots els municipis de la Conca de Barberà. Pel que fa als seus oficials, també en trobem que procedeixen d'aquesta comarca, tal com fou el cas del veí de Montblanc Josep Macías, que obtingué el nomenament de sotstinent de la 5a companyia del 2on Terç de Miquelets de Tarragona. Pel que fa a l'eficàcia i a la manera d'actuar dels miquelets, cal dir que, sovint, els terços quedaven a mig camí entre els regiments regulars de l'exèrcit i els sometents⁵.

Davant del fracàs de la primera invasió, l'emperador Napoleó I va decidir intervenir directament a Espanya, al capdavant d'un exèrcit format per les seves millors tropes. Al llarg dels mesos de novembre i desembre, Napoleó i els seus generals derrotaren successivament tots els exèrcits espanyols que els intentaren barrar el pas, i es van fer de nou amb el control de la major part de la meitat nord de la Península Ibèrica. L'emperador no va intervenir directament a Catalunya, sinó que ho deixà a mans d'un dels seus millors generals, en Laurent Gouvion Saint-Cyr. Aquest va prendre el comandament del VIIè cos de l'exèrcit francès, format per les tropes de la divisió Souham, les italianes de la divisió Pino i les napolitanes i franceses de la divisió Chabot, que l'agost del 1808 es concentraren a Perpinyà. El mes de novembre Gouvion Saint-Cyr entrava a Catalunya amb els seu exèrcit d'uns 22.000 homes, amb l'objectiu d'aixecar el bloqueig de Barcelona. En un primer moment va assetjar Roses, que es va rendir el 6 de desembre de 1808. Tot seguit es posà en camí cap a Barcelona, on va arribar el 17 d'aquell mes, després de derrotar el dia abans a les tropes espanyoles que li van intentar barrar el pas a Cardedeu. Uns dies més tard, el 21 de desembre Gouvion Saint-Cyr tornava a derrotar les tropes espanyoles que havien retrocedit a l'altra

*Litografia de Langlois que ens mostra una vista general de l'atac que llençà el general Lorent Gouvion Saint-Cyr amb pràcticament totes les seves tropes la tarda del 25 de febrer i que va decidir la batalla de Valls.
(Col·lecció de Francesc Murillo Galimany)*

Litografia de Jean Charles Langlois que reproduïx l'intent d'atac de la divisió Pino al monestir de Santes Creus, defensat pel brigadier Miguel Iranzo, que tingué lloc el vespre del 19 de febrer de 1809. (Col·lecció de Francesc Murillo Galimany)

riba del riu Llobregat, a la batalla de Molins de Rei, i tot seguit ocupava les comarques del Penedès⁶.

La batalla de Molins de Rei va provocar la retirada de l'exèrcit espanyol fins a Tarragona, mentre que l'ocupació del Penedès per part del setè cos d'exèrcit va portar com a conseqüència la fugida massiva de gran part de la població d'aquelles comarques, que es refugiaren als municipis del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà. Ara el front es trobava a les muntanyes que separen les comarques del Penedès de les comarques del Camp, de la Conca i de l'Anoia, i va ser defensat ràpidament pels sometents dels pobles d'aquestes contrades, que sentien amenaçades les seves poblacions i cases. Així, no tan sols trobarem sometents dels municipis de la Conca de Barberà protegint la seva comarca, sinó que també n'hi havia defensant l'Alt Camp, com fou el cas dels sometents de Montblanc i d'altres pobles de la Conca, que juntament amb altres de l'Alt Camp protegien Vila-rodona i el coll de Santa Cristina, amb el suport d'alguns destacaments de tropes regulars.

Lentament, al llarg de les setmanes següents, el «*Ejército de la Derecha*» es va anar recuperant després d'haver patit dues derrotes successives. A partir dels darrers dies de desembre el comandament d'aquest exèrcit i el càrrec de Capità General de Catalunya, van recaure en el general suís Teodor Reding, que havia estat el vencedor sobre el terreny a la batalla de Bailén, i a qui els catalans consideraven un heroi. El nou comandant en cap va treballar activament per refer l'exèrcit, amb la recuperació dels soldats dispersos, el reclutament de quintos i l'arribada de nous regiments procedents de Mallorca i de Granada. Inicialment Reding es limità a organitzar atacs molt localitzats contra les avançades del VIIè Cos d'Exèrcit en indrets on tenia el terreny al seu favor. Aquestes accions de guerra de muntanya van anar desgastant lentament les tropes napoleòniques i els hi van fer perdre terreny, abandonat les posicions més exposades, com ara Altafulla i Torredembarra. D'aquesta manera, el gruix de l'exèrcit invasor va acabar ocupant una sèrie de posicions que formaven una línia, que, des de les poblacions abans esmentades, i passant pel coll de Santa Cristina, Sant Magí de la Brufaganya, la

Llacuna, Capellades i el Bruc, arribava fins a Olesa de Montserrat.

Però el setè cos no era l'únic enemic que preocupava al general Reding i al seu estat major. En aquelles dates, Saragossa estava assetjada per dos cossos d'exèrcit francesos, i tot semblava indicar que aquesta vegada la capital d'Aragó acabaria en mans franceses. Si Saragossa queia, era força probable que el gruix de l'exèrcit napoleònic d'Aragó avancés cap a Lleida (que estava poc protegida) i Tarragona, fet que deixaria a Reding entre dos focs en una situació força desesperada. A més, els pobles de les comarques tarragonines i els polítics, que no acabaven d'entendre l'estratègia de guerra de muntanya que portava a terme l'exèrcit, van començar a fer pressió al capità general tot reclamant un atac general que derrotés als francesos del Penedès. Tot plegat va provocar que a la llarga Reding es veiés obligat a canviar d'estratègia. Així, va planejar un atac general que pretenia envoltar a les tropes franceses al Penedès i destruir-les abans de trobar-se lluitant en dos fronts⁷.

El general Gouvion Saint-Cyr s'adonà de les intencions de Reding i s'avançà. El 16 de febrer es posà en moviment amb els 14.000 homes de les divisions Pino, Chabot i Chabran (aquesta darrera formava part de les forces de Duhesme) i avançà en direcció a Capellades, amb l'objectiu de travessar la línia i ocupar Igualada, que era la base d'operacions de les tropes espanyoles que protegien la línia a les comarques de l'Anoia i de la Conca de Barberà. Aquella nit, les avançades napoleòniques foren rebutjades pels defensors de Capellades, però el matí del 17 les tropes imperials tornaren a atacar i obligaren a retrocedir als espanyols, que es van fer forts a la Pobla de Claramunt, on es tornà a iniciar el combat. Però una columna de la divisió Pino havia travessat la serralada des de la Llacuna i va sortir prop d'Igualada, fet que va obligar a retirar-se als defensors de la Pobla de Claramunt i a abandonar Igualada en direcció a Montmaneu, mentre els homes de Gouvion Saint-Cyr ocupaven la capital de l'Anoia.

El general en cap francès deixà a Igualada les divisions Chabot i Chabran i, el matí del 18 continuà el seu moviment d'atac amb la divisió Pino i envià ordres al general Souham perquè amb els 7.000 homes de

la seva divisió sortís del Baix Penedès i després de travessar el coll de Santa Cristina l'esperés a Vila-rodona. La divisió Pino va avançar cap a la vall de Sant Magí de la Brufaganya, amb la intenció d'enfrontar-se amb els quatre mil soldats regulars i miquelets, que sota les ordres del brigadier Iranzo hi estaven acampats. Aquests els hi plantaren cara i aconseguiren retirar-se del camp de batalla per la serra de Montagut sense patir un nombre massa elevat de baixes en el combat. Aquella mateixa nit, Iranzo i els seus homes es van fer forts al monestir de Santes Creus, que els italians bloquejaren els dies 19 i 20 de febrer. Aquell darrer dia, el general francès es dirigí a Vila-rodona amb el gruix de la divisió Pino, on l'endemà se'ls afegí la divisió Souham, després de que aquesta superés el coll de Santa Cristina.

Mentrestant, el dia 20, Reding havia sortit de Tarragona amb una petita columna de tropes amb la intenció d'anar a recollir les unitats del seu exèrcit que havien estat dispersades per l'atac napoleònic i que corrien perill d'acabar sent destruïdes, i tot seguit tornar-les de nou a la seguretat de les fortificacions que defensaven Tarragona. Així, aquella nit va poder afegir els defensors de Santes Creus a la seva columna, després de que aquests haguessin abandonat el monestir sense que els italians se n'adonessin. Finalment, entre el 21 i el 22 de febrer va aconseguir reunir de nou el gruix del seu exèrcit a Santa Coloma de Queralt, on s'havien concentrat les tropes que havien fugit d'Igualada.

El general Gouvion Saint-Cyr buscava una batalla decisiva contra l'exèrcit de Reding. Amb aquest objectiu, la matinada del 21 de febrer es va dirigir cap a Valls amb les divisions Souham i Pino. El general francès era conscient del valor estratègic de l'indret on s'aixeca Valls, ja que ocupant la capital de l'Alt Camp s'interposava entre Tarragona i les tropes de Reding que estaven a la Conca i en tallava les comunicacions. El matí del 22 de febrer el gruix del setè cos entrava a Valls, després de superar la breu resistència que va oferir el sometent local, mentre la població, aterrida, fugia cap a Reus i les muntanyes de Prades. Els soldats francesos i italians hi entraren violentament, provocant una vintena de morts entre els veïns que no havien pogut fugir, i la saquejaren a

consciència al llarg d'aquell dia i fins el 20 de març, a la recerca de provisions i d'objectes valuosos.

Aquella tarda, Gouvion Saint-Cyr va deixar Souham a Valls i ocupà el Pla de Santa Maria i Cabra del Camp amb la divisió Pino. D'aquesta manera controlava tots els accessos de la Conca a l'Alt Camp, ja que Souham, des de Valls, vigilava l'estret de la Riba i el coll de Lilla, i Pino feia el mateix amb el coll de Prenafeta i el coll de Cabra, mentre que la vall del Gaià quedava sota el control d'un destacament italià establert al monestir de Santes Creus. Així, quan les forces de Reding tornessin a Tarragona per un d'aquells camins, es trobarien amb part de les tropes de Gouvion Saint-Cyr i, mentre l'intentessin aturar, el general francès hi podria concentrar ràpidament el seu exèrcit, obligant a Reding a combatre en una batalla⁸.

Mentre les dues divisions militars franceses ocupaven aquelles noves posicions, els sometents dels municipis de la Conca juntament amb altres de les comarques limítrofes de les terres de Lleida es dirigien ràpidament a cobrir els passos que permeten l'accés a la Conca des de l'Alt Camp. Així, per exemple, en aquells dies, els sometents de Montblanc, Vimbodí i les Borges Blanques van prendre posicions al coll de Lilla, mentre que el de l'Espluga Calba va combatre amb els italians a la zona de Cabra del Camp⁹.

En conèixer l'ocupació de Valls, el general Reding va sortir de Santa Coloma i es posà en camí cap a Montblanc amb el gruix de les seves forces, com a pas previ per iniciar el retorn a Tarragona. Tan sols va deixar uns cinc mil homes a Santa Coloma perquè vigilessin els contingents francesos d'Igualada. Les tropes que comandava Reding sumaven uns tretze mil homes, formats majoritàriament per soldats espanyols de l'exèrcit regular, entre els que s'hi trobaven tres regiments de soldats suïssos al servei de l'exèrcit espanyol i un destacament de soldats valons, que pertanyien a la Guàrdia Reial. Pel que fa a regiments formats completament per catalans, només hi havia dos terços de miquelets, un d'ells era el segon de Tarragona i agrupava a les seves files nombrosos miquelets procedents de la Conca de Barberà. Mentre la columna es

dirigia a Montblanc, la reraguarda d'aquesta va tenir una topada prop de Sarraal amb les avançades de la divisió Pino, que capturaren alguns presoners. Aquesta petita acció va confirmar a Gouvion Saint-Cyr que Reding s'havia traslladat a Montblanc i que el següent moviment d'aquest seria intentar tornar a Tarragona. Per tant va posar sobre avís a Souham i a Pino perquè estiguessin preparats per aturar a Reding en els dies immediats.

Al llarg del dia 24, l'estat major espanyol va discutir a Montblanc quin havia de ser el següent moviment de l'exèrcit. Després de desestimar l'opció d'enviar l'artilleria i els bagatges a Lleida i dirigir-se amb la infanteria i la cavalleria per les muntanyes de Prades fins l'alçada de Reus, des d'on continuarien el camí cap a Tarragona, es va adoptar l'acord de seguir l'opció de tornar amb tot l'exèrcit a Tarragona pel camí ral (actualment carretera) que, després de sortir de l'estret de la Riba i passar el poble de Picamoixons, travessa el Francolí pel Pont de Goi i continua en direcció a Tarragona tot passant pel Rourell, el Morell i Constantí, entre altres municipis. Una vegada pres l'acord, el vespre del 24 de febrer la llarga columna del «*Ejército de la Derecha*» es posà en marxa.

A quarts de sis del matí del dia 25 la meitat dels homes de Reding ja havien creuat el Francolí pel Pont de Goi quan un destacament francès avançat, que vigilava aquell camí, va obrir foc i provocà un cert desordre a la columna espanyola. El destacament francès es retirà tot seguit cap el gruix de la divisió Souham (que comptava amb uns 7.000 soldats francesos, entre els quals s'hi trobava un batalló format per belgues), que estava acampada a les afores de Valls, al nord del nucli urbà. La divisió francesa agafà les armes en sentir les descàrregues de fusell de l'avantguarda, i avançà per prendre posicions al llarg dels límits de les partides del Freixa, de la Granja i del Burgar. La meitat dels seus homes van desplegar-se als dos costats de la carretera de Picamoixons, entre la zona de les Ermites i el balç de la Granja, i l'altra meitat estigué encarada al Francolí, des d'aquest precipici fins el Puig de Gallissà.

Una vegada superada la sorpresa, Reding va optar per aturar la

marxa i va concentrar el seu exèrcit a la riba dreta del Francolí, dalt de les elevacions del Serradalt. Allí hi desplegà el gruix del seus homes (els regiments que constituïen el centre de la columna) formant una línia on hi emplaçà les vuit peces d'artilleria que disposava, mentre que les tropes de l'avantguarda i la reraguarda de la columna van prendre posicions darrera dels dos extrems d'aquella línia i passaren a convertir-se respectivament en els flancs dret i esquerre de l'exèrcit de Reding.

Des del Serradalt, el general en cap espanyol va observar com es desplegaven les tropes de Souham i com avançaven destacaments d'infanteria lleugera cap el Francolí per temptejar les tropes que tenien al davant. Reding va reaccionar enviant part de la seva infanteria lleugera contra aquelles avançades franceses. Aquestes darreres foren rebutjades, fet que animà al general espanyol a passar a l'ofensiva. Així, Reding es posà al capdavant de les tropes del flanc esquerre i creuà el Francolí pel Pont de Goi, per atacar tot seguit el flanc dret de la línia que defensaven les tropes de Souham (o sigui, la zona de la carretera de Picamoixons i de la partida de la Martinenquera, a la riba esquerra del riu), mentre que el flanc dret espanyol atacava l'extrem del flanc esquerre francès, a la zona del Pont Trencat i del Puig de Gallissà (uns centenars de metres riu avall d'on es troba actualment el pont de la carretera de Valls a Alcover).

L'atac que dirigia Reding fou aturat i rebutjat, i els francesos passaren a l'ofensiva en aquell sector del camp de batalla. Aleshores, el general en cap espanyol va optar per continuar dirigint directament aquelles tropes, que es trobaven en una situació delicada, i donà l'ordre al cap del seu estat major, el general Josep Joaquim Martí, perquè es fes càrrec de la direcció del conjunt de les accions mentre Reding estigués comandant les tropes que lluitaven a la riba esquerra del Francolí. Martí va reforçar les tropes del flanc esquerre, tornà a activar l'atac que havia protagonitzat el flanc dret, i va fer avançar cap el Francolí el gruix dels regiments que formaven la línia del centre espanyol, per enfrontar-se amb el centre francès. D'aquesta manera el combat es generalitzà al llarg de tota la línia que formava les posicions que ocupava la divisió francesa. Davant

d'aquesta situació, Souham va haver d'aturar l'atac contra el flanc esquerre espanyol i va reforçar el centre francès per fer front a la nova amenaça. Ara les tropes espanyoles que lluitaven a la riba esquerra van tornar a passar a l'atac, mentre Reding arribava al Serradalt i prenia de nou el comandament general. Els soldats del «*Ejército de la Derecha*» varen passar a l'ofensiva al llarg de tot el front i varen fer perdre terreny als francesos, fins el punt que cap el migdia semblava que els homes de Reding guanyarien la batalla. Al llarg del combat, se'ls havien afegit prop d'un miler de sometents de diferents municipis del Camp, els quals donaren suport a les tropes regulars, però tingueren un pes pràcticament simbòlic en el combat.

Pel que fa a Gouvion Saint-Cyr, en començar la batalla, Souham li havia enviat un missatger al Pla de Santa Maria per informar-lo de que finalment Reding havia sortit de la Conca de Barberà i que havien iniciat els combats. En rebre la notícia, Gouvion Saint-Cyr donà ordre de reunir la divisió Pino al Pla i enviar-la immediatament a Valls, però un malentès en les ordres donades va deixar aturada a les posicions que ocupava a Cabra i Sarral la meitat de la divisió formada per la brigada que dirigia el general Mazzuchelli. Aquest fet va provocar la pèrdua de força temps fins que l'error no fou aclarit. Finalment, al cap d'unes hores, s'optà per enviar cap a Valls la meitat de la divisió Pino que estava preparada per posar-se en camí, la brigada del general Fontane, acompanyada pel mateix Gouvion Saint-Cyr. La brigada Mazzuchelli, s'hi dirigiria més tard.

La brigada Fontane va començar a arribar al camp de batalla de Valls cap a la una del migdia. L'aparició dels reforços napoleònics va fer replantejar la situació a Reding, ja que no tenia cap mena de sentit el fet de continuar atacant i perdent homes davant d'un enemic que cada vegada es feia més fort. Aleshores el general suís optà per retirar les seves tropes de manera ordenada cap a les posicions defensives que ocupaven inicialment dalt del Serradalt. Una vegada estudiades les diferents opcions, Reding i el seu estat major acordaren que tan bon punt la tropa mengés i descansés una mica, es retirarien cap a Tarragona. Per tal

d'afavorir la retirada, Martí es va dirigir a Tarragona per prendre el comandament d'una columna de tropes que havia d'avançar cap a Vallmoll i amb la seva aparició al sud de les tropes de Souham, impedir que tot l'exèrcit de Gouvion Saint-Cyr es llancés darrera de les tropes de Reding quan aquestes es retiressin.

Mentrestant, el general Gouvion Saint-Cyr, va planificar un atac general contra les posicions espanyoles, mentre esperava l'arribada de la brigada Mazzuchelli per iniciar-lo. Finalment, l'esmentada brigada va arribar al camp de batalla cap a les tres de la tarda. Aleshores Gouvion Saint-Cyr va poder disposar de les dues divisions, amb un total d'entre 14.000 i 15.000 soldats francesos i italians. A dos quarts de quatre va formar la infanteria en quatre grans columnes: les dues centrals amb les dues brigades de la divisió Pino, mentre que cadascuna de les columnes dels flancs estava formada per una de les dues brigades de la divisió Souham. Tot seguit, després de creuar el riu, aquestes columnes, amb infanteria lleugera desplegada al davant, van atacar al llarg de tota la línia del centre espanyol, situada al Serradalt. Una de les columnes ho va fer riu amunt del Pont de Goi, i les altres tres riu avall, mentre que la cavalleria italiana va avançar per l'espai que existia entre les dues columnes centrals i la francesa va creuar el riu pel Pont de Goi.

Malgrat el foc de l'artilleria i de la infanteria espanyola, la cavalleria napoleònica i les columnes d'infanteria van trencar la línia del centre de l'exèrcit de Reding per diferents punts, i aquesta es va desfer. El combat finalitzà cap a les quatre de la tarda, quan les tropes espanyoles es retiraren, en alguns casos de manera organitzada i en altres en petits grups o completament dispersos, cap a Tarragona i les muntanyes de Prades, perseguits per la cavalleria napoleònica. El general Reding, va patir l'atac de la cavalleria francesa al Serradalt i va haver de lluitar per salvar la vida, rebent un total de cinc ferides poc importants. Aquell vespre el general en cap espanyol arribava a Tarragona amb el seu estat major i part de l'exèrcit. Havia perdut uns dos mil homes entre morts i ferits, i un nombre similar de presoners, mentre que les baixes franceses

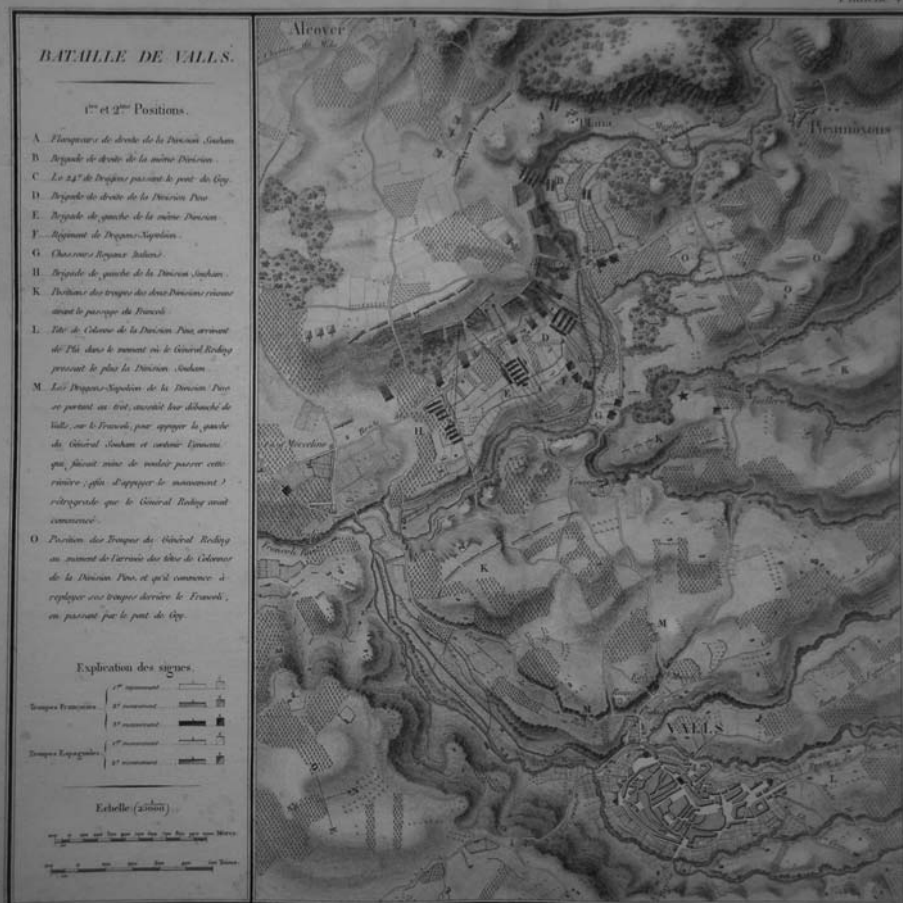

*Casa on va néixer, a Santpedor (Bages), el timbaler del Bruc -Isidre Lluçà Casanoves-. Així estava l'any 1920 amb tres plaques de marbre a la façana, col·locades l'any 1908 amb motiu del primer centenari de la Guerra del Francès.
(Foto i informació de Pere Vila, de Santpedor)*

arribaven al miler, entre morts i ferits. L'endemà gairebé tot l'exèrcit espanyol es concentrà a la ciutat de Tarragona, que estava plena de refugiats i patia una epidèmia de tifus des de feia unes setmanes. L'acumulació de refugiats i tropa, i en especial de ferits als seus hospitals, va provocar l'expansió de l'epidèmia, que acabaria provocant una mortaldat dins dels murs de la ciutat¹⁰.

En els dies següents a la batalla, el setè cos de l'exèrcit francès va ocupar la major part de les comarques del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà. Respecte a aquesta darrera comarca, el seu control va anar a càrrec de la brigada Mazzuchelli de la divisió Pino, que el 27 de febrer entrava a Montblanc després de travessar l'estret de la Riba, i intentava controlar sense èxit els límits de la Conca amb les comarques de Lleida davant de l'oposició dels sometents. El 2 de març aquests soldats italians tornaven a l'Alt Camp, per prendre posicions a la zona d'Alcover i la Selva, mentre que la divisió Chabot, que havia abandonat Igualada, entrava a la Conca de Barberà per ocupar el lloc que deixaven els homes de Mazzuchelli. Respecte a l'acció general del VIIè Cos, cal dir que Gouvion Saint-Cyr no disposava de recursos per assetjar Tarragona, però va optar per bloquejar la ciutat, tot esperant que els estralls de l'epidèmia acabessin provocant la rendició de Tarragona.

Però, finalment, després d'esgotar tots els queviures que hi havia als municipis del Camp i de la Conca que dominaven els napoleònics, així com també els de les muntanyes properes, als quals enviaven columnes de tropes per requisar tot el que es pogués menjar, Gouvion Saint-Cyr es va veure obligat a abandonar el bloqueig de Tarragona a finals de març. Uns dies abans de posar-se en marxa, el 17 de març, va arribar a la Conca una columna de tropes de l'exèrcit francès d'Aragó, que tenia l'objectiu de posar en comunicació els dos exèrcits, i que va patir atacs constants dels sometents al llarg del trajecte. Aquests soldats van perdre la paciència quan un grup de veïns de l'Espluga de Francolí els va parar una emboscada prop d'aquell poble. Els francesos els hi llançaren la cavalleria, que provocà una matança. Moriren quinze veïns en aquell indret i dos més al nucli urbà de l'Espluga. L'acció dels sometents era

Plànol francès de la dècada dels anys vint del segle XIX que reproduïx la batalla de Valls. Si bé ens mostra els combats del matí, aquest plànol es centra sobretot en els de la tarda. Així hi veiem, d'una manera molt detallada, el desplegament de les quatre columnes napoleòniques, de la cavalleria i de la infanteria lleugera, durant l'atac general de la tarda. (Fons del Museu de Valls)

tan intensa als límits de la Conca amb les terres de Lleida, que va ser impossible tornar aquella columna cap a l'Aragó i es va acabar incorporant al setè cos. El 20 de març, Gouvion Saint-Cyr concentrava el seu exèrcit a Valls i el posava en camí cap a Vila-rodona i el Penedès, per tornar cap a Barcelona. Al cap d'uns mesos, aquestes tropes es dirigirien cap a Girona per participar en el setge d'aquella ciutat.

La marxa dels francesos de les comarques del Camp va permetre treure tropes i refugiats de Tarragona, i amb ells s'escampà l'epidèmia de tifus que va fer estralls a les comarques del Camp i de la Conca al llarg de la major part d'aquell any. A tall d'exemple, Valls va passar de les 346 defuncions de l'any 1808 a les 1.132 del 1809. Una de les víctimes mortals de l'epidèmia fou el mateix general Reding, que va morir a Tarragona el 23 d'abril, després d'haver-se contagiat a Altafulla, en visitar un hospital militar. Malgrat que la batalla de Valls i l'epidèmia van deixar fora de combat el gruix del «*Ejército de la Derecha*» per espai d'uns mesos, a les acaballes d'aquell any ja tornava a estar completament operatiu i intentava aixecar el setge de Girona¹¹.

BIBLIOGRAFIA

CABANES, Francesc Xavier: *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña, en la Guerra de la Usurpación, campaña primera. Por el Teniente Coronel Don Francisco Xavier Cabanes, Ayudante Mayor de Reales Guardias Walonas y Oficial de Estado Mayor en el Ejército de Cataluña*. Barcelona. 1815.

CANALES, Esteban: «Una visió més real de la Guerra del Francès: la història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach», a *Recerques*, (Barcelona) 21 (1988)

GOUVION SAINT-CYR, Laurent: *Journal des opérations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809*. Paris, Anselin et Pochard, 1821.

LISONI, Antonio: *Gl'italiani in Catalogna. Lettere di A. L. ufficiale di cavalleria italiano*. Londres, 1814.

MARTINELL BRUNET, Cèsar: «Un tumulto inmotivado cuando la invasión napoleónica», a *Cultura*, (Valls) 133 (1956), Valls.

MURILLO GALIMANY, Francesc: *La batalla del Pont de Goi (Valls, 25 de febrer del 1809)*. Valls. 2008.

SALVAT BOVÉ, Juan: *Tarragona en la Guerra y en la Postguerra de la Independencia*. Tarragona. 1965.

VACANI, Camilo: *Historia de la campagne et deglo assedi degl'Italiani in Spagna dal 1808-1813*. Vol. III, Milà, Paolo Pagnoli, 1845.

VENTURA SOLÉ, Daniel: *Batalla de Valls. Pont de Goi, 25 Febrer 1809*. Valls. 1983.

Notes

- 1.- Canales, Esteban: «Una visió més real de la Guerra del Francès: la història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach», a *Recerques*, (Barcelona) 21 (1988), p.: 10; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi (Valls, 25 de febrer del 1809)*. Valls, 2008, ps. 28-33.
- 2.- Ventura Solé, Daniel: *Batalla de Valls. Pont de Goi, 25 Febrer 1809*. Valls, 1983, ps. 26 i 30.
- 3.- Martinell Brunet, Cèsar: «Un tumulto inmotivado cuando la invasión napoleónica», op. cit., ps. 8-10; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi (Valls, 25 de febrer del 1809)*. Op. cit., ps. 27-28, 31 i 33-35.
- 4.- Els regiments procedents de Portugal corresponien a part de les tropes espanyoles que havien participat l'any 1807 en la invasió conjunta d'aquell país amb els francesos, i que en esclatar la guerra havien quedat presoners dels seus antics aliats.
- 5.- Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi (Valls, 25 de febrer del 1809)*. Op. cit., ps. 36-51 i 442-443.
- 6.- Cabanes, Francesc Xavier: *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña, en la Guerra de la Usurpación, campaña primera. Por el Teniente Coronel Don Francisco Xavier Cabanes, Ayudante Mayor de Reales Guardias Walonas y Oficial de Estado Mayor en el Ejército de Cataluña*. Barcelona, 1815. Ps. 186-218; Gouvion Saint-Cyr, Laurent: *Journal des opérations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809*. Paris, Anselin et Pochard, 1821. Pàg.: 17-88; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi...*, op. cit., ps.: 51-64.
- 7.- Cabanes, Francesc Xavier: *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña, en la Guerra de la Usurpación, campaña primera...* Ps. 240-255; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi...*, op. cit., ps. 64-77 i 189-200; Salvat Bové, Joan: *Tarragona en la Guerra y en la Postguerra de la Independencia*, op. cit., p. 121.

- 8.- Cabanes, Francesc Xavier: *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña, en la Guerra de la Usurpación, campaña primera...*, op. cit., ps. 256-269; Gouvion Saint-Cyr, Laurent: *Journal des opérations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809*. Op. cit., ps. 102-116; Lisoni, Antonio: *Gl'italiani in Catalogna. Lettere di A. L. ufficiale di cavalleria italiano*. Op. cit., ps. 181-197; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi...*, op. cit., ps. 200-255.
- 9.- Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi...*, op. cit., ps. 253-254.
- 10.- Cabanes, Francesc Xavier: *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña, en la Guerra de la Usurpación, campaña primera...*, op. cit. ps. 269-277; Gouvion Saint-Cyr, Laurent: *Journal des opérations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809*. Op. cit., ps. 116-128; Lisoni, Antonio: *Gl'italiani in Catalogna...* Op. cit., ps. 198-209; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi...*, ps. 255-371; Vacani, Camilo: *Historia de la campagne et deglo assedi degl'Italiani in Spagna dal 1808-1813*. Op. cit., ps. 100-111.
- 11.- Gual Vilà, Valentí: «Les crisis demogràfiques del període 1751-1815 a la Conca de Barberà», a *Aplec de Treballs*, (Montblanc) 15 (1997), ps. 39-51; Murillo Galimany, Francesc: *La batalla del Pont de Goi...*, ps. 371-398.

LA DESTRUCCIÓ DELS ARXIUS DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS A LA CONCA DE BARBERÀ

Josep M. Porta i Balanyà*

Introducció

Tot sovint, la Guerra del Francès (1808-14) ha estat interpretada en clau eminentment espanyolista, ja que se l'ha considerada com la darrera gran contesa al llarg de la qual els catalans i els espanyols van confluïr en uns mateixos objectius: lluitar i foragitar les tropes franceses. Alguns historiadors, entre ells Pierre Vilar, plantegen que fou un dels moments més espanyolistes de la història catalana. L'espanyolitat que es va donar en el conflicte a partir del mateix any 1814 va conduir a batejar-la com a Guerra de la Independència o, en alguns casos, com a Guerra Napoleònica.¹ Però, en el segle XX, a partir del mestratge de Jaume Vicens Vives, els historiadors catalans recuperaren el nom de Guerra del Francès; alhora que esdevingueren tot un símbol les heroiques

* *Director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà*

accions del Bruc i les d'altres indrets del país, junt amb la voluntat patriòtica d'un poble a no sotmetre's al domini estranger.²

En els diferents conflictes bèl·lics, del transcurs de la història, els arxius han estat i, malauradament, encara continuen estant objectius prioritaris de confiscació o de destrucció. En el primer cas tenim un clar exemple en els famosos «papers de Salamanca»³ i, en el segon, en els recents conflictes dels Balcans a l'antiga Iugoslàvia, de Palestina o d'Irak.⁴

L'objectiu final del segrest d'aquests arxius rau en el fet de disposar de proves documentals per a prendre represàlies o inculpar els integrants de les forces enemigues o simplement del poble vençut. Amb la destrucció sistemàtica dels fons documentals el que es pretén és encara molt més devastador: anorrear la memòria d'una comunitat o d'una nació; és a dir, el genocidi patrimonial i cultural.⁵⁵

Per definició, tota guerra comporta la impossibilitat d'entesa mitjançant el diàleg. Una vegada iniciat el conflicte armat sempre es pretén destruir el contrari. Una de les maneres més decisives de fer-ho és anorreant la cultura, la història i la memòria col·lectiva de l'adversari.

Lògicament, un d'aquests danys col·laterals se centrarà en la destrucció d'arxius i dels documents que els integren. Així doncs, en totes les guerres i amb l'aniquilació dels arxius, el que es pretén és evitar la memòria, inventar la història, o simplement destruir-la. És sens dubte, una de les actuacions més dràstiques que se solen produir en el context d'una acció bèl·lica. L'incendi o el saqueig d'un arxiu és una acció plena de valors simbòlics. És el medi més agressiu i directe d'anorrear la memòria d'una comunitat, de reduir a cendres els testimonis escrits que avalen i donen legitimitat a un poder polític. Es persegueix l'efecte contrari a la creació d'un arxiu: amb la destrucció dels documents es pretén també destruir els fonaments escrits que legitimen un sistema o la mateixa propietat dels individus. Se sostrau a aquesta comunitat un dels seus béns més preuats: els signes del seu passat, de la seva identitat i de la seva pròpia història (Julio CERDÀ DÍAZ. *Los archivos municipales en la España contemporánea*. Gijón, 1997, ps. 43-46).

A més, mantes vegades els arxius també s'han vist afectats per

un odi contra un sector determinat: com per exemple la destrucció d'arxius eclesiàstics amb motiu d'una profunda animadversió contra el clergat i tot el que representa com a sector de poder i de transmissió ideològica.

Les poblacions de la Conca de Barberà no han estat alienes a aquestes destruccions d'arxius i de documents més o menys continuades al llarg de la història, a les quals també s'hi ha d'afegir la desídia i la manca de consideració que s'ha tingut, fins fa molt poc, amb la documentació en desús (els mal anomenats «papers vells») de qualsevol administració, organisme o institució. Massa sovint, els responsables polítics o administratius, han anat pujant de nivell d'emplaçament els documents que no feien servir. Des de les pròpies oficines de gestió fins a les golfes en el millor del cassos o, en el pitjor, quan les golfes han estat plenes o amb motiu d'obres estructurals, aquests han anat a raure a les papereres de la Riba.

En els temps medievals, a causa dels diversos conflictes armats o de neteges periòdiques, a ben segur que es deuria destruir una part molt important del patrimoni documental de la comarca.

Les guerres dels Segadors i de Successió

De l'època moderna, disposem d'una referència documental directa datada durant la Guerra dels Segadors. Mercès a la «Relació verdadera de las hostilidades y sacrilegis que lo exèrcit del Rey de Castella ha fet contra las iglésias y sacraris ahont estava lo Santíssim Sacrament y los altars, y crema que ha fet desde Tarragona fins a Torra de Segre, los llochs y vilas perhont ha passat»,⁶ sabem que entre els mesos d'agost i setembre de 1642, els exèrcits castellans, en el seu trànsit per la comarca, cremaren Lilla, Montblanc, l'Espluga, de Francolí, Pira, la Guàrdia dels Prats, Barberà, Ollers, Forès, Sarral i d'altres poblacions. Sens dubte, en el transcurs d'aquestes devastacions generalitzades, els arxius i bona part dels documents que encara podien restar del període medieval o dels primers temps de l'època moderna, també varen sofrir les conseqüències d'aquella gran folia.

Així, el mes d'agost de 1642 les tropes passaren per Montblanc i en arribar a l'Espluga de Francolí sembraren el terror enmig de les flames, «perquè en lo Castell se eran fets forts deu, o dotze, cremaren lo Castell ab la gent dintre, feren exir las donas, y allí feren de·lles lo que·ls aparegué; y ha alguns hòmens que no eren exits de las casas, los amenaçavan de matar-los; y a altres mataren, y a molts penaren en las mateixas finestras de las casas. A Montblanch, de passo, esta volta, no feren sinó cremar lo raval. Anaren marxant aquella nit fins ha Barberà, al passar per la Guàrdia la cremaren y saquejaren a Pira, a més del lloch, la Iglésia (...)». Per contra, a Barberà «no·ls feren res per que·ls tragueren refresch y lo rector era conegut de ells de Tarragona». Per bé que «a Sarreal cremaren lo lloc, y saquejaren la Iglésia fins al sacrari, hent tots luego tropeçan y feta ocasió de sa caiguda, y sen portaren de aquest lloch vint donas jòvens violentan-las».

El gros de l'exèrcit tornà a Montblanc el dia 23 i sota el comandament dels generals marquesos de Torrecuso, Hinojosa i Mortara es produí «la general crema de Montblanch». La vila va ser sotmesa a «crema, astrago y sacho» inclosa l'església parroquial de Santa Maria atès que aquesta, amb la seva imponent estructura, propiciava una evident defensa. A més, molts montblanquins, en els moments d'extrema violència, i en previsió de les requises després dels assalts, acostumaven a guardar-hi tots els seus béns mobles.⁷ Els castellans, a la recerca d'un possible tresor, «llansaren los llums i també lo Santíssim (...), violentant i forçant per tota la iglésia a les dones [que] s·i avian retirades: al[s] capellans los dexaren en carns ab una corda al coll, a dos hòmens vius los llançaren a una sepultura perquè no deyan ahont estava amagat lo tresor, y a un altre per lo mateix li anaven rompent los dits ab la molla del gatillo de una pistola, y després cremaren tota la vila (...)».⁸

La fatídica jornada tingué una importantíssima transcendència històrica per a Montblanc: la destrucció pel foc de la majoria dels seus arxius: el municipal, el de l'Hospital de Santa Magdalena i els tres de l'església parroquial de Santa Maria: el del plebà, el de la sagristia (conegut com el Tacasi) i el de la Comunitat de Preveres.⁹

Per la seva banda, la «Relació verdadera» comenta els fets d'aquella infausta jornada de la següent manera: «A 23. Lo dimars anà la estrada a demanar pa, y vi a Montblanch, y-ls donaren dos moltons, y cent pans, y un botet de vi. Tornaren-se'n molt contents, dient que ningú-s mogué de sas casas, y que pastassen per lo exèrcit llur. Arribaren a les 5 de la tarda al lloch. Los soldats començaren a saquejar y [a] posar foch a las casas, y a la nit anaren a la iglésia major, ahont se era recullida la gent, y entrant-hi 100 soldats començaren a espallar caxas, altars, cadiras del cor, cauant per terra, robant quant hi havia, no respectant al capellà que estava amb la custòdia en la mà. Lo despullaren, y a tots los demás; forçaren las donas, esclafaren lo sagrari, y a D. Lluys de Suñiga, enuiat per guardar la iglésia, donaren una coltellada mortal al cap, perquè los reprenia de tals sacrilegis fets, y perquè veu per terra las partículas del globo; acò fou també a la Iglésia de Sant Miquel, a Santa Ana ab un cop de espassa llevaren lo bras, y donant las quexas al de Torrecussa, per son nebot enviava a dir-los, que anassen al de la Inojossa, y al fin ningú de ells, y donà remey».¹⁰ És a dir, ni Torrecusso ni Hinojosa van fer res per a solucionar les greus malvestats.

Posteriorment, Mn. Pau Queralt, en la publicació del document «Una súplica a la reina», feia esment que Montblanc havia «perdido en el estrago de la quema todos sus papeles».¹¹ Gabriel Serra, tot analitzant un llibre de comptes de la Comunitat de Preveres cita que «(...) antes de la crema del archiu que fessen los castelans en lo any 1642».¹² El mateix autor fa esment que un any després, el 1643, la Comunitat va adquirir «una caixa per a recollir i guardar les escriptures de la Rvt. Comunitat en lo interin que falte a fer lo Archiu». Queda clar, doncs, l'abast devastador dels fets de l'any anterior i que en aquells moments la Comunitat de Preveres no disposava encara d'un espai físic per a guardar la seva documentació.¹³

Pel que fa a la Guerra de Successió, suposem que els diferents arxius també patiren la seva. És prou conegut que Felip V va ordenar destruir la documentació del període de l'arxiduc i, alhora, els austriacistes van fer el mateix per fer desaparèixer el seu passat i per així eludir

responsabilitats. El montblanquí Francesc de Castellví en les seves «Narraciones históricas» ens informa que en acabar la guerra, i més concretament, l'any 1719: *«ocupó una partida la villa de Montblanc y entregaron a las llamas muchos de los papeles de la curia con pretexto que había muchos procesos actuados contra los que habían tomado las armas o tenidos por infidentes. Lo cierto es que toda Cataluña padeció una desgracia general. Los reales monasterios de Poblet (donde estaba retirado el autor) y Santas Cruces quedaron exemptos de estragos porque la sabia prevención de los monjes tenía pronto a las puertas cuanto pedían, para evitar mayor daño. Duró esta calamidad seis meses»*.¹⁴

Els estralls de la Guerra del Francès

La situació a la Conca de Barberà durant la Guerra del Francès tornà a ser molt traumàtica, especialment entre 1808 i 1812. Aquests foren uns anys de gran catàstrofe, comparables a l'hecatombe de la Guerra dels Segadors. La fam, els allotjaments, la manca de collites, el descens demogràfic i la misèria generalitzada amb el trànsit constant dels exèrcits, va ser terrible.

La comarca, va esdevenir de nou un escenari de pas: de l'anar i venir de les tropes. Montblanc, com en els temps passats, tornà a ser un centre d'operacions militars, amb nous allotjaments, tant en la Guerra del Francès com en la Primera Guerra Carlina. S'hi hostatjaren les tropes de Reding, Macdonald, O'Donnell, Salme, Suchet, Sarsfield, Harispe, del general Manso, etc. El 1808 fou assassinat l'alcalde major Agustí Sabau i els anys 1809-12 varen ésser especialment durs per l'hostilitat de les forces napoleòniques que entraren a la vila com a mínim dotze vegades. El pas dels exèrcits i destacaments, les necessitats de manteniment dels soldats, les exaccions i requis, les destruccions, les represàlies i els robatoris sumiren els vilatans en una profunda crisi econòmica. A més, el 1811 els francesos fortificaren el convent de la Serra que resultà danyat en part; si bé, sortosament, la imatge de la Mare de Déu pogué salvar-

Monument al Timbaler del Bruc realitzat per l'escultor Frederic Marès Déulovol, inaugurat l'any 1952 (Fotografia Pere Rodon Trabal- Ajuntament del Bruc)

se, en ser trasladada a l'església parroquial de Santa Maria.¹⁵

Sobre aquests fets, el 1908, el cronista Josep Guarro comentava que «(...) quan en la guerra francesa lo 27 de febrer de 1809 entraren a la Vila los vencedors del pont de Goy, estant-s'hi 3 setmanes; quan a 26 d'agost y 30 de novembre següent hi vingué Mcdonald; quan a 17 de janer, 5 y 28 d'abril y juliol de 1812 tornaren a passar, sempre sembrant la desolació, y'l 27 de juny del mateix any emportant-se'n presos al Plebà y 8 vehíns més; quan a 27 del mateix any tornaren per a penjar a 4 pagesos de Passanant a la plassa major d'aquesta; en fi, en les 12 vegades que entraren a la vila, may feren cabal ni paga del clos amurallat; sempre son fort y quartel general fou lo convent y Iglésia de la Serra.»¹⁶

Uns anys abans, el mercedari Antoni Espinach s'expressava en els següents termes: «(...) y que no le ha tocado padecer a nuestra pobre villa, si de vejaciones y pérdidas se trata, durante la primera mitad del siglo en que nos hallamos ?. Hablamos de la guerra con Francia; las invasoras tropas de esta nación fortificaron nuestro santuario de la Sierra, y tuvieron en él destacamento desde los primeros meses del año 1810 a diciembre de 1811, convirtiéndolo en un antro de maldades. Desde al año 1809 al año 1813 invadieron nuestra villa nada menos que 12 veces, y en todas ellas al abandonarla la dejaban como queda una viña vendimiada; esto es, en la más espantosa soledad y tristeza. Pues sus moradores, horrorizados como se hallaban por las atrocidades que presenciar tenían, puesto que en nuestra misma plaza Mayor vieron ahorcados a 4 inocentes e inofensivos labradores del pueblo de Passanant, que componían aquel Ayuntamiento, únicamente porque no pudieron pagarles las cantidades que les habían impuesto, a la primera noticia que tenían que alguna de sus partidas se acercaba, huían pavorosos, y quedando la villa poco menos que desierta; ellos a mansalva robaron cuanto a mano les venía, y lo que llevarse no podían lo destruían, lo inutilizaban o lo perdían. Así es que lo que la villa, lo mismo los particulares que el Común, perdió en aquella desagradable época, no es fácil reducirlo a cálculo, pero es lo cierto que resultó una gran carestía

*de todo lo necesario a la vida, en tal manera que, como hay algunos que lo recuerdan con pena, en el año 1814 llegó a venderse en nuestra plaza el trigo a 22 duros la cuartera, el aceite a 13 pesetas el cuartan, y así los demás artículos».*¹⁷

Disposem de poques referències documentals expresses sobre la destrucció dels arxius en el transcurs de la Guerra del Francès. Però, a partir d'alguns indicis i d'altres reflexions veurem com aquests també varen patir directament les conseqüències de la conflagració bèl·lica. Tot seguit farem una anàlisi, necessàriament sumària, de l'estat dels fons parroquials, dels notariais i dels municipals.¹⁸

1. El fons parroquials

Al llarg de la Guerra del Francès el clergat va tenir un paper molt actiu a tot arreu. Aquesta actitud és totalment lògica, ja que les tropes napoleòniques representaven l'essència de l'ideari revolucionari. És a dir, la nova ideologia amenaçava d'acabar amb l'ordre establert a les terres catalanes i atacava directament els fonaments amb els quals es basava l'existència de l'estament eclesiàstic. En conjunt, aquest va rebre una forta sotragada ideològica, però també econòmica, ja que els exèrcits invasors van castigar o expropiar els seus béns i possessions. Els ajuntaments van requisar els delmes i s'aboliren els privilegis fiscals de què gaudia el clergat. La introducció de les noves idees liberals va comportar una disminució de la influència ideològica i política dels eclesiàstics, la qual va ser suplantada per la dels nous grups dels hisendats i dels comerciants, amb la irrupció de l'anticlericalisme.¹⁹

Pel que fa als arxius parroquials de la Conca de Barberà disposem d'un nota textual del tot definitòria, mitjançant la qual se'ns informa que el 14 de desembre de 1810, el rector guardiol, Josep M. Fàbregas, certificava que *«(...) doy verdadero testimonio que en la entrada de las tropas francesas verificada en primero de diciembre del anyo 1810, quemaron en esta parroquia los cinco libros parroquiales donde estaban*

*anotadas las partidas de 50 anyos a esta parte, lo que executaron a pesar del cuidado que se tubo en esconderlos y soterrarlos, como todo ello es público y notorio».*²⁰

Com a conseqüència, l'arquebisbe «(...) para suplir con oportuno remedio la muy sensible, y gravísima falta de los libros parroquiales, y precaver los perjuicios cada vez más irreparables que se siguen de ellos multitud de familias, mandamos que se haga una información general de las personas cuyas partidas de bautizmo, matrimonio, defunción constaban de los libros destruidos, con testigos abonados y fidedignos si los hayan presentes»;²¹ per la qual cosa el rector s'havia de valer d'un notari o escrivà de confiança. Així, el 1827 es reconstruïren les partides en el «*Suplemento al libro de bautismos, óbitos, matrimonios y confirmaciones, que con otros muchos y varios documentos se perdió en diciembre del año mil ochocientos diez, cuando el ejército francés se apoderó de ésta parroquia de la Guardia dels Prats*». En aquest volum s'indica expressament que els llibres cremats pels invasors gals foren els de baptismes de 1768 a 1810, els de matrimonis de 1767 a 1810 i els d'òbits de 1767-1810.²²

Mercès a un document que hi havia dins l'urna de Sant Pere Ermengol també sabem que els francesos saquejaren l'església el 7 d'agost de 1810 i profanaren les seves restes. I, en una altra anotació, també podem llegir que el llibre «racional fou cremat en temps dels francesos, segons consta de un papé suelto que obra en lo presen arxhiu, del D. Jph. Maria Fàbregas, plebà de Montblanch».²³

A més, en el reconeixement del llibre de l'administració de Sant Pere Ermengol, es demanava que es formessin els comptes del període comprès entre 1805 i 1826, ja que només hi constaven les despeses i no els ingressos rebuts. S'informà que el llibre de la capellania de la Mare de Déu del Roser es va destruir durant la guerra contra Napoleó «en la invasión y largo amontonamiento del ejército francés en este pueblo y comarca».²⁴

Si realitzem una anàlisi global dels registres parroquials de les localitats de la Conca de Barberà, a partir dels treballs de Valentí Gual

i també seguint l'inventari publicat per Mn. Salvador Ramon i Josep Massagués, tenim que, a grans trets, i fent una relació per localitats no del tot exhaustiva, dels anys anteriors a la Guerra del Francès, hi ha les següents mancances documentals:²⁵

Biure:

Manquen els llibres d'òbits a partir de 1774 i els de baptismes i matrimonis tenen alguns buits

Blancafort:

Manquen els llibres de baptismes a partir de 1645

L'Espluga de Francolí:

Manquen els llibres d'òbits de 1693 a 1730 ²⁶

Forès:

Manquen tots els llibres a partir de 1735

La Guàrdia dels Prats:

Manquen tots els llibres de 1709 a 1742 i de 1767-68 en endavant ²⁷

Montargull:

Manquen els llibres de baptismes a partir de 1687, els de matrimonis d'ençà el 1736 i els d'òbits des de 1686

Montblanc:

Manquen els llibres de baptismes entre 1809 i 1817 i els de matrimonis i òbits no comencen fins al 1930 i 1852 respectivament

Montbrió de la Marca:

Manquen tots els llibres a partir dels anys 1755-56

Les Piles:

Manquen els llibres de baptismes a partir de 1704, els de matrimonis d'ençà el 1689 i els d'òbits des de 1696

Pira:

Manquen tots els llibres a partir de 1773

Pontils:

Manquen els llibres de matrimonis i d'òbits a partir de 1767

Prenafeta:

Manquen els llibres de matrimonis anteriors a 1939 i els de defuncions d'abans de 1875

Sarral:

Manquen els llibres de baptismes i de matrimonis a partir de 1801

Savallà del Comtat:

Manquen tots els llibres entre 1601 i 1668/9

Segura:

Manquen els llibres de baptismes entre 1629 i 1687

Vallespinosa:

Manquen tots els llibres a partir de 1699

Vilaverd:

Manquen els llibres de matrimonis de 1758-63

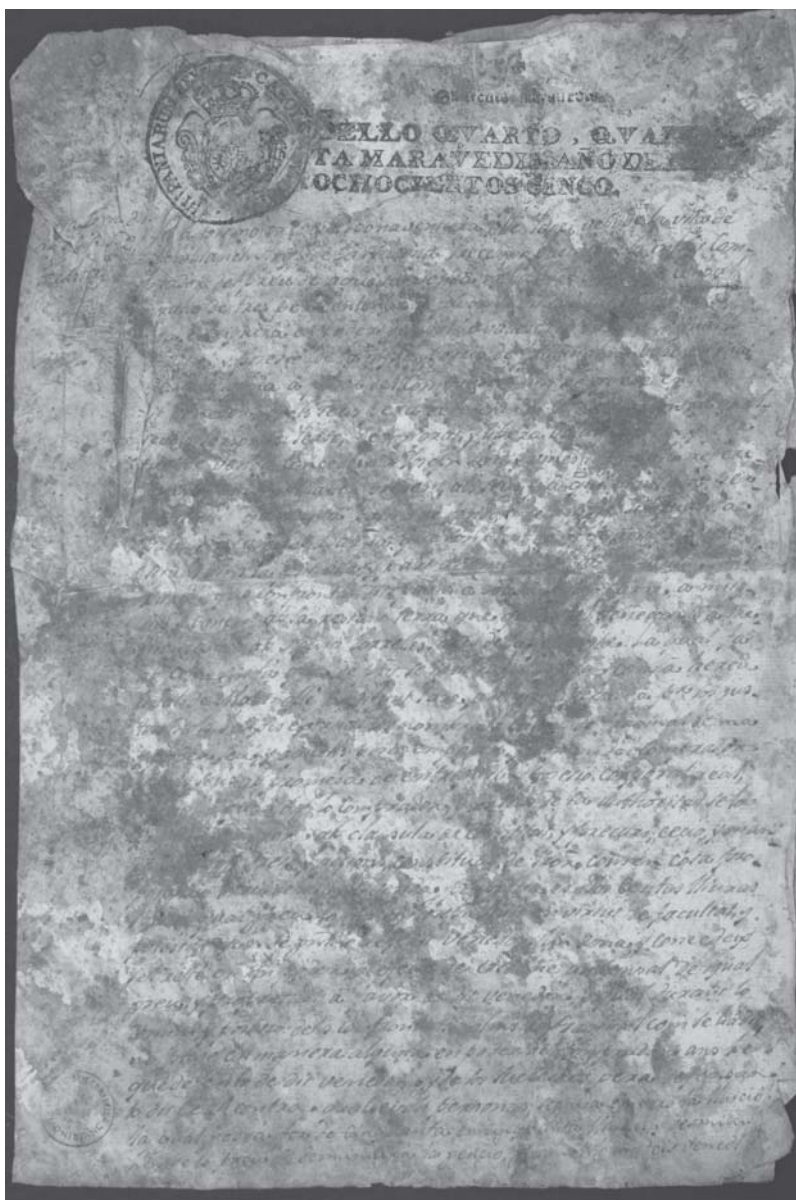
Vimbodí:

Manquen els llibres de matrimonis de 1578 a 1630 i els d'òbits de 1562 a 1698 i de 1801 a 1804

Per tant, podem observar que les llacunes són notables. Suposem que les causes d'aquestes pèrdues documentals foren degudes a les escomeses dels soldats francesos, per bé que no en tenim constància documental directa; que s'haguessin extraviat amb posterioritat o que s'haguessin destruït en conflictes bèl·lics posteriors.

De tota manera, si més no, cal assenyalar que és del tot constatable que en aquests anys i en els immediatament posteriors es produeix una pèrdua de la qualitat de la informació en les partides dels assentaments registrats. Aquest fet és un clar símptoma que el rector del moment les va reconstruir, sense deixar-ne constància documental escrita, una vegada finalitzada la Guerra del Francès.

Com a complement, podem comentar, pel que fa al convent de la Mercè de la vila de Montblanc que, entre 1808 i 1811, els francesos «deixaren lo convent enterament desmoblat». Sens dubte, la documentació deuria restar exposada a l'espoli; si bé, en una altra nota es fa esment que els religiosos amagaren els papers i els llibres majors del convent.²⁸

Estat en què quedà el Manual de 1805 del notari Casimir Foraster i Molins després del pas dels exèrcits francesos. (Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Montblanc)

2. Els fons notariais

Tot sovint els arxius notariais han estat un clar objectiu de destrucció per part dels exèrcits ocupants o de forces revolucionàries, ja que en els seus volums s'hi registren les propietats i les pertinences.²⁹ Per tant, una manera d'anul·lar les propietats individuals o patrimonials és destruint la documentació on aquestes estan registrades.

Com no podia ser d'altra manera les pèrdues de protocols notariais durant la Guerra del Francès foren nombroses a Catalunya. Seguidament incloem algunes referències de fora de la Conca de Barberà. A tall d'exemple, tenim que a Balaguer un testimoni comentava que, com a resultat de l'estada de tres dies dels francesos a la ciutat, aquests havien: *«(...) saqueado el archivo de la Comunidad Eclesiástica de Sta. María, el del convento de Padres Dominicos de la misma ciudad en donde existían protocolos de varios escribanos de la misma ciudad; como también todos los libros del Coro y demás papeles y Archivos de los otros conventos, de suerte que se han perdido dichos protocolos de Sto. Domingo e infinitos que había en Sta. Maria de varios escribanos de la propia ciudad, unos quemados y otros desperdiciados por aquellos campos; como que los revendedores de esta plaza se servían de los mismos papeles para hacer papelines y envolver otros géneros de sus tiendas»*.³⁰

En la inspecció de l'escrivania de Vic es constata que: *«(...) vimos en el suelo muchísimos procesos y papeles, que es imposible en esta ocasión poderse individuar (...). Se han encontrado varios procesos, papeles y protocolos en el suelo sin que se pueda pasar sin pisarlos». En conseqüència, el mateix dia s'ordenava que l'escrivà «vaya recogiendo y sacando del suelo para que no acaben de malbaratarse dichos papeles, escrituras y protocolos»* i que es confeccionés de nou l'inventari de tots els que mancaven.³¹

A Figueres, el notari Narcís Gay, en la diligència d'obertura d'un volum anotava el text següent: «Fracment de manual de la notaria de Navata dels anys 1803 a 1807 que ha estat recullit de després de la destructora guerra de Napoleón principiada en est corregiment de Figueras

als 13 juny de 1808 y terminada a primers de maig de 1814».³²

A Hostalric, durant l'assalt francès de 1809 es malmeteren els llibres i lligalls de la notaria. El 1809 el notari Francesc Oliver diligenciava: «(...) *que las escrituras y protocolos, procesos y registros de la notaría y curia de la villa de Massanet de la Selva, la librería de la abogacía y otros varios papeles que están recondidos en aquél, se hallava todo desconpuesto y algo destrozado. Que las puertas de un armario fixado a la pared con su barramenta estaban arrencadas y una pequeña arquilla descompuesta*».³³

I així, podríem seguir amb una llarga llista de desolació i de destrucció per tot el territori català. A la Conca de Barberà tenim un exemple paradigmàtic d'aquest vandalisme. En la diligència de cloenda del Manual de 1805, però redactada el 1814, el notari Casimir Foraster i Molins feia constar el següent: «Dono fe jo lo infrascrit notari real i públic, antes de la villa de Sarreal, y en el dia de la de Montblanch, las dos del corregiment de Tarragona, que las escrituras públicas que fa menció aquest protocolo foleat (y encara falta lo fi de ell), ab cent y onse fullas compresa la present, las parts en ellas continuadas las otorgaren, així devant mi y dels testimonis que se citan, en los llochs y dias que cada una refereix; advertint que los enemichs en los primers saqueigs que donaren en ma casa destruhiren la major part de ell, com que faltan los foleos un, dos, set, vuyt, nou, deu, diset, divuyt, dinou, vint, y del quaranta y dos pasa al vuytanta nou, y del cent quatre al cent set, de manera que sols quedan sinquanta y tres fullas, y de estas las trenta primeras [estan] molt ensuciadas y maltractadas, y algunas en part esquisadas. Y per a que constia lo continuo per diligència en aquest mon protocolo del any del Señor de mil vuyt cents y sinch en la expresada vila de Montblanch als vint y quatre dias del mes de desembre, any del Señor de mil vuyt cents y cartorce».³⁴

El mateix notari i en la mateixa data del 24 de desembre de 1814, i pel que fa al manual o protocol de 1806, advertia igualment que: «(...) faltan fullas a la fi de aquest protocolo per haverme-las esquisant o cremat los enemichs en esta última guerra en los varios saqueigs que

de ells he sufert, y no puch corregir per rahó de haver-me aquells esquinsat o pillat també la minuta o borredor de aquest mateix protocolo del any mil vuyt cents y sis».³⁵

Per tant, aquest és un exemple molt il·lustratiu de com la documentació notarial va ser greument afectada per la guerra. A més, hem de tenir en compte que a causa dels efectes del període bèl·lic, en una bona part dels casos, especialment entre els anys 1808 i 1811, es nota una sensible disminució en el nombre d'atorgament d'escriptures.

A primer cop d'ull és del tot constatable que els volums contenen menys instruments i, per tant, són menys voluminosos quant a l'amplitud del llom que els dels anys immediatament anteriors i posteriors.

A manera de síntesi tenim el següent quadre, el qual ens pot aproximar al que va succeir a les notaries de les quatre localitats de la Conca de Barberà que disposaven de fedatari públic. De totes elles, sembla que la menys afectada va ser la de Santa Coloma de Queralt.

Montblanc:

- Josep Ramon Alba: Els manuals de 1809 i 1810 són menys voluminosos
- Pau Thomàs i Joli: En els manuals de 1807 i 1808 hi manquen molts folis. A més, el manual de 1808 és molt poc voluminosos
- Francesc Avià: Els manuals de 1807 a 1811 són poc voluminosos
- Joan Grifoll i Saludas: El manual de 1802 a 1806 està totalment destrossat. El manual de 1808 es troba en molt mal estat de conservació i manquen folis No existeixen els manuals de 1809 a 1813
- Casimir Foraster i Molins: En els manuals de 1807 i 1808 hi manquen folis. El manual de 1808 té folis en mal estat. Els manuals de 1808 a 1813 són molt poc voluminosos. Solament es conserva un manual de testaments de 1808

L'Espluga de Francolí:

- Joan Sala i Casanovas: El manual de 1808 és poc voluminós. El manual de 1809 es troba en molt mal estat

- Pere Antoni Vasallo: Els protocols de 1808 a 1810 i especialment el de 1811 són menys voluminosos que la resta

Sarreal:

- Francesc Ferrer Porta: Els protocols es troben en bon estat.
- Casimir Foraster i Molins: Destrucció molt notòria dels manuals de 1803 a 1806

Santa Coloma de Queralt:

- Antoni Conangla i Dalmases: El protocol de 1808 és poc voluminós
- Josep Conangla i Janer: Els protocols es troben en bon estat.

A més, podria ser que a causa de la guerra s'hagués perdut tota la documentació produïda per la notaria de Josep Cabeça i Poca de l'Espluga de Francolí, ja que d'aquest notari solament es conserva la còpia d'una escriptura datada el 1791 i, lògicament, com a mínim hauria d'existir el manual corresponent a aquest any.

3. Els fons municipals

Com és ben sabut, els arxius municipals sempre han estat un altre objectiu primordial de destrucció en totes les guerres, des de les més antigues fins a les més recents, ja que en ells es conserva la història més pròxima i sensible dels ciutadans, com poden ésser tot tipus de llistats, amb indicacions de filiacions, activitats professionals, situació econòmica, confessions religioses, etc. Hem vist que molts arxius varen sofrir grans destrosses amb la Guerra dels Segadors. També en patiren amb la de Successió, amb la del Francès, amb els liberals, amb les carlinades (sobretot durant la tercera) i, finalment, amb la Guerra Civil.

És del tot constatable que en bona part dels ajuntaments de la Conca de Barberà la documentació seriada no s'inicia fins més enllà de 1875. Per tant, els documents anteriors a aquesta època són mínims, llevat del cas de Vimbodí.

Tot generalitzant, observem que de les èpoques anteriors solament s'han conservat alguns llibres d'actes i altra documentació de caire fiscal, (llibres de comptes, cadastres, llibres de vàlues, amillaraments, censals,...). Aquesta, considerada com a documentació essencial per a garantir la continuïtat de la institució municipal, segurament que en produir-se un conflicte armat devia ser retirada de les dependències municipals pels seus responsables per tal de preservar-la en un lloc segur. Així, una vegada finalitzada la conflagració, el municipi podia prosseguir amb les seves activitats més bàsiques, amb aquest mínim suport documental, amb l'obtenció dels recursos contributius i econòmics necessaris; en aquells moments, molt més necessaris que mai.

Seguidament, i a grans trets, fem esment de la relació de les localitats de la Conca de Barberà amb documentació conservada amb anterioritat a 1815. És com segueix:

Blancafort:

Arrendaments (1775-1808) i censals (1635-1711)

Conesa:

Un llibre del Comú (1743-1843), un censal (1622) i cadastres (s. XVIII)

L'Espluga de Francolí:

Llibres de comptes (1462-1810), un llibre de la vuitena (1573-92), un llibre de vàlues (1485), una concòrdia (1662), cadastres i reials ordres (s. XVIII)³⁶

Montblanc:

Dos llibres d'actes de finals del XVIII (1783-90) i un altre a partir de 1814, correspondència a partir de 1810, un pressupost (1779-1828), dos cadastres (1731 i 1778), altres notes de pagaments (s. XVII-XIX) i un exp. de causes sobre el bosc de Poblet (s. XVII-XIX)

Pira:

Llibres del comptes i d'acords dels jurats i regidors (1583 i 1723), dos llibres de vàlues (1650 i 1680), un cadastre (1730) i un llibre

de la botiga del blat (1636-1744); a més d'alguns censals i èpoques (s. XVII-XVIII)³⁷

Rocafort de Queralt:

Un llibre de comptes dels jurats (1503-29), un cadastre (1716-20) i tres llibres de vàlues (s. XVI)

Santa Coloma de Queralt:

Un llibre de comptes dels jurats (s. XV), un llibre d'actes de la Junta de propis (1755-88) i altra documentació referent a concòrdies, causes judicials i plets, rebuts i llistes (s. XVII-XVIII)

Savallà del Comtat:

Un llibre de comptes del Comú i de l'Ajuntament (1688-1864), un cadastre (1720), un censal i ordres sobre el cobrament de rendes (s. XVII-XVIII)

Senan:

Un cadastre (s. XVIII), un censal (1641) i les actes de la Junta local del cens de població (1808-09)

Solivella:

Un llibre de comptes (1757-1848), dos cadastres (1730 i 1770), una taba per a l'arrendament dels fruits (1772) i cartes de pagament (1732-1738)

Vilaverd:

Crides, circulars i decrets (1762-67), arrendaments (1741-1802), cadastres (1716-75), llibres de vàlues (s. XVI-XVIII), llibres de quèsties (s. XVIII) i un llibre de tarifes del pa (1650)

Vimbodí:

Llibres del Consell (1580-1798) i d'actes a partir de 1711, un llibre d'eleccions de jurats (1579-1693), ordenances i interrogatoris als regidors (s. XVIII), un inventari (1772), concòrdies (s. XVII i XVIII), actes i causes judicials, correspondència i arrendaments (s. XVIII), comptes municipals (1586-1815), censals (s. XVI-XVIII), llibres de comptes del clavari (1509-1805), un bon nombre de cadastres (s. XVIII) i de llibres de vàlues (1506-1799), repartiments (s. XVIII) i 85 pergamins (s. XIV-XVII)³⁸

Per tant, podem concloure que els arxius dels ajuntaments de la Conca de Barberà es van veure molt afectats per la Guerra del Francès. S'evidencia que la documentació anterior a 1815 (llevat d'alguna de caire eminentment fiscal) es molt minsa en tots els municipis de Conca de Barberà, salvant el cas de Vimbodí. Aquest és el municipi que disposa d'un major volum documental de les èpoques medieval i moderna.

Però, tanmateix, és de Vimbodí de l'única localitat de la qual disposem d'una referència directa sobre els estralls que provocaren els francesos en la documentació municipal. Així, tenim que el dia 27 d'agost de 1810, a les tres de la tarda, arribà l'exèrcit francès format per uns setze mil homes i restà a Vimbodí fins l'endemà al matí. En una sola nit varen causar uns danys immensos; saquejaren el poble i cremaren tres cases i dues pallisses. Ni tan sols perdonaren el temple parroquial d'on robaren nombrosos objectes de plata.³⁹

A resultes dels fets, el dia 29 dos fusters del municipi, Ramon Pàmies i Miquel Xelonc, constataren molt consternats el «(...) dañ que an ocasionat los fransesos en [la] casa de la vila. Primeramen an arrencat lo pañ de la porta del carré y an asclat los dos asmaris de tres claus y an españat la porta del quarto, an asclat una caixa que y avie plena de papés y an romput les maletes (...) y un calaix que i à a la paret (...) y los papés del arxiu escampats per la sala de la casa de la vila».⁴⁰ En conseqüència, tots el components de l'Ajuntament de Vimbodí, juntament amb deu testimonis,⁴¹ aixecaren acta de «(...) lo gran dañ que an fet los fransesos en dita casa [de la vila] los dies pasats, dia 27 y 28. An encontrat que estave la porta del carré esclada, y los dos esmaris de tres claus espanats, y les portes esclades, y una caixa que i avia e també esclada, y los papés estesos per la sala de dita casa, y molts desquinsats y molts que se nan portat y també se nan portat moltes hordes y recibos y molts difarens papés que els carrés y fora de la vila sen son en, alguns de ells, enquontrat».⁴²

Posteriorment, com és ben sabut, en les successives guerres, els arxius de la Conca han patit igualment altres destrosses. En són exemples el parroquial de Lilla que el 1822 seria destruït pels milicians, el de

Rocafort de Queralt que seria «consumido» en el transcurs de la guerra de 1836-40 i el de Montblanc que tornaria a ser devastat en l'última carlinada, entre 1872 i 1876. Més tard, en la Guerra Civil de 1936-39 les cases consistorials sofriren novament escorcolls generalitzats i pèrdues documentals molt notables.⁴³ Més tard, tal com ja hem anat comentant, almenys fins ben entrada la dècada dels anys vuitanta del segle XX, bona part dels arxius de la comarca no tingueren l'atenció ni la cura necessària, fet que, amb successives neteges periòdiques, amb obres a la casa de la vila o amb canvis d'ubicació dels fons, s'hi produïren danys irreparables, amb eliminacions incontrolades.

Consideracions finals

Com a element de reflexió volem fer notar que la destrucció dels arxius amb motiu de les conflagracions bèl·liques no és cosa del passat. Quan parlem de la destrucció i crema d'arxius i de fons documentals durant la Guerra dels Segadors i la Guerra del Francès i, fins i tot, amb la Guerra Civil de 1936-39, automàticament ens traslладem a uns temps remots. Podríem pensar que les persones eren mancades d'instrucció i de coneixements i gens sensibles al patrimoni cultural. I, dissortament, aquest no és el cas, ja que actualment, en els últims conflictes armats (antiga Iugoslàvia, Palestina i Irak) aquest anorreament ha estat totalment programat i planificat a priori, amb l'assumpció de totes les seves conseqüències, com mai abans havia succeït, i això és realment esfereïdor. Per tant, veiem que el que va passar fa dos-cents anys o més, actualment en cada conflicte bèl·lic torna a succeir en un grau superlatiu.

Per tant, és del tot necessari reflexionar sobre la importància que té la conservació dels fons documentals i dels arxius, ja que aquests constitueixen uns elements primordials de cohesió, ja sigui a nivell social, local o nacional; alhora que tots tenim el deure de transmetre'ls en les millors condicions a les generacions futures. Aquesta preservació del patrimoni documental passa necessàriament per l'assumpció de la cultura

de la pau, pel respecte als pobles i per la plena normalització dels centres documentals, com a parts integrants i constitutives de ple dret del patrimoni cultural.

Com no podia ser d'altra manera, no podem acabar sense retornar a la Guerra del Francès i, en concret, a una de les seves icones principals, el mite de la llegenda del Bruc, preguntant-nos, d'una manera simpàtica, ja que ben aviat farà tres-cents anys que Espanya no ens escolta, si realment hauria valgut la pena, tot citant uns memorables versos de Carles Fages de Climent:

«Si aquell timbaler del Bruc (...)
S'hagués tocat els *bemols*
Els catalans, de retruc
Ja no fórem espanyols».

Notes

- 1.- Molt més tard, com a exemple, el Dos de Maig es va convertir en la data de l'espanyolitat per antonomàsia i, posteriorment, en la diada de la Comunitat de Madrid.
- 2.- Amb motiu del bicentenari del Guerra del Francès s'han publicat diverses obres. Per a una visió global, i a manera de síntesi, destaquem les de Josep Fontana. *La guerra del Francès (1808-1814)*. Barcelona, 2008. 139 ps. Antoni Moliner Prada. *Catalunya contra Napoleó. La Guerra del Francès (1808-1814)*. Lleida, 2007. 247 ps. i DDAA. *Actes del Congrés Ocupació i resistència a la Guerra del Francès (1808-1814)*. Barcelona, 2007. 637 ps. A un nivell més divulgatiu, entre d'altres, vegeu: Jordi Finestres. «Timbals de guerra al Bruc». *Sapiens. Descobreix la teva història*. (Barcelona, 68 (2008), ps. 32-39 i Juan Sisinio Pérez Garzón. «El bicentenari de 1808. Commemoració històrica i exaltació patriòtica». *L'Avenç*. (Barcelona, 335 (2008), ps. 34-37.
- 3.- Per a una aproximació general, vegeu Joaquim Ferrer; Josep M. Figueres; Josep M. Sans i Travé. *Els papers de Salamanca. Història d'un botí de guerra*. Barcelona 1996, 213 ps. Àngels Bernal; Miquel Casademont; Antoni Mayans. *La documentació catalana a Salamanca: l'estat de la qüestió, 1936-2003*. Barcelona, 2003. 57 ps.; Comissió de la Dignitat. *Volem els papers. La lluita per la repatriació dels «Papers*

- de Salamanca». Lleida, 2004. 166 ps. i Josep M. Porta i Balanyà. «Els Papers de Salamanca o els documents de Catalunya a Salamanca, una perspectiva històrica i personal». *El Foradot*. Montblanc 16 (2002, núm. extraordinari) (Montblanc, ps. 39-46).
- 4.- Sobre aquests conflictes, entre d'altres, vegeu Ramon Alberch Fugueras; José Ramón Cruz Mundet. *La aventura de la información. De los manuscritos del Mar Muerto al imperio Gatos*. Madrid, 2004. ps. 157-163 i Matko Kovacevic. «La destrucció i el treball de recuperació de l'Arxiu de l'Estat durant la guerra a Bòsnia i Hercegovina». *Lligall. Revista catalana d'arxivística* (Barcelona) 10 (1995), ps. 133-137. Pel que fa a les confiscacions, recuperacions, restitucions i destruccions d'arxius, vegeu Trudy Huskamp Peterson. «Els arxius al servei de l'estat. La confiscació d'arxius i les lleis de guerra». *Lligall. Revista catalana d'arxivística*. (Barcelona) 21 (2003), ps. 43-58 i Klaus Oldenhage. «La destinació dels arxius alemanys contemporanis després de la Segona Guerra Mundial». *Lligall. Revista catalana d'arxivística*. (Barcelona) 21 (2003), ps. 367-380. I, a un nivell més general, vegeu Ramon Alberch i Fugueras. *Archivos y derechos humanos*. Gijón, 2008. ps. 68-81 i 107-112
 - 6.- Biblioteca de Catalunya. F. Bons. 6.075. Va ser impresa a Barcelona per Jaume Mathevat (plaça del Pi) el 1642. Posteriorment ha estat publicada a Henry Ettinghausen. *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. Volum 2n. Barcelona, 1993. ps. 581-587 i a *El Francolí* (l'Espluga de Francolí) 261 [suplement central].
 - 7.- Així, «(...) en la Isglésia major de la present vila en la qual y avie recondit y guardat la major part de roba y coses dels particulars, haont també la present confraria [es refereix a la de la Minerva] tanie costodits y guardats los llibres, sera, bandera y altres coses y, en particular, privilegis y bulles de Roma; y en lo dit sacho entre les demés coses robaren la dita bandera, sera, privilegis y finalment tot lo que tanie dita confraria de hont no hés possible aver pogut donar compte de la administració de aquella, y així que sien servits, si és de rahó donar crèdit adits procuradors que ells se offerexien promptes en jurar quiscú de ells asoles de què dits llibres fins IIII no han aparegut y que justes ses consienties no tenen cosa de dita confraria, que per so no poden pasar comptes sinó que-s comensen llibres de nou y que lo any vinent que se donen comptes y vaje continuant conforme antes anave», Pau Queralt, «Els espanyols a Montblanch en la guerra separatista». *La Nova Conca. Setmanari de la Conca de Barbarà*. (Montblanc, 174) (1922), ps. 6-7 i més recentment també ha estat publicat per R. Puig; J. M. Grau; J. Felip. *La premsa i la història a la Conca de Barberà, 1889-1939*. Montblanc, 1995. ps. 171-173.
 - 8.- Citat per Manel Güell. «Els assalts a la vila ducal durant la Guerra dels Segadors». *Espitllera*. (Montblanc), 93-94 (1994), ps. 35-36.
 - 9.- Antoni Palau i Dulcet. *Conca de Barbarà I. Guia de Montblanch*. Barcelona, 1931. p. 46; Josep M. Porta i Balanyà. *Montblanc*. Valls, 2000. p. 44. Sobre els arxius parroquials vegeu Gabriel Serra i Cendrós. «La parròquia de Santa Maria de Montblanc a primers del segle XIX», *Aplec de Treballs*. (Montblanc) 18 (2000), ps. 71-98 [especialment les p.80-81]; i id. «Notes sobre l'arxiu de la Comunitat de Beneficiats de Santa Maria de Montblanc abans de la Guerra dels Segadors». *Aplec de Treballs*. (Montblanc) 20 (2002), ps. 271-276. Junt amb la documentació de l'Hospital de Santa Magdalena es va cremar igualment la de la Confraria dels pobres de Jesucrist.

- Pau Queralt. «La confraria dels pobres de Jesucrist». *Aires de la Conca. Publicació quinzenal*. (Montblanc) 68 (1927), p. 4 i l'obra ja esmentada, *La premsa i la història a la Conca de Barberà, 1889-1939*. p. 205.
- 10.- *Relació verdadera de las hostilidades y sacrilegis que lo ejército del Rey de Castilla ha fet contra las iglesias y sacris, p. 586 i 587.*
 - 11.- El manuscrit portava la data de 1673. Pau Queralt. «Una súplica a la reina». *Aires de la Conca. Publicació quinzenal*. (Montblanc) 59 (1927), ps. 2-3.
 - 12.- Gabriel Serra i Cendrós. «Notes sobre l'arxiu de la Comunitat de Beneficiats de Santa Maria de Montblanc abans de la Guerra dels Segadors», ps. 172-173.
 - 13.- Segons Gabriel Serra, abans de la devastació l'arxiu de la Comunitat de Preveres estava emplaçat a la casa d'enfront de la portalada de l'església de Santa Maria. El nou arxiu, seguint a Francesc Badia, sembla que es construiria pels volts de 1656, darrera de l'altar major de l'església parroquial, a la part superior de la sagristia. Gabriel Serra i Cendrós. «Notes sobre l'arxiu de la Comunitat de Beneficiats de Santa Maria de Montblanc... op. cit. p. 273 i Francesc Badia i Batalla. *Guia turística de Montblanc*. Montblanc, p. 71.
 - 14.- Francisco de Castellví. *Narraciones históricas. Volumen IV: Años 1714-1724*. Madrid, 2002. ps. 663-664.
 - 15.- Josep M. Porta i Balanyà. *Montblanc*. p. 49. Vegeu també Antoni Palau i Dulcet. *Conca de Barberà I. Guia de Montblanch*. p. 52-53. Per a una descripció més detallada dels fets, vegeu Pere Nolasca Casanovas. *Relación de las fiestas que en los días 10, 11, 12 y 13 de agosto de 1816, hizo la villa de Montblanch en la translación de la imagen de su augusta patrona, la Virgen Sma. de la Sierra a su renovado convento...* Barcelona: Francisco Generas, 1817. 36 p.
 - 16.- Josep Guarro. «Notícies històriques del clos amurallat de Montblanc». *La Conca de Barberà. Setmanari comarcal*. (Montblanc) 253 (1908), ps. 1-2.
 - 17.- Antoni Espinach. *Apuntes históricos y cronológicos de la villa de Montblanch*. Montblanc: Inèdit, 1869-1871. ps. 44v-45.
 - 18.- Per a una aproximació global a nivell de Catalunya sobre la documentació conservada del període de la Guerra del Francès vegeu Maties Ramisa i Verdaguer. «Fons documentals per a l'estudi de la Guerra del Francès a Catalunya». Dins: Maties Ramisa i Verdaguer [a cura de]. *Guerra napoleònica a Catalunya (1808-1814). Estudis i documents*. Barcelona, 1996. ps. 89-115.
 - 19.- Sobre el tema vegeu Maties Ramisa i Verdaguer. «Fons documentals per a l'estudi de la Guerra del Francès a Catalunya». p. 96; Santi Soler. «Un testimoni de l'actuació dels carmelites descalços de Girona durant la Guerra del Francès». *Els apunts de l'Arxiu Històric de Girona* (Girona) 6 (2008), p. 6 i Montse Jiménez i Sureda. «Balanc de la repressió napoleònica sobre els eclesiàstics regulars de Girona». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. (Girona) 25 (1995), ps. 363-371.
 - 20.- Valentí Gual i Vilà. «Les crisis demogràfiques del període 1751-1815 a la Conca de Barberà». *Aplec de Treballs* (Montblanc) 15 (1997), ps. 17-53 [51] i Josep M. T. Grau Pujol. «Els fons documentals de la Guàrdia dels Prats», *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls, 2004. ps. 11-22 [16]
 - 21.- Josep M. T. Grau Pujol. «Els fons documentals de la Guàrdia dels Prats». p.14.
 - 22.- *Ibidem*. p. 16-17.

- 23.- Roser Puig i Tàrrach. «L'arxiu parroquial de la Guàrdia dels Prats, un fons documental fragmentat». *Aplec de Treballs*. (Montblanc) 17 (1999), ps. 137-150 [p. 139].
- 24.- Josep M. T. Grau Pujol. «Els fons documentals de la Guàrdia dels Prats». p.14.
- 25.- S'ha de tenir en compte que la relació que segueix és merament indicativa, ja que en algunes ocasions les fonts consultades no són del tot coincidents. Vegeu Valentí Gual Vilà. *Balanç natural i reconstrucció de famílies a través dels sacramentaris: la Conca de Barberà a l'època moderna*. Tesi doctoral. UB, 1991. ps. 736-745; Salvador Ramon i Vinyes; Josep Massagués i Vidal. *Inventari dels llibres sacramentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*. Barcelona, 1990. 77 ps. i Valentí Gual Vilà. «Els llibres sacramentals de la Baixa Segarra (edat moderna). Estat del fons documental», *Recull*. (Santa Coloma de Q.) 8 (2003), ps. 53-59.
- 26.- Vegeu també l'inventari de l'Arxiu Parroquial a Antoni Carreras i Casanovas. *Història de l'Espluga de Francolí. El medi natural i el medi humà. Vol. I*. L'Espluga de Francolí, 2004. ps. 806-815.
- 27.- Per bé que, com hem vist, amb posterioritat es van recompondre els llibres.
- 28.- Josep M.T. Grau i Pujol; Roser Puig i Tàrrach. «El convent mercedari del Miracle a l'època moderna». DDAA. *Història del convent i del col·legi episcopal Mare de Déu de la Mercè de Montblanc*. Montblanc-Lleida, 1994. ps. 47-80 [72-75].
- 29.- I també estaran en el punt de mira de la ideologia anarquista. A tall d'exemple, l'emperador del Paral·lel, Alejandro Lerroux, en una famosa al·locució, no es ruboritzava gens ni mica en dir: «Jóvenes bárbaros de hoy: entrad a saco en la civilización decadente y miserable de este país sin ventura; destruid sus templos, acabad con sus dioses, alzad el velo de las novicias y elevadlas a la categoría de madres para virilizar la especie. Romped los archivos de la propiedad y haced hogueras con sus papeles para purificar la infame organización social».
- 30.- Citat per Joan Farré i Viladrich. *Catàleg dels protocols de Balaguer*. Barcelona, 1991. ps. 27-28.
- 31.- Citat per Lluïsa Cases i Loscos; Imma Ollich i Castanyer. *Catàleg dels arxius notariais de Vic*. Barcelona, 1986. p. 20.
- 32.- Citat per M. Àngels Adroer i Pellicer; Erika Serna i Coba; Santi Soler i Simon. *Catàleg dels protocols del districte de Figueres (II)*. Barcelona 2004. p. 42.
- 33.- Citat per Josep M.T. Grau i Pujol. *Catàleg del fons notarial del districte de Santa Coloma de Farners*. Barcelona, 1996. p. 56 i també ps. 31 i 69.
- 34.- En fullejar el volum es veu clarament que molts dels folis foren esquinçats, llençats per terra i trepitjats. Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB). Fons districte notarial de Montblanc. Casimir Foraster i Molins. *Manual*, 1805, f. 111 (CAT ACCB 05 36 03.10.01.01 UI913).
- 35.- *Ibidem*, *Manual*, 1806, f. 135 (CAT ACCB 05 33 03.10.01.01 UI914).
- 36.- Vegeu l'inventari a Antoni Carreras i Casanovas. *Història de l'Espluga de Francolí. El medi natural i el medi humà. Vol. I*. ps. 825-846.
- 37.- Vegeu una aproximació a l'inventari a Josep M. Porta i Balanyà. «Guia-inventari de l'Arxiu Municipal de Pira dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc (Conca de Barberà)». «*Apiera*» *Recull de treballs de Pira i el seu entorn*. (Pira) 1 (1995). ps. 59-116.

- 38.- Pel que fa al fons de l'Ajuntament de Vimbodí i Poblet, la relació és aproximativa, ja que encara estem treballant en al seva organització, classificació i descripció.
- 39.- Àngel Bergadà i Escrivà. *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*. Vimbodí, 1978. ps. 70-72; Frederic Torruella i Piñol, «L'Espluga de Francolí i els seus morts en la lluita amb el francès (1809-1813)», *Arrels*. (L'Espluga de Francolí) 3 (1989), ps. 157-165 [162] i David de Caixal i Mata «Vimbodí en la Guerra del Francès». *Vimbodí. Butlletí cultural*. (Vimbodí) 101 (1998), p. 13.
- 40.- ACCB. Fons de l'Ajuntament de Vimbodí. *Llibre d'actes*, 1810, agost, 29, f. 191 (CAT ACCB 02 85 01.02.01 UI2).
- 41.- Els representants municipals eren Salvador Llevadot i Josep Jili, regidors; Francesc Foraster, diputat; Joan Cugat, síndic procurador, i Isidre Tèrmens, síndic personer. Els testimonis foren: Josep Canelles, Isidre Potau, Ramon Debat, Josep Valls, Bonaventura Pàmies, Joan Codina, Isidre Jili, Joan Roig, Joan Garsia i Pere Joan Vallverdú. Va donar fe el secretari Joan Pàmies.
- 42.- ACCB. Fons de l'Ajuntament de Vimbodí. *Llibre d'actes*, 1810, agost, 29, f. 191v. (CAT ACCB 02 85 01.02.01 UI2). També sabem que els exèrcits napoleònics retornaren a Vimbodí els dies 30 d'abril i 1 de maig de 1812, ja que el 30 d'abril no es va poder portar a terme l'elecció del diputat, «(...) per trobar-se en esta vila lo exèrcit francès, y tanpoch al primer de maig per trobar-se encara en la mateixa circumstància». *Ibidem*, 1812, maig, 4, f. 196.
- 43.- Per a una visió més àmplia d'aquestes destruccions, vegeu el treball de Josep M.T. Grau Pujol; Manel Güell. «La crònica negra de la destrucció d'arxius a la demarcació de Tarragona». *Lligall. Revista catalana d'arxivística*. (Barcelona) 18 (2001), ps. 65-118.

LA GUERRA DEL FRANCÈS A MONTBLANC. DADES PER AL SEU ESTUDI

Gabriel Serra i Cendrós

Introducció

Aquest treball és fruit de la recerca realitzada per pronunciar la conferència que el dia 13 de juny de 2008 vaig donar a la sala d'actes del Museu Comarcal de la Conca de Barberà amb motiu de l'organització d'un cicle de xerrades sobre la Guerra del Francès a la Conca de Barberà¹.

L'objectiu de la meva dissertació era plantejar als assistents un conjunt de reflexions al voltant de l'esmentat conflicte que permetessin obrir la perspectiva que, sobre aquest període de la nostra història, té ja molt arrelada i consolidada la ciutadania en general. Les reflexions teòriques anaven fonamentades amb la narració de tot un seguit d'episodis històrics i la lectura de documents referits específicament a fets relacionats amb la vila de Montblanc.

En aquest treball hem respectat l'estructura de la conferència perquè creiem que el model que es va exposar de forma oral és perfectament vàlid en traspasar-lo a negre sobre blanc. De totes formes, hem inclòs a l'estudi la bibliografia i les referències documentals.

La Guerra del Francès: una guerra de segona categoria?

Aquest episodi de la nostra història representa el punt i final d'una època, la història moderna, i l'inici d'un procés polític, la transició cap a un règim liberal democràtic, que s'encetarà en aquest moment i que, amb alts i baixos, podem dir que no es resoldrà satisfactòriament fins al 1978.

El coneixement precís d'aquests fets és d'una enorme importància perquè posarà els fonaments sobre els què es desenvoluparà la història política del nostre país durant tot el segle XIX i bona part del segle XX.

Malgrat la seva importància, el coneixement que tenim fins al moment d'aquest període a la majoria de comarques catalanes és molt fragmentari. Les causes són diverses però bàsicament poden resumir-se en dues. En primer lloc el poc interès per a l'estudi d'aquesta època per part dels historiadors catalans, sobretot si ho comparem amb altres episodis bèl·lics de la nostra història: guerra dels Segadors o guerra de Successió. I, en segon lloc, l'estudi d'aquest període s'ha polaritzat majoritàriament entorn als aspectes militars.

En el cas de Montblanc, que es pot extrapolar a tota la comarca, pràcticament totes les monografies històriques locals realitzades fins al moment són un reflex evident del que s'ha assenyalat en el paràgraf anterior. La majoria de monografies locals destinen a aquest període un màxim de vuit/deu línies, en el millor dels casos.

Per tant, el que la majoria de la població té en el seu coneixement són, majoritàriament, els esdeveniments més característics,

tòpics o populars. En podrien ser exemples destacats, en el cas espanyol, la figura d'Agustina d'Aragó en el setge de Saragossa; el timbaler del Bruc, en el cas català; o, per a la vila de Montblanc, el sapador francès que va salvar la imatge de la Mare de Déu de la Serra, patrona de la vila, a l'església de Santa Maria, amb motiu de l'ocupació militar i consegüent fortificació del seu santuari.

El mite del sapador francès que va salvar la patrona de Montblanc va ser popularitzat els primers anys del segle XX pels estudiosos i erudits montblanquins, que el van glossar en múltiples ocasions. La primera referència documental que en tenim data de l'any 1911, en un article publicat per «Un montblanquí vell» (possiblement mossèn Pau Queralt o Joan Poblet) en la revista local *La Gazeta de la Conca*² on es transcriu un document no referenciat però molt possiblement d'origen eclesiàstic:

«En la Vila de Montblanch els dos dias del mes de maig de 1811. Per motiu de ocupar los enemichs francesos aquesta vila, determinaren dits enemichs fer un parapeto al conven de la Serra. Y com en la iglesia hi hagués un camaril mol adornat, en lo cual hi tenia Montblanch collocada sobre una piràmide o pidamia, a nostra Sra. de la Serra, patrona nostra, fabricada de una rica pedra, y de mols quintás, la cual fou portada y deixada miraculosament en la present vila, arribá en noticia de alguns veïns de la present vila, com son lo Senyor. Joseph Giol, Francisco Aviá Notari y aquell adrogué, que dits enemichs volien destrosa y fer pedasos de dita verge, per posarlos en dit parapeto, y estan en la plasa majó de la present los dits señors y juns am ells Llorens Sanroma y Bernat Tomás Obres de la Serra y arquitecto lo últim, y alguns altres fills de esta vila, veyen la ignominia [que] intentaven fer los enemichs de la religió de la pàtria y del Rey, moguts per la devoció, y tal vegada inspirats per la mateixa verge, encara que indignes, resolgueren incontinent, anar per la vila a buscar homens per trasladar nostra patrona la verge de la Serra, desde aquell puesto, a la iglesia parroquial de la present vila, y aven encontrat , al Dr. D. Joseph Alba advocat y notari, y Obrer de la Serra, al Senyor Pere Belart botigué de paños, Mariano Catalá pasamané y alguns altres, feren junts la diligència, ab la més posible brevetat, per

lo poch temps los quedava de poder baixar aquella verge per ells tan estimada, diriginse a dita iglésia y obrar dita determinació. Y al arribar a dal se demaná llicencia al comandant francès Chuchet per poder traurer la verge nostra patrona de aquell camaril tan rich y trasladarla a la iglésia parroquial, lo que sels y concedi, portats tots a dit camaril, se trobaren ap moltes dificultats per no saber com traurerla y se determina tornar al dit ccomandant francès, a demanarli lis deixes venir lo sapador que manava la obra que feyan los enemichs en lo convent per sa defensa, y los hi fou concedit, y posat al puesto dit sapador anomenat Jaume y de nació francesa, dirigí ap lo modo se habia de traurer de son trono la verge, y ap sa direcció se baixà ap la major brevetat y facilitad de la piràmide y pidamia en que estava collocada, y luego incontinent fou conduhida ap la forsa de molts homens que la portaren am unas barras guarnidas, a la iglésia parroquial, cuals homens eran los Sors Joseph Foraster, Joseph Òdena Alió, Mariano Català, Magí Tomàs y mols altres que se rellevaban cada estona, y arribada a la iglésia, la rebé ap profesó lo Sor plebà y comunitat, y la collocaren al altar del nom de Jesús, frente la porta, ahon fou cuydada sempre per los dos obrers mes antichs, lo Reveren Men. Nicolau³ beneficiat que feya 33 anys era obrer, y lo Sor Bernat Tomás⁴ quen feya 19 anys. Y per traurerla de la Serra, fou presis traurerla, per lo forat ahon y avia la reixa de las monjas gran, que donava a la Iglésia, lo que avian obert ya los francesos, per pasari, y pasarla per dins dels convent eixin per la portaria, porque las portas de la iglésia estavan aparedadas per los enemichs, y lo dit sapador dirigí la conducció de la verge fins a la iglésia y alli dirigí com se havia de collocar en dit altar, y després li donaren las gràcias y lo convidaren a refrescar. Amen.»

La vila els primers anys del segle XIX

Per entendre amb perspectiva global el conflicte que es va viure al nostre país durant sis anys a primers del segle XIX cal tenir present com era la vila en aquells moments.

El Montblanc de finals del segle XVIII i primers anys del segle XIX era una vila en procés de creixement que havia estat passant un bon moment econòmic des de darreries de l'anterior. L'economia de la vila era essencialment agrícola. Els bons preus que havia tingut el comerç amb el vi i l'aiguardent que s'hi produïa i la posada en explotació de noves terres fins llavors ermes havia permès que la gran massa pagesa de la vila, que fins al moment havia estat majoritàriament jornalera, hagués pogut anar accedint, molt poc a poc, a la propietat de la terra⁵.

La bonança econòmica de finals del segle XVIII explica, en part, el boom demogràfic que va experimentar la capital de la Conca de Barberà a la segona meitat del segle XVIII i en el primer terç del següent. Porta i Balanyà destaca que amb només nou anys Montblanc va créixer prop de mil habitants⁶.

Així doncs, de feia dècades s'havia anat formant a la població una gran massa de petits propietaris agrícoles⁷ que havia fet reviscolar també la menestralia i l'artesanat de la població. Aquest procés estava produint friccions econòmiques i socials molt serioses amb els terratinents tradicionals de la població. Aquests havien dedicat les seves terres tradicionalment al conreu del cereal, mentre que les noves terres posades en explotació pels antics jornalers, ara reconvertits en petits propietaris, es dedicaven sobretot al conreu de la vinya, la qual cosa els permetia obtenir petites rendes monetàries.

Per damunt d'aquestes capes populars hi havia un petit, però potent, nucli de grans propietaris terratinents, format sobretot per famílies d'arrel nobiliària majoritàriament descendents d'algun antic veguer, tinent de corregidor o notari que havia arrelat a la vila a través del seu enllaç matrimonial amb alguna nissaga montblanquina⁸. Aquest nucli controlava tant la producció agrícola, com el comerç o els càrrecs públics de la població.

El darrer gran sector de la vila era el clergat. Montblanc tenia una molt potent comunitat de preveres a l'església parroquial de Santa Maria. Durant el segle XVII però sobretot al llarg del següent aquesta comunitat havia mantingut una lluita fratricida per la primacia religiosa a la parròquia

amb el plebà. Aquest conflicte es va tancar amb la victòria d'aquest darrer. Al mateix temps, comunitat i plebà van enfrontar-se durant aquests dos segles amb el municipi per les més diverses causes: econòmiques, socials, etc. i els abundants litigis en són una bona mostra⁹.

Els primers moments de la invasió francesa i la revolta social

Oficialment la Guerra del Francès comença el febrer de 1808 amb l'entrada de tropes franceses que oficialment venien a conquerir Portugal. La situació sociopolítica a l'Estat espanyol no era, però, precisament estable. El 17 de març de 1808 es produïa el famós Motí d'Aranjuez, que provocava la caiguda de Godoy i l'abdicació, dos dies més tard, del rei Carles IV en favor del seu fill Ferran. Aquest darrer, no aconsegueix ser reconegut com a nou rei pels comandaments de l'exèrcit francès, que insten l'ex-rei Carles a tornar al tron. Napoleó en persona s'estableix com a àrbitre de la situació i al final, després dels fets del 2 de maig, Carles IV li cedeix tots els drets a la Corona espanyola.

El 27 d'abril de 1808 (rebuda a Montblanc el dia 30), enmig de la batalla per la corona reial i amb l'exèrcit francès desplegant-se, l'Arquebisbe de Tarragona, Romualdo Mon i Velarde, envia una circular a tots els rectors de les parròquies de la diòcesi perquè portessin a terme rogatives públiques per beneir l'actuació del nou rei Ferran i l'amistat amb els francesos i perquè el clergat regular i secular «*excite la devoción y asistencia de los pueblos.*»

La comunitat de preveres i el plebà van acordar convidar l'ajuntament i dur a terme una processó i «que lo dimarts següent se baixaria la Verge de la Serra a la Parroquial¹⁰». La processó no es va poder dur a terme aquell dia degut a la pluja i finalment es va realitzar el diumenge següent: el 8 de maig de 1808.

L'ambient el dia de la processó devia estar força enrarit. Segurament tot el poble havia tingut coneixement que sis dies abans, a Madrid, s'havia desencadenat un importantíssim avalot popular contra la presència

de les tropes franceses. Als carrers s'estava portant a terme una processó donant gràcies per la presència d'aquestes tropes. I més, quan tothom era conscient (o al menys això pensava la població) que el rei Ferran era contrari a la seva presència.

La gran majoria de la població de la vila, que ja era obertament de tendència anti-francesa des de feia dècades, veia com les institucions que li eren més properes (la parròquia, l'ajuntament i l'alcaldia major) aplaudien públicament aquesta presència mentre que amb la boca petita deien tot el contrari (especialment el clergat). Les classes populars pensaven que eren víctimes d'una traïció per part de les institucions oficials. I això va tenir importants conseqüències uns dies més tard.

A finals de maig de 1808 van començar els avalots populars a diverses poblacions catalanes. Malgrat que els desordres públics tenien la seva arrel en la presència de les tropes franceses, van haver-hi múltiples brots violents que es dirigiren cap als representants de l'ordre establert i especialment les autoritats borbòniques. En alguns municipis la violència es dirigirà directament cap als corregidors i alcaldes majors.

A primers de juny l'alcalde major, Agustí Sabau, notifica al plebà i a la comunitat de preveres la necessitat de preservar l'ordre públic¹¹. Tramet una circular de Miquel de Prats Vilalba, de la Reial Audiència de Catalunya, de data 21 de maig de 1808 en que es diu que «*procure por todos los medios el que en esta cabeza de partido y demas pueblos de él se mantenga y conserve la quietud, tranquilidad y buena harmonia...*» Actuacions com aquesta li van costar la vida uns dies més tard.

A primers de juny de 1808 les «autoritats» ja no controlaven la situació a la vila. El 14 de juny la comunitat de preveres nomena dos representants per assistir a les reunions de la Junta Local que s'havia format a la població i que s'havia reunit la nit anterior a l'ajuntament¹². Els avalots havien arribat ja a Montblanc.

La causa de la creació d'aquesta junta apareix narrada per l'arxiver de la comunitat de preveres, Mn. Nicolau Belart, en una nota sense datar afegida al llibre de capítols de la comunitat¹³. Els fets van ser considerats

de tal gravetat que se'n volgué deixar constància escrita o al menys de la part més greu: l'assassinat de l'alcalde major Agustí Sabau.

L'origen dels avalots, segons Mn. Belart, fou el rumor que tropes franceses es dirigien a la vila. El dia 6 de juny havia començat el que es coneixeria com la batalla del Bruc i el 9 de juny els francesos havien incendiat l'Arboç del Penedès. La por a l'arribada dels francesos a la vila fou tan gran que les campanes de l'església parroquial de Santa Maria van tocar a sometent tota la nit «aventant-les ab un modo extraordinari que apareixia un judici»¹⁴. Això devia generar un pànic extraordinari no només a Montblanc sinó també a totes les poblacions de la comarca.

La ira popular es dirigí contra l'alcalde major, Agustí Sabau. Aquest feia molt poc temps que havia arribat a la vila i no hi tenia cap mena de lligam familiar ni social, a diferència del seu predecessor, Josep Ignasi de Castellví. Per la qual cosa li degué ser difícil trobar gent disposada a donar-li un cop de ma.

Segons la narració, Sabau pogué fugir de nit al monestir de Poblet. Entretant, els revoltats de Montblanc enviaven comissionats als pobles de la comarca per crear una milícia comarcal que s'enfrontés als francesos. Només així s'explica que l'endemà, «casualment alguns sometens que venien en esta passant per Poblet saberen que dit Sr. Alcalde estava escondit serca el Monestir, lo buscaren, lo encontraren, lo prengueren...»¹⁵

Els sometents portaren pres Sabau de retorn a la vila. Aquest ja devia témer el destí que l'esperava a l'arribar a Montblanc, per la qual cosa va demanar en diverses ocasions que li permetessin combregar. Potser tot esperant clemència dels seus captors. El cert és que ni les autoritats eclesiàstiques ni les civils de cap dels municipis per on van passar van fer res per ajudar-lo.

A l'arribar a Montblanc fou portat a la Plaça Major i executat a trets pels membres del sometent. El seu cadàver va restar a la plaça fins a la nit perquè ningú va gosar deslligar-lo per por a les represàlies del sometent. Ja de negra nit, el seu cos fou portat al cementiri de sant Miquel i enterrat sense cap mena de cerimònia.

La narració de mn. Belart deixa entreveure que aquest no fou l'únic

episodi violent que es va registrar a la vila aquells dies d'estiu. La documentació dels mesos de juliol i agost de 1808 servada als arxius de la població no en diu res directament. Però el silenci també es pot llegir. La documentació notarial que s'ha conservat, malgrat que fou restaurada i relligada posteriorment, apareix tota esparracada, bruta i amb símptomes d'haver estat cremada parcialment. També es constata un forat documental en les sèries notariales, municipals i de la comunitat de preveres que s'han conservat els mesos de juliol i agost de 1808.

Tot sembla fer entreveure que aquells dos mesos la ira popular es va focalitzar en els diferents serveis de les administracions públiques. De fet, les classes dirigents de la població van reaccionar d'immediat per aturar la revolta o, al menys redirigir-la exclusivament cap a l'enemic francès. La primera prova en seria la reunió del dia 14 de juny de 1808 a la casa de la vila «en la que foren cridats lo parroco, comunitari, prelats de las religions ab sos companys y todas las personas visibles de la vila a fi de donar per tot quant fos necessari las providencias correspondents.»¹⁶

El trasbals de la guerra

Entre 1808 i 1814 la vila ducal es va convertir en un punt estratègic cobejat pels tots els bàndols en conflicte. Montblanc constituïa un lloc clau en la via de comunicació que enllaçava el Camp de Tarragona amb les planes de Lleida i una magnífica base d'operacions per controlar els estratègics passos de la Riba, Lilla o Cabra del Camp, i per operar contra els sometents i guerrillers de les properes Muntanyes de Prades.

Les tropes franceses no pogueren consolidar la seva ocupació de la vila pel continu i ferotge fustigament dels sometents dels pobles veïns. Aquests, o en seu defecte l'exèrcit espanyol, al seu torn, els hi era impossible controlar una població com Montblanc davant un exèrcit tant potent a camp obert com era el francès.

Retrat del vencedor de la batalla de Bailén, el tinent general Teodor Reding de Biberegg (1755-1809). Posteriorment, entre els mesos de gener i abril de 1809, fou capità general de Catalunya i comandant en cap de l'Ejército de la Derecha. (Col·lecció particular)

Per això, durant sis anys, els dos bàndols tractaren més que de conquerir, d'evitar que l'adversari conquerís o pogués gaudir dels avantatges de controlar la vila. Això significà una anada i vinguda constant dels uns i dels altres. A una ocupació de les tropes franceses (amb la consegüent capta de recursos econòmics i materials) seguia el fustigament dels sometents fins que se n'anaven. I quan se n'havien anat els francesos, els espanyols reclamaven la col·laboració (econòmica) de la vila en el conflicte.

Repassem a continuació les dades que hem pogut aplegar sobre el conflicte bèl·lic relacionades amb la capital de la Conca.

1808

El juny de 1808 es va formar la junta local de la vila i s'activà el sometent. Del cost econòmic de posar en peu de guerra el sometent se'n van fer càrrec les administracions i les famílies adinerades de la població. Així es documenta que la comunitat de preveres es va fer càrrec del manteniment d'un milicià, que durant els dies que va estar en actiu va comportar una despesa de 16 lliures i 17 sous¹⁷. Per la seva part, el convent de la Mercè va fer un primer donatiu de 30 lliures també pel sometent de la vila el mes de juliol i altres 37,5 lliures el mes de novembre però ja per a la guerra en general, no per al sometent¹⁸.

El 13 de juny de 1808 es va formar a Tarragona una Junta Corregimental encarregada de dirigir la sublevació contra els francesos en la que hi van tenir representants diferents municipis entre els quals hi havia Montblanc. El representant de la vila ducal era Francesc-Xavier d'Aguiló¹⁹.

L'agost d'aquell any la Junta demana recursos econòmics a tots els ajuntaments. I aquests, al seu torn, traspassen aquesta petició a la resta d'institucions. A Montblanc, el 24 d'agost, es reuneix el capítol de la comunitat de preveres per estudiar aquesta circular²⁰ en la qual se li demana «si te alajas de plata o cantitats de diners y los vol donar

en prestams ab obligació de tornar son valor dins tant temps i al mateix temps si pot fer algun donatiu gratuït per las presents necessitats...» S'acorda que la comunitat respongui «ab molta reflexió» que «no te ninguna alaja de plata, ni te fondo algu en la comunitat, y que respecte que se han vengut o enagenat deu fincas bonas y no se ha cobrat ninguna pensió de la caixa de mortisació ... no se pot cobrar de ningun censalista ninguna pensió pues que en tot lo present any sols ha portat lo col·lector de las rendas de ella sols 100 ll.»

1809

A finals de febrer de 1809 els francesos són a les portes de Montblanc. S'estan preparant els esdeveniments de la famosa batalla del Pont de Goi. El dia 23 de febrer el general Teodor Reding, cap de les tropes espanyoles, dirigeix el seu exèrcit de Santa Coloma de Queralt a Montblanc, on estableix el seu quarter general. Veiem el relat dels fets per fonts coetànies²¹:

«Partió del 23 de Sta. Coloma [Reding] hacia Montblanch con el fin de flanquear la izquierda de Valls en donde se hallaba el enemigo, y llegó a Montblanch en el mismo día, habiendo ocupado de antemano el Coll de Lilla por un destacamento de tropas ligeras, y paisanos armados de la comarca, al mando de un oficial de satisfacción.

El haber aparecido a retaguardia algunos enemigos , que luego se retiraron, tornándose por el Coll de Cabra hacia el Pla y Valls, no dexó duda al general Reding de que fuese un mero reconocimiento de las fuerzas y clase de su ejército; y así el 24 celebró una junta de los oficiales de mayor graduación y talento, en la qual a pluralidad, se determinó poner en movimiento el ejército sin perder instante; que pasase aquella noche el Coll de la Riba, o de las Molas, y avanzase en lo posible hacia Tarragona, no buscando al enemigo ; pero tampoco rehusando venir a las manos, si se presentava ocasión oportuna...»

La «ocasión oportuna» va tenir lloc l'endemà, 25 de febrer, i ha

passat als annals de la història amb el nom de batalla del Pont de Gai o de Valls. El resultat va ser la derrota de les tropes espanyoles, que van tenir unes 3.000 baixes, i la mort, unes setmanes després del mateix general Reding, que havia estat ferit a la batalla.

El mateix dia 24 de febrer el plebà Josep Canyelles avisa la comunitat de la Serra de la proximitat dels francesos i aquesta abandona la clausura. Van abandonar el monestir un total de 19 monges²². El plebà va endur-se la imatge petita de la Mare de Déu a Santa Maria.

L'endemà de la batalla, la vila va acollir algunes de les tropes de l'exèrcit espanyol que no havien pogut fugir cap a Tarragona després de la batalla. Però la tranquil·litat havia de durar poc. Els francesos es dirigien ja cap a la vila.

El 27 de febrer de 1809 les tropes franceses provinents de Valls ocupen Montblanc. S'hi van estar tres setmanes (fins al 20 de març) saquejant la població. Aquest mateix dia abandonaren la vila els frares de la Mercè. Només en van quedar, voluntariament, tres religiosos per cuidar el convent²³. Els francesos es van emportar del convent tota la roba blanca de la sagristia excepte tres albes: les casulles, els calces, les custòdies, etc.

La seva estada a la vila no fou, però plàcida. Les tropes franceses van ser fustigades constantment pels miquelets i sometents dels pobles veïns. En els combats hi destaca la presència de montblanquins, malgrat que la vila era ocupada. Així, el 6 de març de 1809 va tenir lloc un important fet d'armes dels sometents i miquelets de la comarca que van obligar una columna francesa que venia de saquejar Prades a refugiar-se a Montblanc²⁴:

«...El dia 6 [de març] entraron en dicha villa [Prades] en número de 150 de infanteria y 5 de caballeria, y después de haver saqueado por espacio de dos horas se retiraron a Montblanch, y en la fuente de Nerola sita en el bosque de Poblet les acometió el somaten de Vimbodí y otros pueblos comarcanos y les mataron 6 ó 7 soldados , hirieron dos o tres, persiguiéndolos hasta más allá de la Espluga, dexando el campo sembrado de gorras, mochilas, zapatos y muchas de las gallinas que

habian robado en Prades. Este pueblo no ha querido enviarles la contribución que les impusieron los franceses, y que debian conducir al dia siguiente a Montblanch junto con 40 cabezas de ganado lanar, y dies bueyes. También mataron los somatenes al espía que los guiaba.»

A primers del mes de maig de 1809 la Junta Suprema del Principat de Catalunya es trasllada de Tarragona al monestir de Poblet donada la pèssima situació sanitària que tenia aquella població. Mentre estan a Poblet acorden, entre altres coses, la transformació dels terços de miquelets en regiments de línia²⁵. La Junta es va estar a Poblet fins al mes d'octubre d'aquell any²⁶.

La presència pròxima de la Junta Suprema va influir segurament en el fet que aquells dies alguns dels fills de les famílies més prominents de la vila decidissin ingressar en l'acadèmia d'oficials de l'exèrcit regular. Abans, però, les famílies van assegurar el seu manteniment econòmic passant pel notari²⁷.

El 26 d'agost es documenta la presència esporàdica de tropes franceses a la vila.

El 4 d'octubre de 1809 les monges de la Serra intenten tornar al monestir, però la situació no ho permetia i el 25 de març de l'any següent hagueren de tornar a fugir. El 30 de novembre es documenta novament l'estada de tropes franceses a Montblanc comandades per Macdonald. Aquest mateix mes el convent de la Mercè aporta 7,5 lliures per a la fortificació de Tarragona.

1810

L'abril de 1810 tropes franceses comandades pel general Suchet intentaven conquerir l'estratègica ciutat de Lleida. Per socórrer la vila, el general O'Donell va aplegar tropes espanyoles a Montblanc i es dirigí cap a Lleida al voltant del dia 20 d'abril. L'exèrcit espanyol estava format per 6.000 homes i 600 cavalls²⁸.

El 23 d'abril les tropes espanyoles i franceses es trobaren a la plana

de Lleida en el que es coneix com la batalla de Margalef, on només 450 cuirassers francesos van ocasionar espectaculars pèrdues a l'exèrcit espanyol: més de 300 morts, 5.600 presoners... El que va quedar de l'exèrcit espanyol es va dirigir a la desbandada cap a Montblanc, on van arribar el dia 24²⁹.

La proximitat o la presència de l'exèrcit espanyol no era garantia de tranquil·litat i seguretat per a la vila. Tot al contrari, era motiu de més mals de cap. El 20 de març de 1810 es reclama a l'ajuntament l'abonament de l'impost de propis dels anys 1807 a 1809 que la vila no havia pagat al·legant que havia invertit els diners en subministraments per a l'exèrcit³⁰.

El dia 3 d'abril de 1810 el comandant de les tropes espanyoles escriu a l'ajuntament de Montblanc, des del seu quarter a l'Espluga de Francolí, amenaçant-lo d'empresonar-los a tots si no lliuraven *«los quintos que havia salido»*. L'exèrcit necessitava tropes urgentment i l'ajuntament no havia aportat els soldats necessaris tot al·legant la presència de tropes franceses a les proximitats de la vila³¹. Intimidat per l'amenaça però sobretot pel fet que el comandant es trasllada a Montblanc, l'ajuntament fa els deures. Però els resultats no són els esperats. El comandant de les tropes, de Montblanc estant, amenaça de nou el consistori, ja que dels 133 quintos que havia d'aportar la vila, només n'ha presentat 14³².

La veritat és que l'ajuntament poca cosa devia poder fer-hi. En una situació com aquella pocs eren els qui devien quedar a Montblanc aptes (i amb ganes) per a ingressar a l'exèrcit. I l'exèrcit s'enfada: el cap de l'exèrcit espanyol en persona ha ordenat que el dia 16 un oficial *«con partida de tropa»* anés a Montblanc *«y arreste a todos los individuos de su Ayuntamiento dejando solo uno para desempeñar la funciones que les competen en el pueblo; pero este no debe ser el regidor decano Dn. Francisco Aguiló, que precisamente debe ser uno de los arrestados... por no haver dado cumplimiento a la entrega de los quintos»*. A la carta s'ordena als regidors que es lliurin a l'alferes Gaietà Traserra, cap de la 1a secció de línia i que aquest els porti a Tarragona³³.

Però l'exèrcit no en té prou amb això. S'ordena la requisita de tot

l'aiguardent: l'Ajuntament rep un ofici en el qual es pregunta quant d'aiguardent hi ha disponible a la vila «*ja que este licor es necesario para la subsistencia del Ejército*»³⁴.

El 14 d'agost de 1810 tropes franceses dirigides pel general Macdonald van sortir de Barcelona per fer una expedició militar contra Tarragona. Després d'apropar-se a Tarragona foren rebutjades per les forces espanyoles, que les obligaren a replegar-se cap a Alcover. A la serralada de Miramar hi havia les tropes espanyoles de Sarsfield. Els francesos van intentar accedir a la Conca per l'estret de la Riba, però foren rebutjats per les tropes que allí hi havia. Llavors les tropes franceses van fer un gran desplegament al voltant de la comarca amb tropes procedents del Priorat. Això va permetre l'accés dels francesos a la Conca al replegar-se les tropes espanyoles cap a Santa Coloma. El 25 d'agost les tropes espanyoles de Sarsfield van atacar els francesos des del coll de Lilla i la serra de Picamoixons obligant-los, primer a replegar-se a Montblanc i, després, a abandonar la vila precipitadament en direcció a Lleida. Els espanyols van tenir 54 baixes entre morts i ferits³⁵.

En arribar a Montblanc, el 26 d'agost, els francesos van tornar a saquejar la vila. Els monjos de la Mercè van abandonar precipitadament el convent emportant-se tot el mobiliari. Van amagar objectes a Prades i al Vilosell³⁶.

Però els francesos no eren els únics que s'emportaven material. El 3 de setembre de 1810 s'ordena a l'ajuntament una llista de tots els que tenen carros «*y acémilas*» perquè en un termini de tres hores els han de portar al Monestir de Poblet³⁷.

Aquesta no és l'única exigència que va haver d'afrontar l'Ajuntament. Unes setmanes més tard s'ordena a l'alcalde l'embargament de totes les sabates i les espadenyes que hi hagi a la vila³⁸ «*y que no siendo suficientes los que se encuentren nuevos, pués que la mayor parte de la División está descalza, pasen VS a todas las casas a recoger todo el calzado que haya de ambas especies aunque sea algo usado pués que la necesidad es urgente.*» La situació de les tropes espanyoles, a jutjar per les peticions que feia, havia de ser desesperada.

Carta autògrafa de Napoleó Bonaparte durant la guerra del Francès.

Monsieur le Duc de Feltre, reiterez l'ordre au Duc
de Castiglione de se retirer de Barcelone. Donnez le
Commandement de cette ville au Général Lacomber Michel.
Ordenez à la municipalité de faire la réunion avec le
Général qui se tiendra, fera dire aux Lloïds qu'ils
sont de cette place. Les autres ingénieurs de garnison au
Maréchal de venir à Paris. Faites-le passer par le Duc de
d'être les confidant de l'armée et ne doit permettre
aucune communication de la Catalogne avec Madrid,
s'il doit venir dans cette ville qu'il ne puisse l'être
provisoirement à la fin. Je vous prie de m'en faire
venir au plus tôt. Paris le 19 février 1810.

Senyor Duc de Feltre, reitereu l'ordre al Duc de Castiglione de traslladar-se a Barcelona. Doneu el comandament d'aquesta Vila al general Lacomber Michel. Ordeneu a dit Mariscal de fer la reunió amb el general Suchet, el qual el primer de març serà davant de Lleida per al setge d'aquesta plaça. Això no impedeix al Mariscal de venir a París. Poseu-lo al corrent de l'èxit del Rei, i digueu-li confidencialment que no ha de permetre de cap manera la comunicació de Catalunya amb Madrid, i que ha d'actuar amb la idea que jo vull

anexionar aquesta província a França. Altrament prego a Déu que us tingui en la seva santa guarda. A París, 19 de febrer de 1810. (Original al Museu Comarcal de la Conca de Barberà. Montblanc)

Monestir de la Mare de Déu de la Serra. Hort de les monges

L'octubre de 1810 les tropes espanyoles d'Iranzo, en retirada, entren a Montblanc, irònicament, el mateix dia que l'havien abandonat les tropes franceses³⁹.

Però no tardarien a tornar. El 30 de novembre una altra columna de tropes franceses ocupava la vila⁴⁰. El 2 de desembre els francesos tornen altre cop a la vila. L'ocuparen durant dotze dies, durant els quals saquejaren la població. A la Mercè van destruir tots els altars, emportant-se tot el que van poder trobar⁴¹.

1811

El gener de 1811 comença tal com va acabar l'any anterior, amb contínues anades i vingudes de tropes franceses que intentaven conquerir Tortosa i, sobretot, Tarragona. Després d'un combat amb les tropes espanyoles de Campoverde al voltant de Figuerola del Camp i el Pla de Santa Maria dels dies 15 i 16 de gener, les tropes franceses comandades per Macdonald (que ocupaven Valls) van replegar-se cap a Montblanc aquest últim dia en direcció a Lleida⁴². El 17 de gener de 1811 tropes franceses ocupen la vila durant una sola nit. Van cremar tota la fusta de l'església de la Mercè.

El 24 de febrer de 1811 els representants de diferents municipis de la demarcació es van reunir a Tarragona per escollir el diputat que havia de representar la demarcació a les Corts de Càdis. Inicialment l'elegit fou el montblanquí Francesc Xavier d'Aguiló. Però el seu tarannà no degué ser adient ja que la seva elecció fou anul·lada i el 17 de març s'escollí el tarragoní Pere Argensó.⁴³

El dia 5 d'abril el general Harispe hagué de sostenir un combat amb les tropes del guerriller Josep Manso prop de la vila⁴⁴.

El 28 d'abril tropes franceses del general Harispe van sortir de Lleida amb el general Suchet i el dia 29 ja eren a Montblanc. Un dia després feia el mateix recorregut l'exèrcit del general Frère i les provisions d'aquestes tropes. Els dies 30 d'abril i 1 de maig les tropes es van estar

a la vila preparant el pas del perillós estret de la Riba. Els francesos van emprar 300 treballadors per desfer i reomplir les trinxeres que hi havia a l'indret. Per cobrir les seves esquenes i controlar el trànsit entre Tarragona i Lleida i Móra i Reus, van deixar tres-cents soldats a Montblanc sota les ordres del cap de batalló Année. Aquestes tropes es van fortificar al Monestir de la Serra⁴⁵.

A causa d'això, el dia 2 de maig de 1811 es va traslladar la imatge de la Mare de Déu de la Serra del monestir fins a l'església parroquial de Santa Maria, on s'estaria fins a l'11 d'agost de 1816, quan pogué ser retornada a l'església de la Serra⁴⁶. Entretant, les monges del convent s'estaven en una casa particular cedida per Baltasar Tàpies.

El 6 de maig de 1811 un cos de miquelets i sometents van atacar les tropes franceses aquarterades al convent fortificat de la Serra sense aconseguir desallotjar-les⁴⁷. Però davant la dificultat de mantenir aquesta posició, els francesos van optar per abandonar la vila unes setmanes més tard⁴⁸:

«El 6 de maig, el convent fortificat de Montblanch fou atacat vigorosament per dos mil espanyols; els assaltants van intentar diversos cops apropar-se a les portes del convent per calar-hi foc cobrint-se amb taulers encoixinats, imitant les antigues tortugues; però no van reeixir. La guarnició va repel·lir tots els atacs, i el general Frère que havia anat a socorre'ls amb quatre batallons i dos-cents genets, dispersà els assaltants. Però, com que aquest lloc és difícil de mantenir, el general en cap finalment va retirar la guarnició, a fi de concentrar totes les seves tropes en el setge.»⁴⁹

Efectivament, el 12 de maig novament les tropes del general Frère (quatre batallons i dos-cents húsars) van dirigir-se novament de Tarragona per Valls cap a Montblanc per perseguir els sometents que fustigaven la guarnició de Montblanc⁵⁰. Així narrava aquest combat la premsa de l'època⁵¹: *«Tarragona 18 de mayo. ... [fa referència al dia 13 de maig] habiendo sabido que los enemigos en número de 800 infantes y 120 caballos se dirigian desde Valls a Montblanch: dispuso que la segunda compañía de tiradores de Barcelona y primera de Villafranca al mando*

del capitán D. Gaspar Estalella pasasen a ocupar el Coll de Lilla para impedirles el paso y comunicación entre Montblanch y Campo de Tarragona ; habiéndolo logrado vió al enemigo que se hallaba acampado y muy descubierto por lo que aprovechándose de su impericia lo sorprendió el mencionado Estalella por las alturas de Miramà: cargó con toda su fuerza contra el enemigo y este se sostuvo con tesón, pero luego vió la obstinación de nuestras tropas se puso en desordenada fuga hacia Valls, de la que se aprovechó Estalella y le siguió hasta el llano. La pérdida del enemigo fué grande: se les ha cogido varias cargas de vino , aguardiente, mochilas y otros efectos , la nuestra consiste en dos muertos, seis heridos y un contuso...»

El mes de juny de 1811 el marquès de Campo Verde, comandant de l'exèrcit espanyol, situa el seu campament a Montblanc. Entre el 12 i el 22 de juny manté correspondència amb el general Contreras, governador militar de l'assetjada Tarragona⁵². Aquest fet és aprofitat per les autoritats espanyoles per intentar reordenar la vida administrativa de la vila. En aquesta línia s'ha d'entendre la circular que la Junta Superior va enviar a l'Ajuntament el dia 12 de juny, en la qual li notificaven que havien ordenat a l'alcalde major que passés a residir a Montblanc⁵³.

A finals de juny de 1811 cau l'assetjada Tarragona i els francesos s'acarnissen extraordinàriament amb els supervivents. Amb la caiguda de la capital corregimental pràcticament totes les grans ciutats del país estaven ja, d'una forma consolidada, en mans dels francesos. No passava el mateix, però, a les zones rurals i els petits municipis.

A la tardor les tropes franceses tornaven a ocupar la vila⁵⁴: «*Solsona 25 de octubre. Los enemigos van sacando a toda prisa el vino que tienen en Poblet, y los efectos del convento de Montblanch, llevándolo todo hacia Lérida. Por el camino de Montblanch a Lérida tienen algunos destacamentos*⁵⁵.» Els francesos utilitzaven la vila ducal com a base de partida d'expedicions punitives cap a les poblacions veïnes⁵⁶ (Sarral i Rocafort de Queralt); bàsicament per exigir recursos econòmics: «*Los de Montblanch continuan haciendo sus correrias. Ayer una partida llegó a Sarreal y Rocafort á exigir la contribución.*» El dia 31 d'octubre encara es documenta la permanència de tropes franceses a la vila.

El 6 de novembre els mitjans de comunicació nacionals que es fan ressò de la retirada de les tropes franceses de la vila: «*Berga 6 de noviembre. Se dice que los franceses de Montblanch se han retirado con precipitación con toda su artillería para Tortosa...*»⁵⁷

El 3 de desembre de 1811 una partida de tropes espanyoles destrueix l'edifici de la Serra per evitar que els francesos puguin utilitzar-lo de nou⁵⁸.

1812

A principis de 1812 els ocupants francesos veien tan consolidada la seva dominació militar que es plantejaven organitzar territorialment el nostre país seguint el model de l'estat francès. Les zones interiors, però, continuaven essent terreny de ningú: el dia 5 de gener de 1812 el secretari de la Junta, Pau Vilaró, ordena a l'ajuntament que el dia 7 del mateix mes porti a Vilaplana 800 racions de pa⁵⁹ per als resistents.

A mitjans de 1812 es comencen a girar les truites. Els exèrcits imperials francesos són derrotats a Rússia i a la península.

El 27 de juny els francesos es van emportar a Tarragona al plebà Josep Canyelles i els veïns Josep Borda, Llorenç Sanromà, Joan Jover, Ramon Guarro, Jaume Puigener, Pau Giol, Martí Oller, Serafina Pedrol i el seu marit Agustí. Per al seu rescat els familiars i veïns van haver de pagar 2.500 duros⁶⁰.

El 27 d'agost de 1812 quatre pagesos de Passanant van ser penjats pels francesos a la Plaça Major, després d'haver escurat els diners d'aquell poble i amb la promesa de salvar-los de la mort⁶¹.

Foren els últims esdeveniments bèlics registrats a la nostra població, malgrat que oficialment la guerra no s'acabaria fins al llunyà 1814. Entretant, començava una lenta i difícil reconstrucció en un marc polític-social profundament alterat a causa dels fets produïts en aquells anys.

BIBLIOGRAFIA

- ALTISENT, AGUSTI. *Història de Poblet*. Vimbodí i Poblet, 1974.
- BELMAS, J. *Journaux des sièges faits ou soutenus par les français dans la péninsule, de 1807 a 1814*. Paris, 1837.
- BLANCH I CORTADA, ADOLF. *Historia de la guerra de la Independencia en el antiguo Principado*. Barcelona: Imp. de Tomás Gorch, 1861.
- ESPINAC, ANTONI. *Apuntes históricos y cronológicos de la Real y Ducal Villa de Montblanch*. Treball inèdit de 1869-1871.
- GRAU PUJOL, JOSEP M. I BADIA BATALLA, FRANCESC. *Diccionari biogràfic històric de Montblanc*. Montblanc, 2008
- GRAU PUJOL, JOSEP M. I PUIG TÀRRECH, ROSER «El convent mercedari del Miracle a l'època modernista». Dins *Història del convent i del col·legi episcopal Mare de Déu de la Mercè de Montblanc*. Lleida, 1994.
- «Los francesos y la imatge de la Mare de Déu de la Serra» a *Gazeta de la Conca* (Montblanc) 8 (1911), ps. 1-2.
- MUÑOZ MALDONADO, J. *Historia política y militar de la Guerra de Independencia de España contra Napoleón Bonaparte desde 1808 hasta 1814*, 1833, 3 vols.
- NOLASCO CASANOVA, PEDRO. *Relación de las fiestas que en los días 10, 11, 12 y 13 de agosto de 1816, hizo la villa de Montblanch en la traslación de la Imagen de su augusta patrona la Virgen Sma. de la Sierra a su renovado convento...* Barcelona: Francisco Generas Impresor y Librero, 1817.
- PALAU I DULCET, ANTONI. *Guia de Montblanch*. Barcelona, 1931
- PORTA I BALANYÀ, JOSEP M. «Algunes consideracions preliminars sobre l'evolució econòmico-agrària de la vila de Montblanc en el segle XVIII». *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona, 1984 ps. 381-390.
- RECASENS I COMES, J. M. *La revolución y la Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Tarragona, 1965.
- Relations of the siege of Tarragona and the storming and capture of that city by the french in june, 1811*. Londres. 1813
- ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *La baixa noblesa de la Conca de Barberà a l'edat moderna*. Montblanc, 2005.

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. «Dades sobre les campanes de Montblanc» a *Aplec de treballs*. (Montblanc) 8 (1987), ps. 103 a 110.

SERRA CENDRÓS, GABRIEL: «La parròquia de Santa Maria de Montblanc a primers del segle XIX» *Aplec de Treballs* (Montblanc) 18 (2000) ps. 71 a 98.

ANNEX

Annex 1

«La causa de ditas juntas fou lo gran alborot se mogué dos dias antes en la present vila sobre saber que los francesos venian en esta, y no donarse ninguna providència del que resultà que tota la nit se tocà a someten ab todas las campanas, aventantlas ab un modo extraordinari... del qual alborot fou motiu que se alsaren contra lo alcalde major Dn. Agustí Sabau qual del modo que pogué se escondí y a la nit fugí per temor que nol encontrasen, en lo interin se donaren providèncias per eixir lo somaten per veurer si se podia impedir la vinguda dels francesos, en breus hores comparegueren molts somatens. Lo dia següent casualment alguns somatens que venian en esta passant per Poblet saberen que dit Sr. alcalde estava escondit cerca del monestir, lo buscaren, lo encontraren, lo prengueren y lo anavant portant en esta (a la Creu o plasa devant Poblet lo deixaren confesar qual ho demanà per lo temor que nol matassen). Continuaren lo camí, en la Espluga volgué tornarse a confesar, lo deixaren confesar y continuaren a portarlo a la present vila ab la major crueltat ... segons tota la gent lo vegeren ho declararen. En arribant a la Plasa lo portaren al rextat de las quarteras ahont lo lligaren ab la major ignominia que demanant lo deixasen confesar (o exultas) li negaren y luego li dispararen tants trets fins que fou saciada la hira de aquells cruels. Però als primers ja fou mort y desfigurat. Tot lo dia lo deixaren lligat en dit lloc sens que ningú lo pogués tocar per temor que també no morís allí, fins que al tart serca les nou de la nit que lo portaren a soterrar en lo fossar de St. Miquel per mans dels fossers sols. I per açó se hagué de practicar moltes diligències.

De aquí resultaren moltes altres coses que foren molt llargs.

Dit dia se tingué en Casa de la Vila una Junta general en la que foren cridats lo Parroco, Comunitaris, Prelats de les religions ab sos companys i totes les persones visibles de la Vila a fi de donar per tot quant fos necessari les providencies corresponents.

Verum Nicolau Belart. Arxiver»

Arxiu Parroquial de Montblanc. Llibre de capítols de la comunitat de preveres. (1776-1833) Signatura 36.00.00 s/d

Notes

- 1.- Per a la redacció d'aquest treball s'ha seguit l'estructura i els continguts desenvolupats en l'exposició oral de la conferència, els quals simplement s'han completat amb la inclusió de les seves respectives referències documentals i una breu introducció general.
- 2.- «Los francesos y la imatge de la Mare de Déu de la Serra» a *Gazeta de la Conca* [Montblanc] núm. 8 (27/05/1911), pàg. 1-2. També apareix aquest fet als *Apuntes históricos y cronológicos de la Real y Ducal Villa de Montblanch*. Treball inèdit de Mn. Antoni Espinac de 1869-71.
- 3.- Es refereix a mn. Nicolau Belart. Per a la seva biografia es pot consultar: Per a la seva biografia es pot consultar Grau Pujol, Josep M. i Badia Batalla, F. *Diccionari biogràfic històric de Montblanc*. Montblanc, 2008, p. 40
- 4.- Possiblement es tracta del mestre de cases Bernat Tomàs, autor del projecte del cor de Santa Maria que es bastí entre 1793 i 1796. Per a la seva biografia es pot consultar Grau Pujol, Josep M. i Badia Batalla, F. *Diccionari biogràfic històric de Montblanc*, op. cit., p. 225
- 5.- Acompanyat aquest fet per la lenta decadència econòmica de la baixa noblesa de la comarca. Rovira i Gómez, Salvador-J. *La baixa noblesa de la Conca de Barberà a l'edat moderna*. Montblanc, 2005, p. 201.

- 6.- Porta i Balanyà, Josep M. «Algunes consideracions preliminars sobre l'evolució econòmico-agrària de la vila de Montblanc en el segle XVIII». *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona, 1984, ps. 381-382
- 7.- Es triplica el nombre de pagesos. Idem. pàg. 382
- 8.- Rovira i Gómez, Salvador-J., op. cit., ps. 187-196
- 9.- Sobre l'organització i funcionament de la Comunitat a primers del segle XIX es pot consultar Serra Cendrós, Gabriel: «La parroquia de Santa Maria de Montblanc a primers del segle XIX» *Aplec de Treballs* (Montblanc) 18 (2000) ps. 71-98.
- 10.- Arxiu Parroquial de Montblanc (APM), Llibre de capítols de la comunitat de preveres, 1776-1833, Reg. 36.0/0, Actes de 1808.
- 11.- APM, Correspondència, 2 de juny de 1808
- 12.- APM, Llibre de capítols de la comunitat de preveres, op. cit.
- 13.- Idem. Vegeu el document complet publicat a annex.
- 14.- En aquells moments el campanar de la vila tenia set campanes. La major era la coneguda amb el nom de «Seny Gros» i la veu popular explica que se sentia a totes les poblacions de la rodalia. José Sánchez Real. «Dades sobre les campanes de Montblanc» *Aplec de treballs* (Montblanc) 8 (1987) ps. 103-110.
- 15.- APM. Llibre de capítols de la comunitat de preveres, 1808, nota.
- 16.- APM. Idem.
- 17.- APM, Comptes anuals del procurador primer de la comunitat de preveres.
- 18.- Grau Pujol, J.M. i Puig Tàrrach, R., «El convent mercedari del Miracle...», p. 59.
- 19.- Recasens i Comes, J. M. *La revolución y la Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Tarragona, 1965, p. 131.
- 20.- APM, Llibre de capítols, op. cit., 24 d'agost de 1808.
- 21.- «Gazeta del Gobierno». [Sevilla], 17/03/1809, p. 22
- 22.- Nolasco Casanova, Pedro. *Relación de las fiestas que en los dias 10, 11, 12 y 13 de agosto de 1816, hizo la villa de Montblanch en la traslación de la Imagen de su augusta patrona la Virgen Sma. de la Sierra a su renovado convento...* Barcelona: Francisco Generas Impresor y Librero, 1817. Citat per Palau i Dulcet, Antoni. *Guia de Montblanch*. Barcelona, 1931, p. 185.
- 23.- Grau-Puig. «El convent mercedari del Miracle...», ps. 72-73.
- 24.- Carta de Fernando Chaparro, montblanquí comandant dels Sometents de Muntanya, de data 11 de març publicada al *Diario de Mallorca* (Palma de Mallorca), 6 d'abril de 1809, p. 2.
- 25.- Archivo Histórico Nacional, Estado, 65 A, imatge 119
- 26.- Segons el pare A. Altisent s'hi hauria estat uns sis mesos. *Història de Poblet*. Vimbodí i Poblet, 1974, p. 578.
- 27.- Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (en endavant ACCB). Fons notarial. Casimir Foraster. Reg. 51. 20 de juny de 1809. Maria Gabriela de Castellví i de Bellet, vídua de Josep Ignasi de Castellví i de Pontarró i el seu fill Josep Antoni de Castellví i de Bellet doten a Francesc Maria de Castellví i de Bellet perquè «desea entrar al servicio de las armas de su Mag. Dn. Fernando séptimo (que Dios guarde) en otro de sus regimientos en clase de cadete ...» li abonaran 10 rals diaris mentre sigui cadet.
- 28.- Blanch i Cortada, Adolf. *Historia de la guerra de la Independencia en el antiguo Principado*. Barcelona: Imp. de Tomás Gorch, 1861, p. 56.

- 29.- Belmas, J. *Jornaux des sièges faits ou soutenus par les français dans la péninsule, de 1807 a 1814*. Paris, 1837, vol III, ps. 86-90.
- 30.- ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència. 20 de març de 1810.
- 31.- Idem., 3 d'abril de 1810.
- 32.- Idem., 9 d'abril de 1810.
- 33.- Idem., 17 d'abril de 1810
- 34.- Idem., 25 d'abril de 1810
- 35.- *Diario de Mallorca*. (Palma de Mallorca) 27 d'octubre de 1810, p. 3 i també a Blanch. *Historia de la guerra de Independencia...*, op. cit., ps. 82-83
- 36.- Grau-Puig, op. cit., p. 74
- 37.- ACCB. Serie municipal de Montblanc. Correspondència de 1810
- 38.- Idem., 8 d'octubre de 1810.
- 39.- Blanch. *Historia de la guerra de Independencia...*, op. cit., p. 108
- 40.- Relación de las fiestas...
- 41.- Grau-Puig, op. cit., p. 74
- 42.- Muñoz Maldonado, J. *Historia política y militar de la Guerra de Independencia de España...*, 1833, pàg. 39.
- 43.- Recasens i Comes, Josep Maria. op. cit., p. 146.
- 44.- Relación de las fiestas...
- 45.- Belmas, J. op. cit., vol III, p. 476.
- 46.- Veure la narració d'aquest fet a la p. 2
- 47.- *Relations of the siege of Tarragona and the storming and capture of that city by the french in june, 1811*. Londres. 1813, p. 8. Altres fons com ara Blanch indiquen que la data de l'atac fou el 23 de maig.
- 48.- En l'informe d'aquests fets, els comandants francesos van fer constar la seva satisfacció per la conducta (passiva) dels habitants de Montblanc: «*Le commandant Année... il a été satisfait de la conduite des habitants de Montblanch*». Belmas, J. *Op. cit.*, vol III, ps. 565-566.
- 49.- Belmas, J. op. cit., vol III, p. 481.
- 50.- Belmas, J. op. cit., vol III, p. 568.
- 51.- *El Lince* (L'Havana) 11 d'agost de 1811, p. 3.
- 52.- *Relations of the siege of Tarragona and the storming and capture of that city by the french in june, 1811*. Londres. 1813. Apèndix documental.
- 53.- ACCB. Fons municipal de Montblanc, correspondència, 1811, 12 de juny de 1811.
- 54.- *Diario de Palma* (Palma de Mallorca), 15 de novembre de 1811, p. 2
- 55.- *Diario de Palma* (Palma de Mallorca), 8 de novembre de 1811, p. 1
- 56.- Idem. d'una actuació que va tenir lloc el dia 29 d'octubre.
- 57.- *Diario de Palma* (Palma de Mallorca), 15 de novembre de 1811, p. 2
- 58.- Palau i Dulcet, Antoni, op. cit., p. 132.
- 59.- ACCB, Fons municipal de Montblanc, Correspondència, 1812, 5 de gener de 1812
- 60.- Palau i Dulcet, Antoni, op. cit., p. 53 i també a *Relacion de las fiestas...*
- 61.- Palau i Dulcet, Antoni. op. cit., p. 53

ADDENDA

AGUSTINA D'ARAGÓ HAURIA POGUT ÉSSER MONTBLANQUINA*

Josep M. T. Grau Pujol

Potser sorprendrà a algú que la màxima heroïna de la Guerra del Francès -dita també de la Independència-, de principis del vuit-cents, sigui catalana.

Fa uns anys el petit poble d'on descendia, Fullea, a les Garrigues, celebrà amb grans festes aquest esdeveniment. Els pares d'Agustina eren Pere Joan Saragossa i Labastida, pagès, i Ramona Domènech i Gasull, ambdós de Fullea.

Després del seu matrimoni, celebrat el 8 d'agost de 1772, romangueren a Montblanc, on procrearen diversos fills, segons podem llegir en el llibre de Juan-Antonio Contiente i Santiago Arbós Gabarró *Fullea i Agustina d'Aragó*. (Ajuntament de Fullea, 1986). Els autors afirmen que la família es traslladà a Barcelona, on nasqué, més descendència, entre la qual Agustina, que ho féu el 6 de març de 1786.

A través de documentació notarial i parroquial hem pogut aconseguir més notícies.

El 6 de febrer de 1781 Pere Joan Saragossa i Ramona Domènech, «Al presente en la villa de Montblanch del mismo Arzobispado (de Tarragona) habitantes», venen, el primer com usufructuari i la segona com a propietària, la seva casa de Fullea a Josep Cantó, pagès de la mateixa població, per 170 lliures. La causa de la transacció era l'endeutament del matrimoni per raó d'un censal (préstec) de 60 lliures que prestaven a Francesc Romeu, pagès, per raó del qual havien de pagar anualment una lliura i divuit sous.

L'immoble limitava, a l'est, amb el carrer de Sant Pere; al sud, amb Maties Pallissó; a l'oest, amb el castell del senyor (monestir de Poblet); i al nord, amb el referit Francesc Romeu. El comprador s'encarregava del censal i les 110 lliures restants les pagava en metàl·lic. En aquesta acta notarial, que redactà el notari montblanquí Josep Castelló Guasch, hi actuaren de testimonis Pere Sol, sabater de Montblanc, i Francesc Romeu, pagès de Fullea.

Segons els llibres del fons parroquial de Montblanc, sabem que el matrimoni Saragossa-Domènech, el 21 d'abril de 1781, enterren una filla -desconeixem el seu nom, com albat pobre al fossar comú de Sant Miquel (amb un cost de disset sous). El mes de juny del mateix any bategen, a les fonts baptismals de Santa Maria de Montblanc, un fill, Pere Joan Benet Saragossa Domènech. Actuen de padrins el matrimoni montblanquí Josep Masalies, teixidor de lli i Isabel Guasch. A finals de 1782, el 26 de novembre, sepultaven un altre fill petit, també al fossar en categoria mínima.

Aquesta és la darrera data que tenim constància de la residència dels cònjuges Saragossa-Domènech a Montblanc. Si haguessin residit quatre anys més a la vila, la seva filla Agustina fóra montblanquina.

Els segles XVIII i XIX, per a moltes famílies de pobles de la Conca o comarques veïnes com les Garrigues o l'Urgell, Montblanc era un primer pas en l'emigració, per traslladar-se posteriorment a Barcelona o alguna població del Camp de Tarragona. En aquest període l'emigració era provocada principalment per dos factors: el matrimoni -especialment

Monument a Agustina Saragossa Domènech, a la seva població d'origen Fulleda, esculpit l'any 1986 per l'escultor montblanquí Josep Agustí i Feliu (traspassat el 1995) (Foto Didac Cornet Arbós)

les dones, les quals també es col·locaven sovint com a criades- i l'econòmic -la manca de recursos per a sobreviure-. Fullea es trobava aleshores sota el fort domini del monestir de Poblet.

A través dels registres de baptismes, observem la presència en aquesta època de més persones naturals de Fullea, la majoria dones. El mateix 1781, Magdalena Codines, casada amb el pagès Pau Riba de Montblanc. El 1787-1789, Serafina Domènech unida amb el també pagès montblanquí Joan Sanahuges. El 1786-1790, Maria Gasull, casada amb el pagès de la vila ducal, Josep Bertran. El 1786-1792, Magdalena Romeu, enllaçada amb Antoni Miró, pagès veí de Montblanc. El 1789, Macià Miró, pagès i Tecla Calbet (ella de Pira). Finalment, cal esmentar el 1777-1786 a Josepa Domènech, casada amb el pagès Josep Folch; i Joan Domènech, pagès, casat amb Maria Rubió. Tots ells són registrats com habitants de Montblanc, sense especificar el seu lloc d'origen. Pel cognom suposem que provenien de Fullea.

Tornem a l'Agustina. Repassant la llista dels noms posats pels batejats observem que el nom d'Agustina no era freqüent per a les nenes. En aquelles dècades, però, existien a Montblanc més d'una dotzena de caps de casa anomenats Agustí. L'única dona que té fills a la vila ducal entre els anys 1773-1793, amb aquest nom, és Agustina Fernández, muller de Joan Romeu, sabater, el rastre dels quals es perd l'any 1784. Podrien tenir alguna relació amb la parella Saragossa-Domènech? Pensem, per exemple, en una possible emigració conjunta.

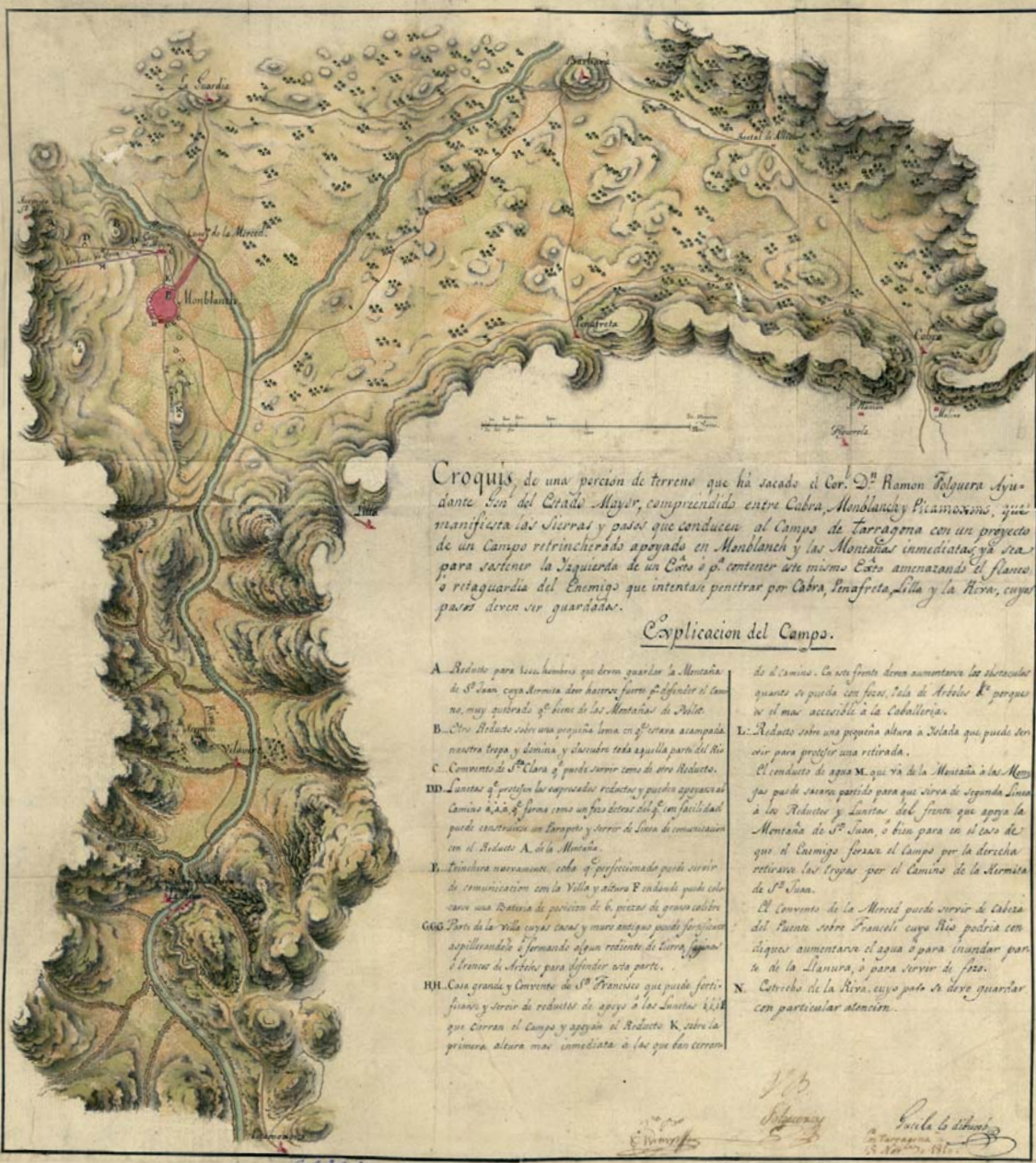
El tema queda encetat, encara queda molt per conèixer sobre els pares d'Agustina. Sabem del cert que eren de Fullea, i passaren almenys dos anys a Montblanc i després marxaren a Barcelona.

* Aquest article fou publicat al *Diari de Tarragona* del dia 12 d'octubre de 1989

ADDENDA 2

MAPES DE L'EXÈRCIT SOBRE EL DESPLEGAMENT MILITAR ALS VOLTANTS DE MONTBLANC

Els mapes que segueixen són procedents de la Cartoteca del Servei Geogràfic de l'Exèrcit, amb seu a Madrid, i foren facilitats pel qui fou Cap d'aquest servei, General de Brigada Ricardo Tur Serra, natural d'Eivissa (fa poc traspassat) i gestionat pel seu amic el montblanquí Josep M. Contijoch i Casanovas.

Croquis de una porcion de terreno que ha sacado el Cor. D. Ramon Telguera Ayudante. Sin del Estado Mayor, comprendido entre Cabra, Montblanch y Pícamoxins, que manifiesta las Sierras y pasos que conducen al Campo de Tarragona con un proyecto de un Campo retrinchado apoyado en Montblanch y las Montañas inmediatas ya sea para sostener la izquierda de un Coto o p. contener en mismo Coto amenazando el flanco o retaguarda del Enemigo que intentan penetrar por Cabra, Sinafreta, Lilla y la Riera, cuyos pasos deben ser guardados.

Explicacion del Campo.

- A. Reducto para tres hombres que deben guardar la Montaña de S. Juan, cuya altura den bastos fuertes q. defender el camino, muy quebrado q. viene de las Montañas de Pícamoxins.
- B. Otro Reducto sobre una pequeña loma en q. se abra, acampada nuestra tropa y de donde se descubra toda aquella parte del Rio.
- C. Convento de S. Clara q. puede servir como de otro Reducto.
- DD. Lantús q. protejan las espaldas de los reductos y puedan apoyarse al camino a la d. forma como un foso detrás del q. con facilidad puede construirse un parapeto y servir de linea de comunicacion con el Reducto A. de la Montaña.
- E. Trinchera nueva o antigua, esbo q. perfeccionado podrá servir de comunicacion con la Villa y altura F. cubriendo quasi enteramente una bateria de posicion de 6 piezas de grueso calibre.
- GG. Pto de la Villa cuyas torres y muros antiguos pueden servir como aspillones o formando algun reduto de tierra ligeros o brechas de Artilleria para defender esta parte.
- HH. Casa grande y Convento de S. Francisco que puede servir para servir de reducto de apoyo a las Lantús y DD. que corran el campo y apoyan al Reducto K. sobre la primera altura mas inmediata a las que han corren

de el camino. En este frente deben aumentarse las alturas cuantas se pueda con foso, tela de Artilleria &c. porque es el mas accesible a la Caballeria.

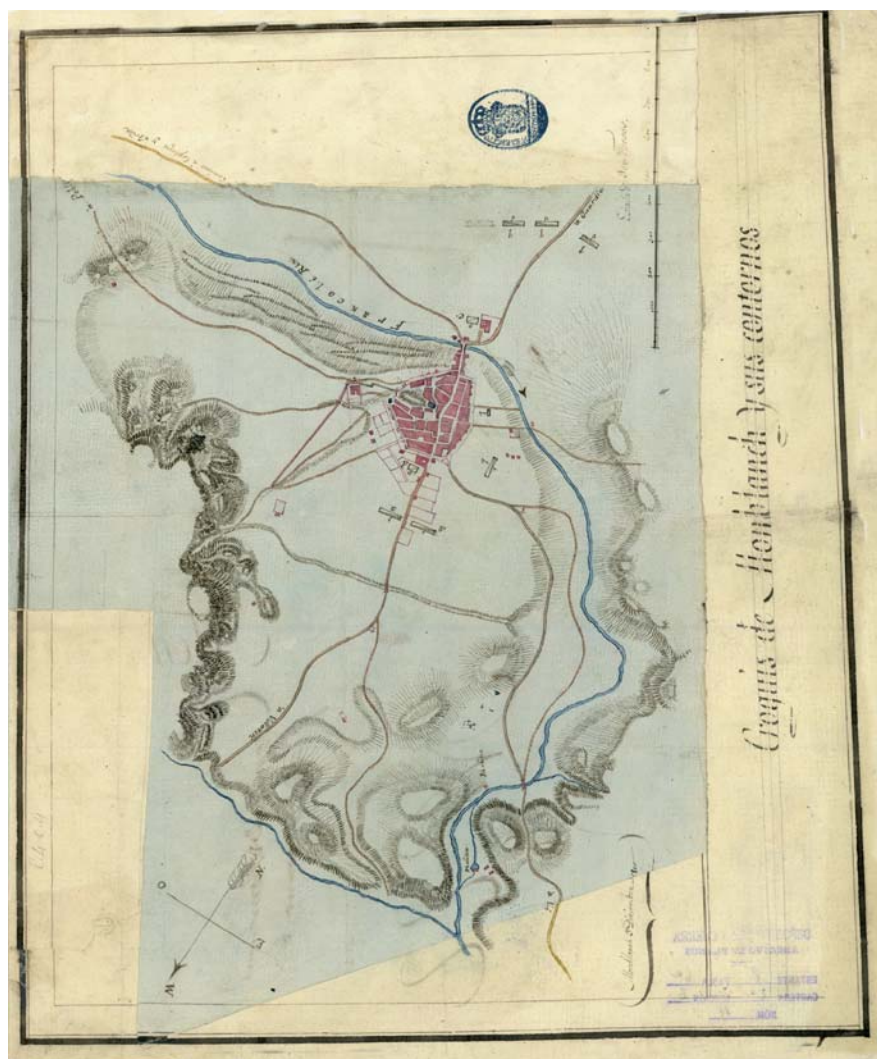
I. Reducto sobre una pequeña altura a S. de la que puede servir para proteger una retirada.

El conducto de agua M. que va de la Montaña a las Montañas puede ser un partido para que sirva de segunda linea a los Reductos y Lantús del frente que apoya la Montaña de S. Juan, o bien para en el caso de que el Enemigo forceje el campo por la derecha retirarse las tropas por el camino de la Sierrita de S. Juan.

El Convento de la Merced puede servir de Cabera del Puente sobre Francés, cuyo Rio podria con algunas aumentarse el agua o para inundar parte de la Planura, o para servir de foso.

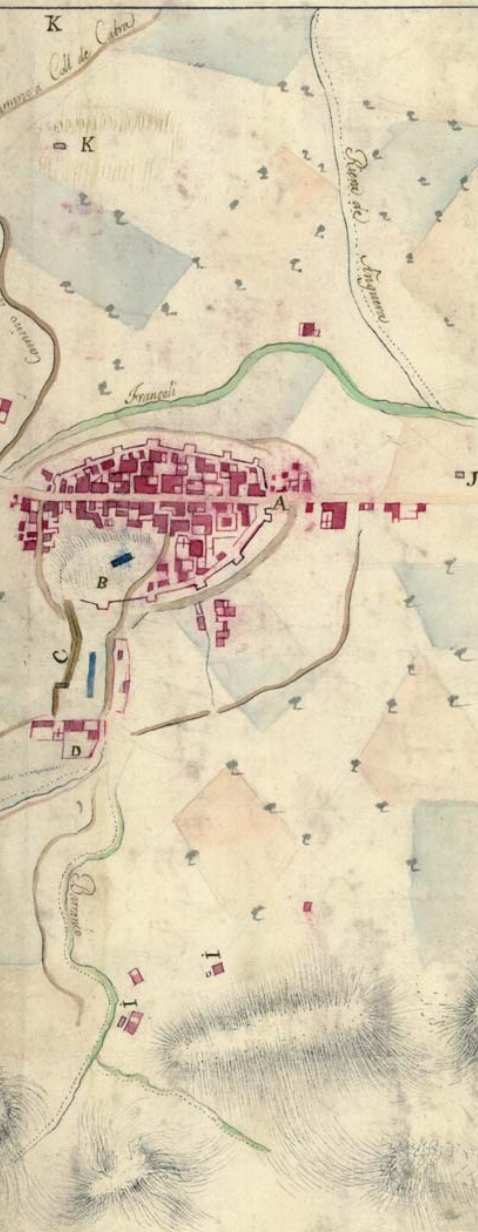
N. Cerricho de la Riera, cuyo pto se debe guardar con particular atencion.

MAPA 1

MAPA 2

- Relación*
- A. Villa de Valls Castellanas
 - B. Aldea del Castillo antiguo
 - C. Altimiento que una dicha aldea con el convento de la Sierra para cuya defensa se había situado un batallón del Reg. de amos y cabos la capata de la Sierra
 - D. Aldea de la Sierra donde se alojó el Reg. de amos
 - E. Aldea donde se alojó el Reg. de amos
 - F. Frente de batallas
 - G. Aldea en donde se alojó el Reg. de amos
 - H. Donde se alojó el Reg. de amos
 - I. Donde se alojó el Reg. de amos
 - J. Donde se alojó el Reg. de amos
 - K. Donde se alojó el Reg. de amos
- Forma y equipamiento de las Divisiones*
- 1. Don batallón de Granaderos y Carabineros
 - 2. Don batallón de Regimientos de Amos
 - 3. Don batallón de Amos
 - 4. Uno más de Amos
 - 5. Uno más de Amos
 - 6. Uno de las primeras divisiones catalanas
 - 7. Altimientos

Escala de Valls Castellanas

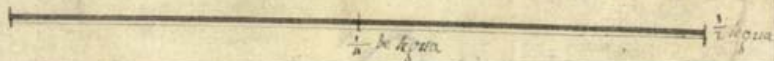
100 200 300 400 500

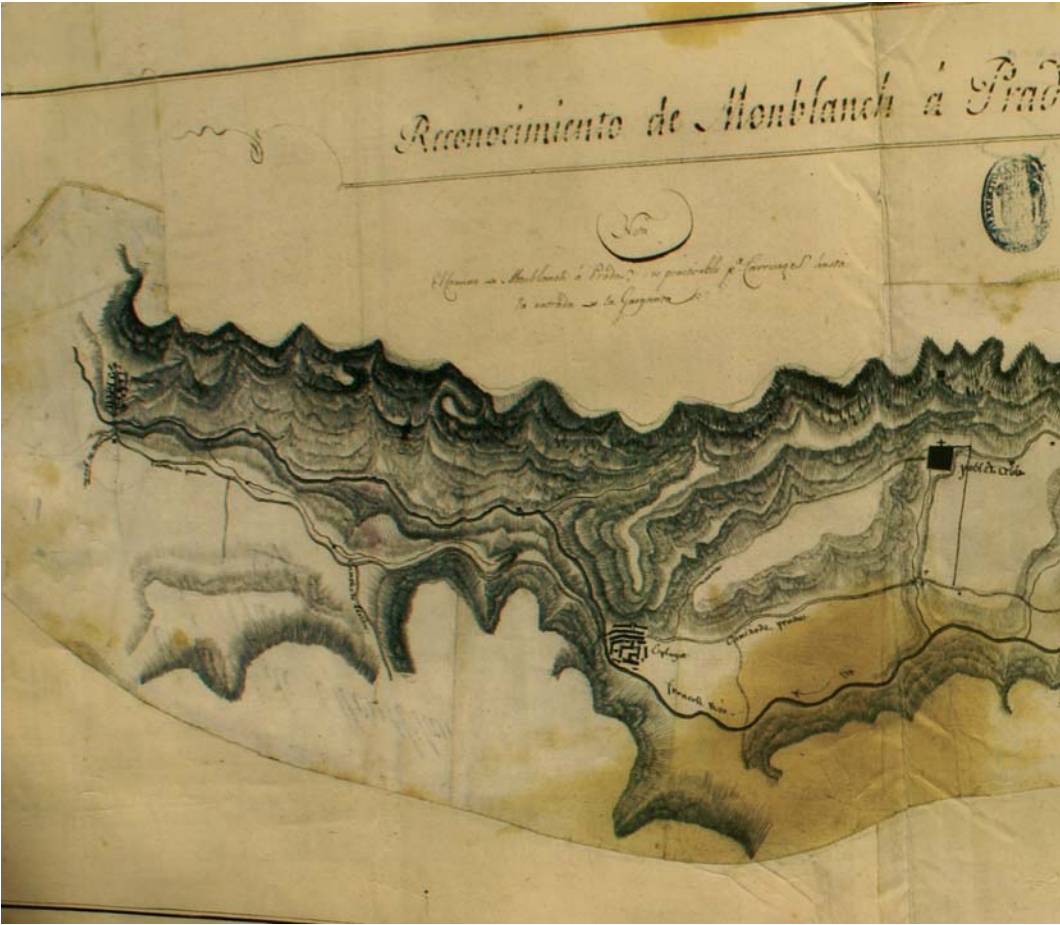
2-63210-11

Reconocimiento De la Guardia y sus Contornos

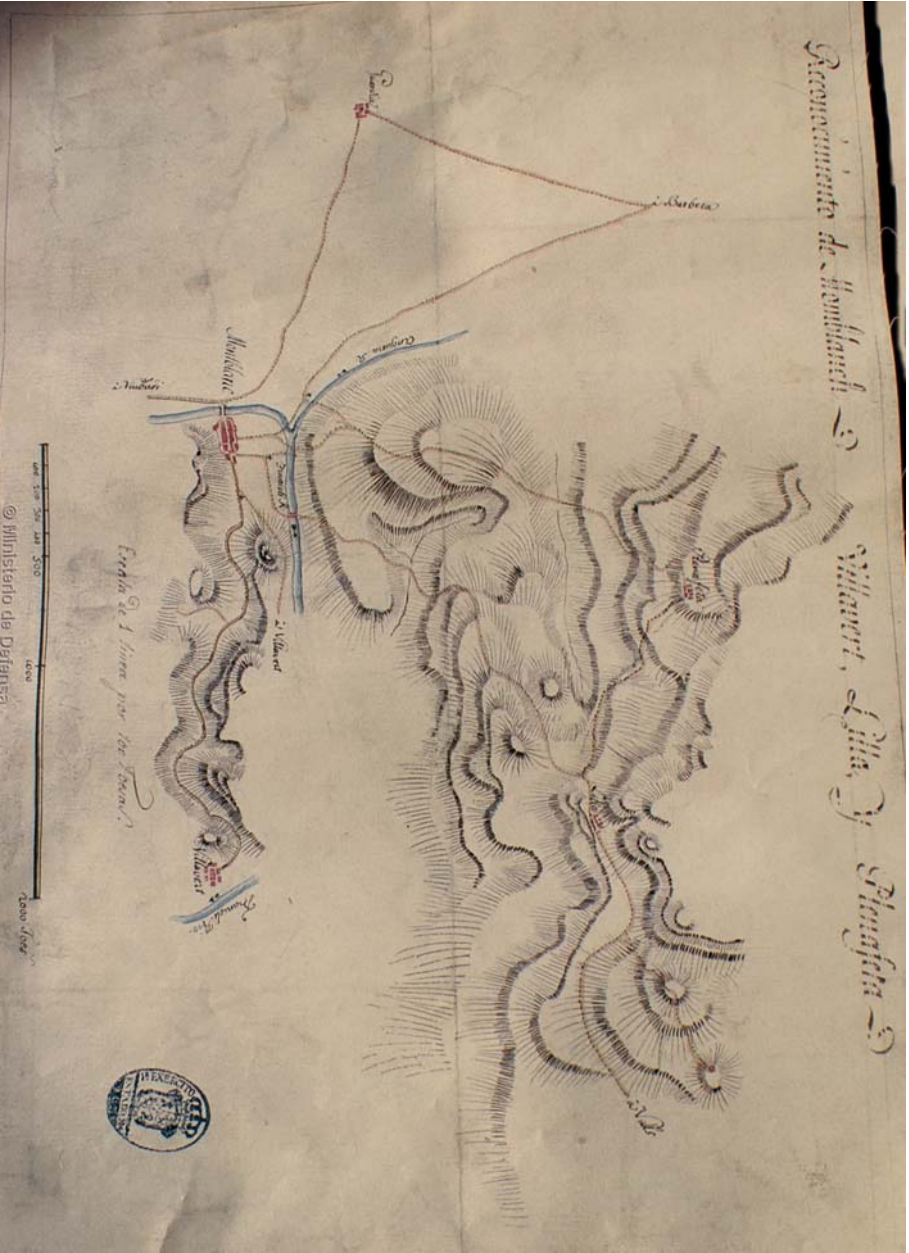
Escala de 8 lineas p. 100 Paces.

MAPA

MAPA 6

DESCRIPCIÓ DELS MAPES

Mapa 1. MONTBLANC. Operacions bèl·liques. 1810

«Croquis de una porción de terreno que ha sacado el coronel D. Ramon Folguera , Ayudante general del Estado Mayor, comprendiendo entre Cabra, Montblanc i Picamoixons: que manifiesta las sierras y pasos que conducen al Campo de Tarragona con un poyecto de un campo retrincherado apoyado en Montblanc y las Montañas inmediatas, ya sea para sostener la izquierda de un ejército o para contener este mismo ejército amenazando el flanco o retaguardia del enemigo que intentase penetrar por Cabra, Prenafeta, Lilla y la Riba, cuyos pasos deben ser guardados. En Tarragona 15 de noviembre de 1810».

Mapa 2. Croquis de Montblanc y sus contornos. 1810

Comprèn una part del terme municipal de Montblanc i el nucli urbà, destacant els camins que hi conflueixen. Montblanc 9 de desembre de 1810.

Mapa 3. Plànol de la vila de Montblanc amb les indicacions de la disposició de la tropa. 1810

Explicación

- A. Villa de Montblanc
- B. Altura del castillo antiguo
- C. Atrincheramiento que en dicha altura en el convento de la Sierra para cuya defensa se halla destinado un batallón del regimiento de América que cubre la espalde la línea.
- D. Convento de la Sierra donde aloja el Estado Mayor
- E. Altura en donde se apoya el ala derecha de la línea
- F. Frente de batalla
- G. Altura en donde apoya el ala izquierda de la misma
- H. Dos avanzadas a vanguardia
- I. Idem a sutaguardia
- J. Idem que cubren el pueblo
- K. Gran guardia de infantería y caballería avanzadas al pueblo de la Guàrdia. Caminos de Barberà y Cabra
- L. Gran guardia de infantería y caballería al camino real de Lérida.

Tropas que campan en esta posición

- 1. dos batallones de granaderos provinciales*
- 2. ídem del regimiento de Almansa*
- 3. un batallón de América*
- 4. Uno ídem de Santa Fe*
- 5. Uno ídem voluntarios de València*
- 6. Uno de la primera sección catalana*
- 7. Atrincheramientos*

Mapa 4. Reconocimiento de la Guardia y sus contornos. 1810

Mapa 5. Reconocimiento de Montblanc a Prades. 1810?

El camino de Montblanc a Prades és practicable para carruajes hasta la entrada de la Garganta.

Mapa 6. Reconocimiento de Montblanc, Vilaverd, Lilla y Prenafeta. 1810?

Els textos publicats en aquest llibre són els continguts de les conferències que els respectius autors pronunciaren entre els mesos de maig i octubre de 2008, en diversos municipis de la Conca de Barberà, per commemorar el bicentenari de la Guerra del Francès, coordinats per Josep M. Grau i Pujol, president del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà i Gabriel Serra i Cendrós, Tècnic de Cultura del Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Organitzen:

Centre d'Estudis de la
Conca de Barberà

**Consell Comarcal
de la Conca de Barberà**
Servei de Cultura i Joventut

Col·laboren:

MCCB
Museu Comarcal de la
Conca de Barberà

Ajuntament de
L'Espluga
de Francolí

Ajuntament de
Vimbodí i Poblet

Ajuntament de
Solivella

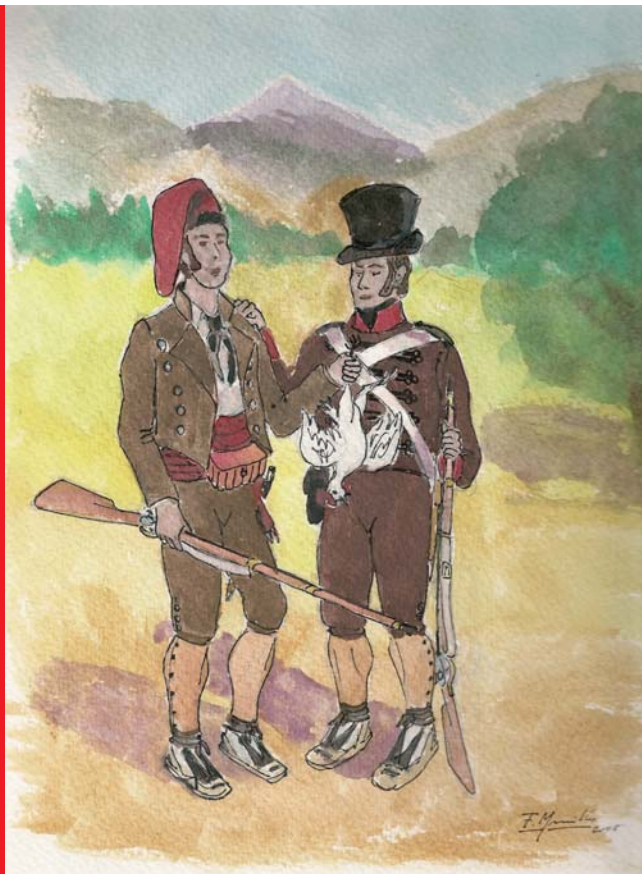
Ajuntament de
Montblanc

Ajuntament de
Santa Coloma
de Queralt

Ajuntament
de Rocafort
de Queralt

Dos miquelets catalans dels anys 1808-1809.

El miquelet de l'esquerra vesteix l'uniforme dels terços
de Cervera, mentre que el de la dreta porta
l'uniforme del 1r terç de Girona.

(Il·lustració de Francesc Murillo Rodríguez)

MONOGRAFIES XIV